

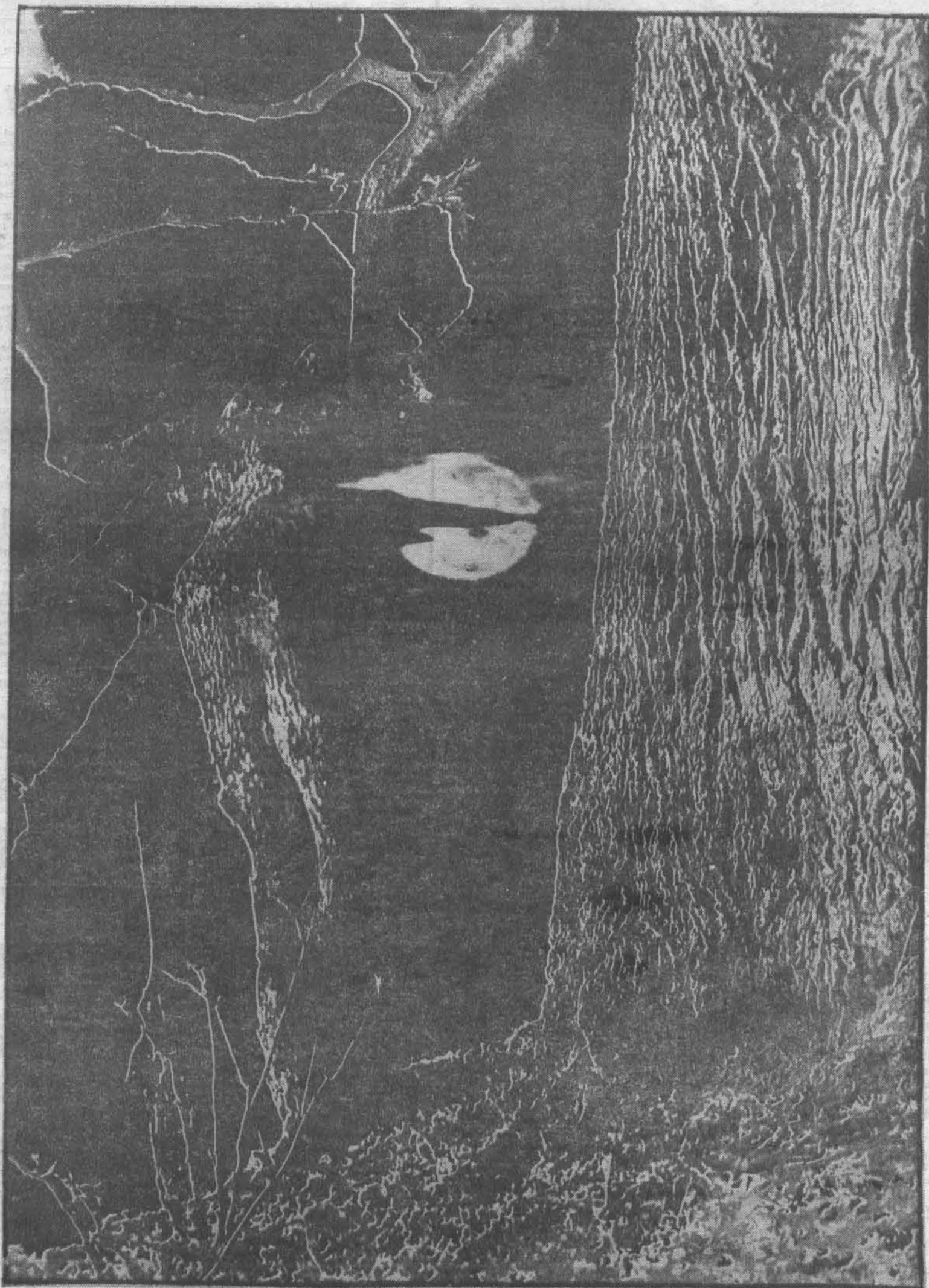
Пролетарыі ўсіх краін, яднайцеся!

Літаратура і Мастацтва

№ 6 (2897)
10 лютага 1978 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

Выдаецца з 1932 г.
Цана 8 кап.

НАКЦЫОН.

Фотазціон

У. ГРЫБАВА.

У ЛЕТАПІС НАРОДНАГА ПОДЗВІГУ

У перапынку паміж пасяджэннямі: А. Бачароў, П. Тначоў, К. Сіманаў, А. Адамовіч, І. Чыгрынаў.

«Героізм савецкіх людзей у гады Вялікай Айчыннай вайны і сучасная дакументальная літаратура» — такая тэма ўсесаюзнага «круглага стала», які праводзілі ў горадзе-героі Мінску Саюзы пісьменнікаў ССРС і БССР. Для ўдзелу ў ім напярэдадні 60-годдзя Савецкай Арміі ў сталіцу Беларусі прыехалі лаўрэат Ленінскай прэміі, Герой Сацыялістычнай Працы К. Сіманаў, Герой Савецкага Саюза, украінскі празаік Ю. Збанацкі, Герой Савецкага Саюза, публіцыст М. Галай, вядомыя савецкія пісьменнікі Д. Гранін, Я. Вараб'ёў, Д. Гусараў, А. Розен, А. Бачароў, М. Алейнік, А. Шарыпаў і іншыя.

6 лютага ўдзельнікі сустрэчы былі прыняты ў Цэнтральным Камітэце Кампартыі Беларусі. Другі сакратар ЦК КПБ А. Н. Аксёнаў расказаў гасцям аб поспехах працоўных рэспублікі ў развіцці яе эканомікі і культуры, павышэнні дабрабыту народа, аб барацьбе працоўных калектываў за выкананне планаў і заданняў дзесятай пяцігодкі. Ён гаварыў аб значэнні дакументальнай літаратуры, прысвечанай бяспрыкладнаму подзвігу савецкіх людзей у суровай бітве з фашызмам, аб высокай партыйнай і грамадзянскай адказнасці тых, хто працуе над увавасабленнем хвалюючай патрыятычнай тэмы. У гутарцы ўдзельнічалі сакратары ЦК КПБ А. Т. Кузьмін, А. А. Смірноў, інструктар аддзела культуры ЦК КПСС А. В. Цвяткоў, загад-

чык аддзела культуры ЦК КПБ А. Л. Петраш-кевіч, старшыня праўлення Саюза пісьменнікаў БССР, Герой Сацыялістычнай Працы М. Танк, першы сакратар праўлення, народны пісьменнік БССР І. Шамякін, сакратары праўлення — І. Чыгрынаў, А. Вярцінскі, Б. Сачанка, старшыня камісіі па нарысу і публіцыстыцы Саюза пісьменнікаў БССР У. Юрзвіч.

У другой палавіне дня ў Доме літаратара пачалося пасяджэнне «круглага стала», якое адкрыў уступным словам першы сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў БССР І. Шамякін. З дакладам выступіў вядомы беларускі празаік, доктар філалагічных навук А. Адамо-віч.

Па дакладу адбылася цікавая творчая дыскусія. У ёй прынялі ўдзел беларускія літаратары і госці. Удзельнікі «круглага стала» пабывалі ў раёне вучэнняў «Бярэзіна», наведвалі Беларускае дзяржаўнае музей гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, мемарыяльны комплекс «Хатынь» і Курган Славы. Пісьменнікі прынялі ўдзел у вялікім літаратурным вечары, які адбыўся 8 лютага ў акруговым Доме афіцэраў.

9 лютага «круглы стол» закончыў сваю работу.

Справаздача аб яго рабоце будзе апублікавана.

ПАМЯЦІ ВЯЛІКАГА ФАНТАСТА-ПРАРОКА

Ён страсна верыў у чалавечыя магчымасці, у сілу чалавечага розуму. І яго словы: «Што б я ні складаў, што б я ні выдумваў, — усё гэта заўсёды будзе ніжэй сапраўдных магчымасцей», — набылі прарочы сэнс. Пісьменнік верыў, што прыйдзе час, калі дасягненні навукі перамогуць сілу ўлуплення. Сапраўды, самыя неверагодныя, самыя фантастычныя па тым часе прарокіі, самыя фантастычныя навукова-фантастыкі Жуль Верна ў нашы дні становяцца явай.

Сёння, калі навука і тэхніка дасягнула небывалых вышынь, творы французскага пісьменніка-фантаста выклікаюць асабліва цікавасць чытачоў самых розных узростаў. І не

толькі навукова-фантастычныя ці прыгоднічна-геаграфічныя раманы, Жуль Верн выступае як прарок і ў сацыяльна-сатырычных творах. Споўнілася 150 гадоў з дня нараджэння вялікага фантаста. У Дзяржаўнай бібліятэцы БССР імя У. І. Леніна з гэтай нагоды адкрылася вялікая выстаўка кніг Жуль Верна. На стэндах размесціліся асобныя выданні, публікацыі ў перыядычным друку, збор твораў пісьменніка, выдадзены ў нашай краіне ў апошні час; пераклады на рускую мову, зроблены яшчэ пры жыцці вялікага фантаста ў XIX стагоддзі, а таксама кнігі «80 000 кіламетраў пад вадой», «Дзеці капітана Гранта», «Тамінічы востраў», «За 80 дзён вакол свету» і іншыя, перакладзеныя на беларускую мову.

І КЛІЧА КНІГА НА ПОДЗВІГ

Сакратарыят Белсаўпрофа, палітупраўленне ЧЭВА, ЦК ЛКСМБ, Дзяржкамвыд, Міністэрства асветы БССР, Белкаапсаюз, Саюзы пісьменнікаў, журналістаў і праўленне Добрахвотнага таварыства аматараў кнігі БССР прынялі сумесную пастанову аб правядзенні месячніка ваенна-патрыятычнай кнігі пад дэвізам: «Літаратура вялікага подзвігу», прысвечанага 60-годдзю Савецкіх Узброеных Сіл. Вырашана правесці таксама навукова-практычную канферэнцыю на тэму: «Ваенна-патрыятычнае выхаванне моладзі на творах мастацкай і ваенна-мемуарнай літаратуры».

Мэта месячніка — абгульніць назапашаны вопыт і выпрацаваць прапановы для больш эфектыўнага выкарыстання мастацкай і ваенна-мемуарнай літаратуры ў рабоце па ваенна-патрыятычнаму выхаванню і фарміраванню ў моладзі пастаяннай гатоўнасці да абароны Савецкай Радзімы, вызначыць шляхі далейшай актывізацыі сумеснай дзейнасці выдавецтваў, кнігагандлёвых арганізацый, культасветустановаў і таварыства аматараў кнігі.

Планам прадугледжаны сустрэчы моладзых чытачоў з пісьменнікамі, аўтарамі ваенна-мемуарных твораў, героямі кніг, удзельнікамі Вялікай Айчыннай вайны.

Днямі такая сустрэча адбылася ў Мінскім абласным ваенкамзале. Тут сабраліся будучыя воіны — прызыўнікі Фрунзенскага раёна. Адкрыў сустрэчу загадчык аддзела арганізацыйна-масавай работы Рэспубліканскага таварыства аматараў кнігі, палкоўнік запasu Б. Прамышлянін, які падзяліўся сваімі ўспамінамі аб Вялікай Айчыннай вайне, баявых таварышах па зброі. Затым выступіў вядомы пісьменнік М. Кругавых. Старшы рэдактар Дзяржкамвыда У. Кузьміч пазнаёміў прызыўнікоў з тэматычным планам выдавецтва 1978 года. Пра кніжны фонд, што знаходзіцца ў распараджэнні бібліятэк часцей Чырванасцяжнай Беларускай ваеннай акругі, гаварыў у сваім выступленні начальнік бібліятэкі акруговага Дома афіцэраў Б. Сулаў. З цікавасцю слухалі прысутныя ўспаміны былога лётчыка-знішчальніка, генерал-маёра запasu В. Макарава, удзельніка шматлікіх баявых аперацый, у тым ліку заключнай — Берлінскай.

А. ЛАЗОВІЧ.

ЗНАЁМЦЕСЯ: САЮЗ ПІСЬМЕНнікаў

Пісьменнікі ахвотна пішуць пра іншыя творчыя арганізацыі і вельмі рэдка пра сваю. Але цяпер гэты істотны праблёмны запойнены.

Такая кніга нядаўна выйшла ў выдавецтве таварыства «Знамя». Яе аўтар — работнік Саюза пісьменнікаў ССРС М. Пеўзнэр. Ён сабраў у сваёй кнізе «Высокае званне — пісьцель» багаты фактычны матэрыял, які дае наглядную і шырокую карціну жыццядзейнасці гэтага буйнейшага ў нашай краіне творчага саюза.

Нашым пісьменнікам гэтая кніга — выдатная падмога для лекцый і гутарак аб сучаснай літаратуры. Аб гэтым сведчаць дзедачныя лічбы. Саюз пісьменнікаў саюзаў, 20 саюзаў пісьменнікаў аўтаномных рэспублік — усё гэта аб'ядноўвае 138 пісьменніцкіх арганізацый. На першае сакавіка 1976 года ў сілах Саюза пісьменнікаў ССРС уваходзіла 7833 члены, з іх 6736 мужчыны і 1097 жанчыны, Героюў Савецкага Саюза — 18, дэпутатаў Вярхоўнага Савета ССРС — 31, саюзных рэспублік — 77.

80 працэнтаў пісьменнікаў маюць вышэйшую адукацыю, звыш трыццаць — дактары і кандыдаты навук. У Саюзе пісьменнікаў прадстаўлены 86 нацыянальнасцей, прадстаўнікі іх пішуць на 76-ці мовах.

Аўтар падкрэслівае дэмакратычны характар структуры саюза, расказвае аб рабоце грамадскіх саветаў і камісій, якія пастаянна ілапаціцца аб папулярызацыі лепшых нацыянальных твораў за межамі рэспублікі. Пісьменнікі на трыбуне, выдавецтвах, літаратурных газет і часопісах. Літаратурны інстытут імя М. Горькага, разнастайная дзейнасць Літфонду ССРС, пісьменніцкія клубы, у ліку якіх упамінаецца і Дом літаратара ў Мінску, ахова аўтарскіх правоў, пісьменнікі на дзяржаўных, партыйных і грамадскіх пастах, шэфскія сувязі, пісьменнікі ў барацьбе за мір, сувязі з зарубежнымі пісьменнікамі (да 700 зарубежных гасцей штогод прымае наш творчы саюз) — усё гэта гэтага надзвычайна і важнага пытанні знайшлі адлюстраванне ў кнізе М. Пеўзнэра.

Я. САДОУСКІ.

ПРЭМІІ БЕЛАРУСКИМ МАСТАКАМ

Падведзены вынікі ўсесаюзнага конкурсу «Карчакіны 70-х», арганізаванага ЦК ВЛКСМ, Міністэрствам культуры ССРС і творчымі саюзамі краіны.

У галіне выяўленчага мастацтва першай прэмія прысуджана заслужанаму дзеячу мастацтваў Беларускай ССР В. Трамыну за жывапіснае палатно «Край партызанскі, край Полацкі». А. Гаршпава за серыю акварэляў «Тут будзе ВАМ» удастоены заахвочвальнай прэміі.

Творы беларускіх мастакоў, адзначаныя прэміямі, з вялікім поспехам экспанаваліся на буйнейшых выстаўках і атрымалі высокую ацэнку грамадскасці.

ВЕСТКІ З ГОМЕЛЯ

Нядаўна ў 30-й школе горада адкрыўся політэхнічны музей. Мэта яго — знаёміць вучняў з сучаснымі дасягненнямі навукі і тэхнікі, з новымі тэхнічнымі адкрыццямі і вынаходствамі, садзейнічаць засваенню вучэбных праграм. У экспазіцыі музея таякія раздзелы, як «Дасягненні савецкай навукі», «Выдатныя савецкія вучоныя», «Дарогі да зоран», «Мірны атам за работай»...

М. ГАТОВІН.

У Гомельскім аддзяленні ардына Леніна Беларускай чыгуначнай аддзяленні конкурсу-агляду калектываў мастацкай самадзейнасці прадпрыемстваў і ўстановаў. Перад журы сваё майстэрства паказалі больш як 700 чалавек. Лепшыя калектывы прызнаны ванальна-інструментальным ансамблем энергаўчастка вагонрамоннага завода, чыгуначнай бальніцы.

Лаўрэаты конкурсу-агляду прымуць удзел у заключным канцэрце, які неўзабаве адбудзецца ў гомельскай Палацы культуры чыгуначнікаў імя У. І. Леніна.

А. ЖЫЖНЕУСКІ.

Год назад пры шматтыражнай газеце «За высокую якасць», якая выходзіць у будаўніча-мантажнім аб'яднанні «Гомельпрабуда», было створана літаратурнае аб'яднанне. Вакол яго агуляваліся людзі розных узростаў і прафесій, якія спрабуюць сябе ў літаратуры.

Члены літааб'яднання часта выступаюць са сваімі творами непасрэдна на будаўнічых пляцоўках. Нядаўна іх слухачка аўдыторыя непараўнальна пашырлася: яны паспяхова дэбютавалі ў паўгадзінай літаратурнай перадачы «Крынічка», наладжанай Гомельскай студыяй тэлебачання.

І. ТАРАСЮК.

Бібліятэчны калектар Гомельскага аблкігагандлю абслугоўвае 1500 бібліятэк горада і вобласці. У мінулым годзе калектыву калектара падараў больш чым адзін мільён кніг па розных галінах ведаў і адправіў 26 тысяч пасылак для сельскіх і раённых бібліятэк.

А. АНДРЭЕУ.

ПРЭМ'ЕРЫ

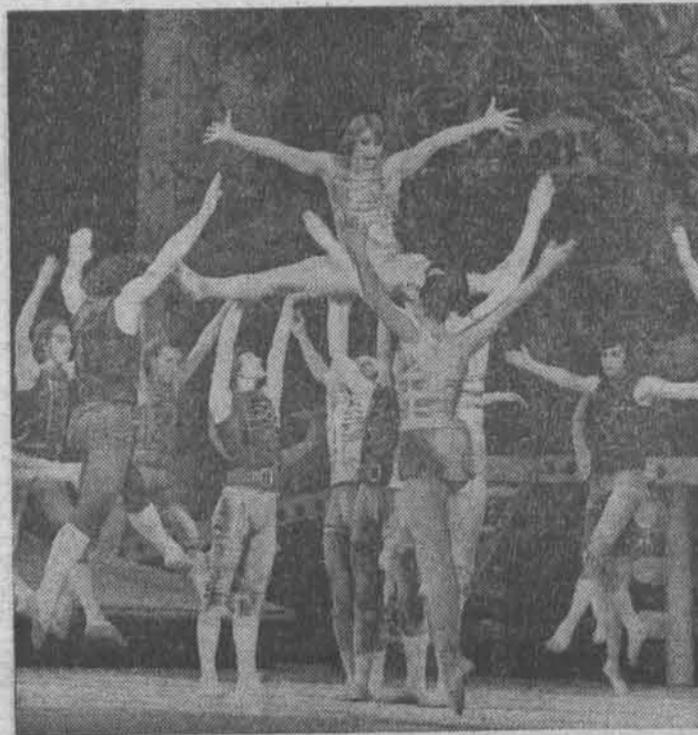
ЦІЛЬ ВЯРТАЕЦЦА...

Ён яшчэ зусім юны, Ціль Уленшпігель, народжаны кампазітарскай фантазіяй народнага артыста рэспублікі Яўгена Глебава. Аўтар стварыў свой балет паводле неўміручай кнігі Шарля дэ Кастэра няпоўных 5 гадоў назад. Але, як вядома, Ціль паспеў за гэты час шмат павандраваць. Праз год пасля напісання твор пабачылі на беларускай сцэне. Затым яго паставілі ў Чэлябінску, Львове, Ленінградзе. Летас «Ціль Уленшпігель» крочыў за мяжу: фінскі балетмайстар Эльза Сільвестэрсан паставіла яго ў Хельсінкі. І вось вандроўнік-Ціль вярнуўся ў родныя мінскія сцены: днямі адбылася прэм'ера другой рэдакцыі балета.

Пастаноўчынаў аматарам мастацтва прадстаўляць не трэба: імёны Валліціна Елізар'ева (харэаграфія), Яўгена Лысіна (сцэнаграфія) і Уладзіміра Машэнскага (музычнае кіраўніцтва) дастаткова папулярныя. Не менш папулярныя імёны і тых артыстаў балета, якія выступаюць у спектаклі. Сярод занятых у трох выканавых саставах — салісты ДАВТа Беларускай ССР Людміла Бржажоўская, Людміла Сісельнікава, Таццяна Яршова, Уладзімір Іванюў, Уладзімір Камкоў, Аляксандр Мартынаў, Сяргей Пясчохін, Віктар Сарнісьян, Юрый Траян.

Новая мастацкая работа вылікала павышаную цікавасць музычна-тэатральнай грамадскасці. Твор складаны і палемічны, балет «Ціль Уленшпігель» ажыццэна абмярноваецца гледачком.

Фота У. КРУКА.

У РУКАХ — АЎТАМАТ І КВЕТКІ

На тэрыторыі Беларусі адбыліся вучэнні «Бярэзіна», «Паўночныя» і «Паўднёвыя» — так называліся войскі проціборствующих бакоў — рабілі маршы, займалі выходныя раёны, праводзілі актыўную паветраную і наземную разведку — «валявалі».

Напярэдадні вучэнняў у жыцці воінаў акругі адбылася значнальная падзея: адкрыты мемарыяльны комплекс «Баявая слава дывізіі» — у гонар ратнага подзвігу воінаў праслаўленай Чырванасцяжнай гвардзейскай Рагачоўскай мотастралковай дывізіі імя Вярхоўнага Савета БССР збудаваны гэты мемарыял.

Хлеб-соль воінам, усмешкі і кветкі ў лютаўскую сюжэту... Разумяніліся салдацкія твары, і падарунак шэфу — баян — таксама аказаўся дарэчы. Палілася ўздоўж Бярэзіны-рані залівацкая «Лявоніха».

У тыя дні ў гасцях у воінаў пабывалі пісьменнікі, прафесійныя і самадзейныя мастацкія калектывы.

На здымку: да воінаў-танкістаў прыехала агітбрыгада. Спявае — М. Дзеравінкі, акампаніруе — М. Лескумовіч.

Фота М. АНІМАВА І А. ІКАЛАЕВА. (БЕЛТА).

ПРЫЗ ІМЯ ПЕТРУСЯ БЯДУЛІНА

Напярэдадні жніва-77 рэдакцыя Краснапольскай газеты «Чырвоны сцяг» устанавіла прыз імя свайго земляка пэтра-журналіста Петруся Бядуліна, які загінуў на фронце. Вырасана было ўручыць гэты прыз камбайнеру — пераможцу сацыялістычнага спаборніцтва на ўборцы ўраджая юбілейнага года.

У баряцьбу ўключыліся ўсе ўборачныя зніжкі Краснапольшчыны. Газета была арбітрам спаборніцтва. На яе старонках падводзіліся вынікі працоўнага саперніцтва, асвятляўся вопыт гвардзейцаў жніва.

Прыз імя Петруся Бядуліна заваяваў малады камуніст, камбайнер саўгаса «Халмянскі» Уладзімір Міхайлавіч Калініч, які ўпершыню на Краснапольшчыне намалаціў 1000 тон збожжя.

Надаўна на нарадзе пераможцаў сацыялістычнага спаборніцтва юбілейнага года лепшаму камбайнеру раёна У. Калінічу ўручаны ганаровы Дыплом і прыз раённай газеты.

Ф. ГАНЧАРОУ.

ЧАСОПІСЫ У ЛЮТЫМ «ПОЛЬМІЯ»

Нумар адкрываецца вершам М. Мічэнкі «Чырвоная коніца». Пазізія прадстаўлена таксама творамі П. Прайнузы, А. Астрэйкі, У. Верамейчыка, В. Хайратовіча, Ю. Свіркі, С. Шушнёвіча.

Г. Кляўно выступае з паэмай «Плуг».

Змешчана зананчэнне апавесці В. Назыно «Суд у Слабазе», апавяданне У. Дамашэвіча «Клім кліма».

Пад рубрыкай «Новыя перапіскі» — вершы М. Нагінеды (пер. А. Вялюгіна, В. Коўтун, А. Зарыцкага).

Пра будні саветскіх воінаў расказвае член Ваеннага Савета, начальнік Палітупраўлення ЧБВА генерал-лейтэнант А. Дзёбалок — «На варце заваёў Кастрычніка».

Друкуецца пачатак нарыса У. Ліпскага «Жыццё — подзвіг». Чытач пазнаёміцца таксама з артыкулам А. Сабалеўскага «Не выканаўчы, а творчы» (анцёрскае мастацтва: здабыткі, праблемы), гістарычным нарысам В. Круталевіча «На крутым павароце».

У раздзеле «Крытыка і літаратуразнаўства» — артыкулы Ю. Пішыркова «Мастацтва влічкіх здзяйсненняў», М. Паркомненкі «Пра тыпалагічнае вывучэнне сучаснага рамана», агляд Р. Літвінава кніжкі для дзяцей «Калі ажывае слова...», успаміны М. Аляксеева пра І. Гурсынага «Салдат рэвалюцыі», Я. Скрыгана пра З. Бядулю «Ліст не будзе адсланы».

Новыя кнігі рэцэнзуюць П. Маналь, В. Нініфаровіч, М. Гіль, М. Вышыньскі, З. Прыгодзіч, В. Ярач.

«МАЛАДОСЦЬ»

Друкуецца вершы К. Ільшчыцы, М. Панковай, К. Камейшы, Я. Вераб'я, В. Жуковіча, І. Рубіна, В. Дранчука.

Проза прадстаўлена пачаткам апавесці А. Крыгі «Чайнік над полем», зананчэннем апавесці-хронікі Г. Васілеўскай «Былая Грушаўка», апавяданнем У. Дамашэвіча «Палдынак сярод жыта».

Змешчана зананчэнне нарыса Ю. Новікава «Далыглыды нашага жыцця», фотарысы В. Ждановіча «У разведку ідуць маладзцы», артыкулы І. Саранавіка «Вучыцца камунізму, будаваць камунізм», члена Ваеннага Савета, начальніка Палітупраўлення ЧБВА генерал-лейтэнанта А. Дзёбалона «Надзейны варты Ачыны».

В. Нічый прапануе штрыхі да творчага партрэта лаўрэата прэміі Ленінскага намсамола Беларусі рэжысёра В. Дашука.

«БЕЛАРУСЬ»

Камандуючы Чырванасцяжнай Беларускай ваеннай акругі генерал-палкоўнік танкавых войск М. Зайцаў выступае з артыкулам «На варце заваёў Кастрычніка».

Пра будні воінаў аднаго з гвардзейскіх падроздзяленняў — рэпартаж М. Паграбніча «Пад баявым сцягам».

Пад рубрыкай «Лісты з бланкетаў франтавых» змешчаны ваенныя вершы М. Лужаніна і М. Калачынскага. Пазізія прадстаўлена таксама творамі У. Шурпы, Л. Мароза, С. Шушнёвіча і падборкай армейскіх аўтараў Ю. Уладзімірава, В. Бізунова, Г. Мілаванова.

Друкуецца апавяданні А. Раманова «Маоскі варыянт», М. Кадзета «Радзіла», нарысы І. Карпызы «Роднае поле», А. Капілава «Прапаршчык», даможны нататкі У. Будая «Горад прывідаў і легенды», рэцэнзій на новыя кнігі.

«НЕМАН»

У нумары публікуюцца вершы І. Кускевіча, С. Яўсеевай, П. Макаля, якія з беларускай мовы пераклаў Б. Спрычан.

Запісы Я. Брылі «Да творчай аўтабіяграфіі» падаюцца ў аўтарызаваным перакладзе Г. Папова.

Друкуецца зананчэнне апавесці М. Кругавых «Зоркі ў Імгле», апавяданне Ф. Коневы «Час ледоходу».

Пра малады беларускі горад Светлагорск гасказваюць у нарысе «На вуліцы дружбы» Ю. Вельтнер і А. Ярысь, змешчаным пад рубрыкай «Да 60-годдзя Беларускай ССР».

Кандыдат медыцынскіх навук У. Уладзіслаўскі выступае з артыкулам «Сябры і ворагі».

Раздзел «Запіскі, успаміны, дакументы» прадстаўлены нарысам У. Анцыферова «У небе — Барыс Коўзан», артыкулам Б. Клейна «Гісторыя аднаго сюжэта», У. Мелішэвіча «Гісторыя ўзаемных сувязей».

А. Бяльвіч рэцэнзуе кнігу П. Прыходзікі «Салдаты не забываюць...», якая выйшла ў Ваенным выдавецтве У. Масве. В. Локун разглядае новы раман І. Чыгрынава «Апраўданне крыві».

ВЕДАЙ, РАДЗІМА, ІМЁНЫ ГЕРОЯЎ

Многія гледачы прыслалі на Гомельскую студию тэлебачання просьбу расказаць пра лёцчыкаў 299-й штурмавой авіяцыйнай дывізіі, якія загінулі 22 лістапада 1943 года на Гомельшчыне наля вёсак Яроміна і Пакалюбічы.

Больш чым трыццаць тры гады хаваў зямля тайну бясстрашных сокалаў. І невядома, колькі прайшло б яшчэ часу, каб не выпала.

...У верасні 1976 года наля вёскі Яроміна напалі катлаван. Нечакана на глыбіні чатырох метраў былі знойдзены рэшткі самалёта «ІЛ-2» і астаткі двух лётчыкаў. Дакументаў адшукаць не ўдалося і таму даведца імяны лётчыкаў доўгі час не магл. Пачаўся няўдалы пошук. У яго ўключыўся Гомельскі абласны краязнаўчы музей. У розныя інстанцыі, а таксама былым лётчыкам 16-й паветранай арміі было разаслана больш за 350 паштовак-паведамленняў. Да пошуку падключыліся рэспубліканскія, абласныя, раённыя газеты, тэлебачанне, радыё. Шукалі родзічаў загінуўшых. Па іруніках збіраўся матэрыял, і доўгі, жаданы пошук скончыўся поспехам. Аказалася, што за тры дні да вызвалення Гомеля загінуў не адзін зніжак: дванаццаць адважных сокалаў у той дзень не аярнуліся з баявога задання. Усе яны з 299-й штурмавой авіяцыйнай дывізіі загінулі ў раёне вёсак Яроміна — Пакалюбічы. Аб гэтым паведамлілі з Цэнтральнага архіва Міністэрства абароны СССР.

Пра баявыя справы лётчыкаў, што загінулі пры вызваленні Гомеля, аб рабоце па ўстанавленню іх імянаў, аб пошук родзічаў і баявых сяброў падрабязна расказала перадачка Гомельскага тэлебачання «Слава», якую не адзін год агляда старшы навуковы супрацоўнік Гомельскага абласнога краязнаўчага музея М. Цароў. Ён прымаў актыўны ўдзел у пошукі герояў-лётчыкаў.

Перад гомельскімі тэлегледачамі выступілі былы камандуючы 16-й паветранай арміі, ганаровы грамадзянін горада Гомеля, маршал авіяцыі Сяргей Ігнатавіч Рудзінка.

М. ВАСІЛЕВІЧ.

ПАДАРУНАК ЧЭШСКИМ ДЗЕЦЯМ

«Жураўлік мой мілы...» — так называецца гэтая арыгінальная кніжка, якую падрыхтавала і выпусціла пражане выдавецтва «Альбатрос» на чэшскай мове. У зборнік, які складаецца з асобных старонак (па колькасці прадстаўленых у ім аўтараў), увайшлі творы дзіцячых пісьменнікаў усіх саюзных рэспублік Саветскага Саюза.

Ад Беларусі выступае ў кніжцы лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР Васіль Вітна са сваімі «Дыялогамі з уначкамі».

Прыемна, што з творчасцю саветскіх пісьменнікаў чэшскія дзеці пазнаёміліся ў год 60-годдзя Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі.

ПРАЦЯГ ДРУЖБЫ

31 студзеня ў зале рэспубліканскага Дома работнікаў мастацтваў адбылася сустрэча моладзі Дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы з членамі намсамольска-маладзёжных брыгад камуністычнай працы Мінскага трактарнага завода. Рэжысёр тэатра Галіна Уладзімірская расказала трактарназдавцам, над чым працуюць сёння маладыя купалаўцы, чым захапляюцца, да чаго імнучца, былі паказаны сцэны са спектакляў «Вясёлы тракт», «Наваліцца», «Характары», «Шрамы», у якіх прынялі ўдзел Г. Бальчэўская, Т. Пузіноўская, А. Уладзімірскі, С. Краўчанка, А. Вавілаў і іншыя маладыя анцёры. Ад імя трактарназдавцаў выступіў слесар-модэльшчы, кавалер ордэна Працоўнай Славы Юрый Вахромін. Ён гарача падзянаваў купалаўцаў за цікавы вечар і выказаў надзею, што такія сустрэчы, якія ўзаемна ўзбагацяць і артыстаў, і гледачоў, будуць працягвацца.

С. КЛІМКОВІЧ.

ДЛЯ ДЗЯЦЕЙ І ПАДЛЕТКАЎ

Шмат нарысных мерапрыемстваў па арганізацыі воінаў часу дзяцей і падлеткаў праводзіцца ў маладзечанскім Доме культуры чыгу-

Бертальд Брэхт пачаў сцэнічнаму мастацтваў наштоўную спадчыну, якая і сёння ўплывае на развіццё тэатра, узбагачаючы і мастацтва сацыялістычнага рэалізму. 10 лютага яму, выдатнаму драматургу, паэту, рэжысёру і тэатрыну, лаўрэату Міжнароднай Ленінскай прэміі «За ўмацаванне міру паміж народамі» споўнілася 60 гадоў. Грамадскасць шырока адзначае гэтую дату. Антывісты БТА і дзеячы тэатра наладжваюць гутаркі і выстаўкі, прысвечаныя творчасці Б. Брэхта. На трох вядучых сцэнах рэспублікі ідуць п'есы гэтага вялікага вырываальніка антычалавечай маралі капіталістычнага свету.

Амаль дзевяць гадоў іграюць купалаўцы сатырычна вострую камедыю «Што той салдат, што гэты» (пераклад на беларускую мову Г. Бураўкіна). Рэжысура В. Раёўскага і выканаўчы ролі на чале з А. Мілаванавым (Гэл Гэй) і З. Браварскай (Лекадзія Бэнкіні) з публіцыстычным напалам раскрываюць шлях абывацеля ў лачыннае асяроддзе прафесійных забойцаў, натаў, захопнікаў — гэтых ландскнехтаў XX стагоддзя, што рабуюць прыгнечаныя народы дзеля «нароны» або «заходняй дэмакратыі».

Духам антымілітарызму прасякнута пастаноўна драма «Матухна Курані і яе дзеці» на сцэне Акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы. Пастаўлены ў 1976 годзе, спектакль выклікаў цікавасць тэмпераментнай рэжысёрскай распрацоўкай (С. Казіміроўскі) і ісправымі анцёрскімі работамі Г. Маркінай, У. Куляшова, Н. Левашовай, С. Анружной, Б. Сяўко, Я. Буракова, Л. Трушко, Б. Левіна.

Рускі тэатр БССР імя М. Горькага пазначыў на афішы «Трохграшовую оперу». Рэжысура Б. Луцэнікі пралавала арыгінальнае прачытанне п'есы як палітычнага фарса. У спектаклі з творчым захапленнем іграюць Л. Філатаў, В. Бандарэнка, А. Ткачонак, Л. Зайцава, Э. Гарачы, Л. Былінская. У 1962 годзе на рускай сцэне ў Мінску

ПРЭМІЯ ЧАСОПІСА «НЕМАН»

Рэдакцыя часопіса «Неман» прысудзіла літаратурныя прэміі за лепшыя творы, змешчаныя летась на яго старонках. Адзначаны наступныя аўтары: М. Сердэюкоў — за апавесць «Дзе неўміручасці» (№ 1), Г. Міфтахаў — за артыкул «Рэпутацыя» (№ 2), В. Ліпневіч — за цыкл вершаў «Трава і дождж» (№ 3), В. Каваленка — за крытычны артыкул «Што ёсць «Крытыка?» (№ 1), Ф. Конев — за апавяданне «Каралева пшчэі вёсак» (№ 1), М. Кірылаў — за публіцыстычны нарыс «Згублены прынцып» (№ 2).

ставілася тансама «Матухна Курані».

Да адметных якасцей пастаўлена Б. Брэхта на нашай сцэне трэба аднесці ўмелае выкананне артыстамі і арганічнае ўключэнне ў пастававую партытуру відовішча славытых брэхтаўскіх зонгаў — вакальных мантэрыяў і спаведзей дзятчых асоб.

На здымку: сцэна са спектакля «Што той салдат, што гэты» ў Акадэмічным тэатры імя Янкі Купалы.

ПАВЯДАСЯ не лепшая традыцыя мы заўважаем — і то не заўсёды — кнігі, іншым разам — паэмы, вялікія цыклы. Вёсці ж размову з нагоды аднаго верша, тым больш страфы або радка — справа і зусім нябытная, даўно забытая. А шкада. Сапраўдная паэзія любіць, каб яе разглядалі ўважліва. Тады яна адкрывае новыя адценні, падрабязнасці, глыбіні. Гэту яе асаблівасць некалі наважалі нашы крытыкі. Яны паглыбляліся ў паэтычныя «прыватнасці», добра выяўлялі іх аб'ектыўны змест. Прыгадаецца, напрыклад, як Варлен Бечык, далучыўшыся душой да «непрыкметнага» купалаўскага верша «Калі бывае мне маркотна», зачараваў нас пачуццёвай разнастайнасцю і шматзначнасцю душэўных праяў вялікага песняра. Прыгадаецца, як Міхась Стральцоў — праз адно толькі чатырохрадкоўе! — паказаў нам творчыя набыткі, кірункі і перспектывы паэта Міколы Федзюковіча, адначасова здолеў акрэсліць свае асабістыя адносіны да актуальнай праблемы горада і вёскі («Рэцэнзія на чатырохрадкоўе»).

Словам, такі аналіз тоіш у сабе адметны і не малы мажлівасці. І ўжо, на ўсялякім выпадку, як лтушку па палёце, — даравітага паэта бачы па аднаму радку, вершу... Успомніўшы гэта, цяжка прайсці міма падборкі «Паэзія маладых», надрукаванай у дваццацітым нумары часопіса «Полымя» за мінулы год, у якой аўтары прадставлены «малафарматна» (адны ці некалькімі вершамі). Хочаша пазнаёміцца з паэтамі, разабрацца ў пэўных заканамернасцях гэтай публікацыі, вызначыце яе месца ў вялікай і шматграннай паэзіі дня.

Не бярэн на сябе смеласць сумнявацца ў шчырых намерах сур'ёзнага, патрабавальнага часопіса, на старонках якога часта з'яўляюцца сапраўды таленавітыя паэтычныя творы. Але на гэты раз, ён, здаецца, пагнаўся за колькасцю. Падборка літаральна агулавае колькасцю імёнаў. Усяго іх — 24. Мы не паспяваем належным чынам аразумець, чым жа адрозніваецца адзін паэт ад другога, у чым арыгінальнасць, свежасць, каштоўнасць таго ці іншага твора. Урэшце ніякавата бачыць у падборцы (побач з пачаткоўцамі, маласамастойным у рабоце) — прозвішча літаратара з не малым жыццёвым вопытам і творчым стажам. Напрыклад, Мар'яна Дуксу — аўтара некалькіх паэтычных зборнікаў, які не піша па заштампаваных лірычных пропеях, імкнучыся паяднаць у сваіх вершах індывідуальную канкрэтнасць і інтэлектуальную насычанасць...

Грэшнай справай, мне падумалася, што менавіта вось з такога падыходу да аўтараў і пачынаецца тое, што Андрэй Вазнясенскі назваў неяк «шпыняць» мянушкай «молодой» сталага паэта.

Паэзія маладых. — «Полымя», 1977, № 12.

А што датычыцца непасрэдна падборкі, то яна няроўная. Відаваты тут не толькі рэдакцыя «Полымя», але і самі аўтары, якія прапанавалі часопісу слабыя творы, перасыпаныя наўмыслі дэкларацыямі, рытарычнымі абвясчэннямі: «Я сябе прысвячаю палёту і бою» — прэтэнцыйна заяўляе Уладзімір Някляеў. «Днём спякотным і днём марозным хай пяча на далоні мазоль» — настайвае Віктар Гардзеі. «Я спянаю дамоў піць сасновы водар» — нампэзна прызнаецца Славамір Хадаронак. Чуюцца галасы летуценных, крыху экзальтаваных паэтаў: «Ізноў, як некалі, ра-

мічны ўзор. Некрытычна абыходзіцца з класічнай спадчынай Хведар Гурыновіч: даволі дзіўна ён нагадвае пра Лермантава, пра яго «Горныя вяршыні...» інтанацыяй свайго верша «Дзед». «Любань, Любань, Любінчы» — пачынае свой верш Алесь Касцень — і мы ўжо ўспамінаем лубку «Прылюбчыкаў, Любчыкаў» з верша М. Танка «Растуць нашы словы, як дрэвы».

Пры знаёмстве з вершамі падборкі непрыемна ўражае тое, калі паэты (з набыткам жыццёвых уражанняў, з «пастаўленым» голасам) саромеюцца сваёй шчырасці. Быццам не спадзяюцца, што іх душэ-

станія жоўты?». Паэту здра-дзіў эстэтычны густ: трэба ж дадумацца вызначыць колер... растання!

Карней Чукоўскі аднойчы сказаў, што, калі мы чытаем у Фета «Там человек сгорел», нам і ў голаў не прыйдзе пры гэтым падумаць, ці віртуозна ён гарэў. Пэўна, ён меў на ўвазе пачуццё меры паэта, вельмі неабходнае і В. Ярапу, бо яго «вытанчаная», узнёсла-сентыментальная паэтыка пазбаўляе нас магчымасці суперажывання там, дзе, можа, сапраўды «человек сгорел».

А як пішуць і разважаюць паэты пра шчасце — як вузка яны разумеюць яго!

НЕ АСТРАВОК У МОРЫ...

люся дзяўчынкай...» (М. Шаўчонак), «Падобны голас мой па ўхліп пакрыўджанай дзяўчынікі» (Р. Баравікова).

Куды цікавей чытаць вершы, дзе паэты ўважліва прыглядаюцца да жыцця, на самой справе забяспечваюць унутранае напаўненне верша.

Алесь Гаўрон, напрыклад, усхвалявана думае аб прыродзе, сумуе па першапачатковаму прыгоству зямлі, па загубленай рапч маленства:

«Няма рані» гучыць — няма радні... Тры вёскі носяць бацькава назвіска —

Усе радні і здалёку і збліжы... Але ўсохліся мае там карані.

Вось гэтак «няма радні» — дапамагае А. Гаўрону пазбегнуць дэкларацыйнасці і рытарычнасці, паглыбляе прамоўленае слова.

Наогул «экалагічная тэма», палучыўшыся з матывамі гісторыі, кахання, пачуццём любові і адданасці да роднай зямлі, стала своеасаблівым стрыжняем падборкі.

Праўда, паэты ў большай сваёй частцы яшчэ слаба асэнсуюваюць пачуцці і дэкларацыйна выказваюць іх. «Радзімы кожна з дарог з маёю ані размінешча» — піша Уладзімір Марудаву. Адчуваеш: гэта не выпадковы для яго радкі. І ўсё ж... Іх трэба, як кажуць, даказаць. Па-масташку. Паўнакроўна.

Аўтары сямі — і ў першую чаргу! — павінны строга глядзець на свой рукапіс. Адбываецца гэта не заўсёды. У выніку — з'яўляюцца неахайныя, кволыя вершы.

Непатрабавальнасць да сябе сказаецца яшчэ і ў нятворчых адносінах да традыцый і вопыту старэйшых. Амаль у кожнага з рэдактараў можна прыкмеціць несамастойнасць, запазычанні, вонкавую пераемнасць. Чытаеш верш Васіля Лаўрыновіча «Пад шатамі ляснымі» — і не можаш не ўспоміць «Помнік ласю» Васіля Віткі. Лаўрыновіч узяў у яго і асноўную думку, і рыт-

мій прызнанні будучы цікавыя і чытаць. Быццам баяцца: а што падумае кніжніца Мар'я Аляксееўна... Як правіла, яны з'яўляюцца перад намі гэтакімі «антымістамі», далёкімі ад сентыментаў і «прыватных» эмоцый, гэтакімі «мудрацамі», пастроенымі на ўзвышана-элегічных лад. Вось — Ніна Шклярава. Якога толькі туманнага аптымізму не паганяе яна на чытача:

Вострае лязо — мая паэзія! Босая іду па ім гарызля. І хаця нацялася ад болю, Як струна, але нідзе ніколі Пранілацца не стану свайго лёсу.

Як бы цяжка мне не давялося. Не будзем звяртаць увагі на такія «дробязі», што босай ісці па лязо — немагчыма (нават патрэбнаваўшыся па сістэме ёгаў), што зусім няясна — навошта такая самаахвярнасць. Але ці не здаецца надуманай кашчоўка верша: «пранілацца не стану свайго лёсу?».

Шырокая пільна сучаснага жыцця, яго складаная, напружаная і шматлікая калізіі не адчуваюцца ў вершах. Яны поўняцца заспакоенасцю. «І горкія ўспаміны — не ўспаміны, калі сусвет пядлёткава-пчаліны...» (В. Ярап); «Кудысьці знік і час і сум, няма ні клопатаў, ні стомы» (М. Шаўчонак); «Вабіць у бяздонне вясна тваіх вачэй» (У. Папковіч).

Засмуціў на гэты раз і здольны паэт Уладзімір Някляеў. Значныя моманты ўнутранага жыцця, якія выяўлялі празце духоўнага пошуку, развіцця асобы, вызначалі тое, што мы чыталі ў яго раней. Тут жа ў сваіх вершах ён абмінуў істотнае, ператварыў лірычную споведзь у прыгожыя эстэтызаваныя маналогі («Паедзем у Цхіву», «Скончылася лета» і інш.).

Як ні дзіўна, уласны паэтычны вопыт — умненне складальчы вершы — перашкаджае Віктару Ярапу. Адзінакі гэтага відаць у наступных радках: «Ты пайшла, як восень, пакінуўшы толькі смутак. Больш не пытаюся: чаму колер ра-

Па ўвазе той жа самай Н. Шкляравой: Шчасце — усмешка маланкі і перуна думкі роскат. Шчасце — у музеі танкі. З поля трактарны ронат...

Уся справа відаць у тым, што як падказвае народная мудрасць, «Колькі ні кажы «цукар» — саладзей у роце не стане». Несупыны паўтор слова «шчасце» нічога не мяняе і спараджае яшчэ адзін штамп, гэтак «проста шчасце».

Тэарэтычна ўсе згодны прызнаць, што рытарычныя і псеўдадрамадыяскія вершы — вялікае зло, але на практыцы ім па-ранейшаму ветла і шчодро прадстаўляюцца часопісныя старонкі. «Класічны» таму прыклад — верш У. Марудавы: Хіба ёсць лязо такая хата — Ад бацькоўскай хаты даражэй? Тут зямля, сабраўшыся на свята (?), Мне вясну, як коней, запражэ (?). Наўнае пытанне — «Хіба ёсць такая хата?». Вядома, ёсць. І ў кожнага — свая. Але вось на якое свята збіраецца зямля? Як вясну можна запражэчы?

Рытарычнага на часопіснай паэтычнай ніве дастаткова. Але не будзем перабольшваць, быццам з-за яго не відно таго, што з цягам часу можна будзе назваць хлебам паэзіі. Я маю на ўвазе вершы Алесь Гаўрона, Святланы Басуматравай, Раісы Баравіковай. Паэты прыкметна сталі канкрэтызаваць іх асабістым лёсам, характарам, пэўным учынкам. Мясце могуць папракнуць у сентыментальнасці, але заўважу, што нашы паэты пшшўць ужо не толькі пра радасці і беды свайго кахання, але і пра яго «клопаты», пра свой абавязак, а гэта ўжо сведчанне іх чалавечай сталасці.

Няхай сто тысяч раз памру Ізноўку уваскрэсну. Я ведаю: усё таму, Каб слухаў маю песню.

У гэтых радках прызнанне Р. Баравіковай само па сабе не вельмі істотнае. Але для паэты яно, мусіць, важнае: у ім яна перамагае слабасць уласнага духу, ідзе пасуперак лёсу. Магчыма, гэты матыву

стане сур'ёзным у яе творчасці...

І яшчэ. Вобразнае мысленне жыве па сваіх жорсткіх законах. Не ўлічваць іх — пельга. Пра гэта думаеш, гартаючы старонкі падборкі. Ды і як не думаць, калі, скажам, у вершы «Дзед» Хведар Гурыновіч, парушаючы стылёва-вобразныя і асацыятыўныя прыныцы, так абмалёўвае старога чалавека: «Лёгка і рухава скочыў у гарод. Капялюш ламае каля маладух...» Не заўсёды адчувае да кагня вобраз С. Хадаронак. Ён не заўважае, мабыць, як неспадзеўкі прыніжае сам сябе, прамаўляючы: «Мне вяртацца... (дамоў. — С. М.) нібы качцы залётнай». Паэтычна зусім не апасродкавае кампанентаў, якія развіваюць вобраз, Мікола Мічанка. Не задумваючыся, ён парушае рэалістычную прыроду вобраза лесу: «Услед за летам ён не пабяжыць». А калі гэта лес бегаў? Яшчэ з большай падставай усё гэта можна сказаць і ў адрас Любові Філімонавай, якая піша:

..І палі два сэрцы — АПАЛЕННЫЯ ЖАЛУДЫ, з ростанню заручоны назаўжды.

Сэрцы — жалуды... Такі вобраз пазначае адасобленасць паэтэсы ад жыцця, яго рэальных складанасцей. Ці ўсведамляе гэта яна сама? Мне здаецца — не. Справа ў тым, што Л. Філімонава адначасова апублікавала гэты верш і на старонках «Маладосці» (№ 12, 1977 г.), але ўжо вось з такой канцоўкай:

Што адбылося? А нічога не адбылося. Дзень прайшоў і настаў другі, А па вадзе кругі...

Навошта ж пісаць верш, калі «нічога не адбылося», тым больш — друкаваць іх у двух часопісах?

Мае меркаванні — не іспіна ў апошняй інстанцыі. Яны таксама могуць быць аспрэчаны — гэта было б нават добра ў інтарэсах выяўлення характараў забеспячэння працоўнага публісу нашай сучаснай паэзіі. Гаўрычы жа пра паэзію маладых увогуле, мяркуючы па вершах палымянскай падборкі, — ранавата і праблематычна.

Лічу, аднак, патрэбным сказаць тут, што, на маю думку, з боку часопіса не прайдулена дастатковай прынцыповасці ў ацэнцы паэтычных твораў. Гэта прыводзіць да таго, што многія з паэтаў і чытачоў пачынаюць страчваць пакрысе ўяўленне, што ітакое добра і што такое дрэнна, бо ў літаратурных адносінах арыентацыя менавіта на «Полымя». Трэба рабіць пэўныя вынады. Справа, вядома, не ў арганізацыйных мерах. У нас павінна быць створана атмасфера, у якой не маглі б знаходзіць сабе месца ўсялякія вершаваныя падробкі. Часопісная публікацыя — не астравок у бязмежным літаратурным моры, а частка таго мацерыка, што завецца краінай Паэзіі. Выступленне паэтаў на часопісных старонках — справа адказная.

Святлана МАРЧАНКА. Слуцк.

КНІГАПІС

У. КАРПАУ. Вясеннія лівні. Сотая маладосць. Раманы. На рускай мове М., «Советский писатель», 1977.

Дзевяцігадовым хлапчуком перабраўся ў 1921 годзе Уладзімір Карпаў з Саратаўскай губерні ў Беларусь. І яна стала для яго сапраўднай радзімай. Тут ён набыў жыццёвы вопыт на пільні ў Рэчыцы, настаўнічаў, тут скончыў у сорак першым Мінскі педагагічны інстытут. А калі грымнула Вялікая Айчынная вайна, Уладзімір Барысавіч ідзе ў партызаны, каб са зброяй у руках

бараніць ад ворага родныя краі. Быў партызанскім разведчыкам, падпольшчыкам...

Літаратурную працу распачаў у 1944 годзе як крытык. Потым спрабуе свае сілы ў прозе. Аповесць «Без нейтральнай паласы» (1949) адлюстравала гераічную барацьбу беларускіх партызан супраць фашыстаў. Пазней быў яшчэ адзін твор на гэту тэму — раман «Нямігі крывавай берагі». Письменнік працаваў натхнёна, добра адчуваў пульт часу і шчыра адгунаўся на яго сваімі творамі.

У 1955—56 гадах ён піша раман аб героічных партызанах, што сталі героямі мірнага будаўніцтва — «За годам год». Рэспубліка паўстава з руін, аднаўляла сваю гаспадарку, будавала новыя заводы і фабрыкі, упершыню ўзводзіла

сваю аўтамабільную і трактарную прамысловасць. Ім, рабочым і інжынерам Мінскага аўтазавода, У. Карпаў прысвячае раман «Вясеннія ліўні» (1959—1960).

Письменнік вельмі любіў Мінск. Праз усю яго творчасць праходзіць тэма гэтага горада, лёс яго жыхароў. Яму прысвечаны і асобны раман «Сотая маладосць».

Творы У. Карпава набылі шырокую вядомасць, неаднаразова выдваліся на беларускай, рускай і мовах народаў СССР. Раманы «Нямігі крывавай берагі» і «За годам год» пазалетась выйшлі ў «Советским писателе». І вось — новая кніга ў гэтым жа выдавецтве.

Пераклад на рускую мову аўтара. І. ЛЮКОУСКІ.

А. МАУЗОН. «Люди в часе». Песы. На рускай мове. М., «Советский писатель», 1977.

Пяць драматычных твораў уключаны ў гэты

зборнік, складзены самім А. Маўзонам, які, на жаль, не дажыў да выхату кнігі. Кніга адкрываецца гераічнай драмай «Канстанцін Заслонаў», якая працягвала традыцый жанру мастацка-дакументальнай п'есы, што ўзыходзіць да «Забастоўшчынаў» і «У пушчах Палесся» Я. Коласа і «Над Біроўзай-ракой» П. Глебні. У гісторыі пасляваеннага тэатра застаюцца палёзныя спектаклі па ёй у Анадымнічым тэатры імя Янін Кулалы і ў Камерным тэатры, які ўзначальваў А. Таіраў. «Дарога праз ноч», «Толькі адно жыццё», «Пад адным небам», «У ціхім завулку» — вось іх назвы. У пераклад на рускую мову п'ес гэтага зборніка ўдзельнічаў аўтар. Б. КАЛЯДА.

АРКАДЗЬ АЛЯКСАНДРАВІЧ КУЛЯШОЎ

Беларуская, уся шматнацыянальная савецкая літаратура панесла вялікую страту—4 лютага 1978 года заўчасна памёр Аркадзь Аляксандравіч Куляшоў. Перастала біцца сэрца вернага сына Камуністычнай партыі, лаўрэата Дзяржаўных прэміяў СССР і БССР, народнага паэта Беларусі, вядомага грамадскага дзеяча.

Памёр паэт, чья творчасць і лёс былі непарыўна звязаны з лёсам Радзімы, усяго савецкага народа. Паўвекавы творчы шлях, пройдзены Аркадзем Аляксандравічам, увасобіў усё галоўнае, найбольш істотнае ў грамадскім і духоўным развіцці Савецкай краіны, у рэвалюцыйным абнаўленні свету. Творчасць Аркадзя Куляшова, выдатнага паслядоўніка і прадаўжальніка класічных традыцый Купалы, Коласа, Багдановіча, прызнанага майстра-наватара, вызначаецца глыбінёй зместу, страснасцю ў сцвярджэнні камуністычных ідэалаў, самабытнасцю мастацкага мыслення. З вышнімі творчых дасягненняў паэта выразна бачыцца, наколькі быў паслядоўным і мэтанакіраваным увесь яго жыццёвы шлях.

Нарадзіўся Аркадзь Куляшоў 6 лютага 1914 года ў вёсцы Самацеевічы Магілёўскай вобласці ў сям'і школьнага настаўніка. Вучоба ў Мінскім педагагічным інстытуце, праца ў газеце «Чырвоная змена», на Беларускім радыё былі школай яго жыццёвага і грамадзянскага станаўлення. Разам з усім народам паэт прайшоў праз суровыя выпрабаванні Вялікай Айчыннай вайны, працуючы ў армейскім і партызанскім друку. У пасляваенны час паэт актыўна ўключыўся ў грамадска-палітычнае жыццё Савецкай Беларусі — працаваў галоўным рэдактарам газеты «Літаратура і мастацтва», шмат сіл і натхнення аддаў развіццю беларускага кіно як галоўнаму рэдактару студыі «Беларусьфільм» і аўтар сцэнарыяў фільмаў, што сталі значнай вяхой у развіцці нацыянальнага кінамастацтва.

Першыя кнігі Аркадзя Куляшова, якія выйшлі ў перадавае гады, атрымалі шырокі грамадскі рэзананс і паставілі Куляшова ў шэраг лепшых паэтаў Савецкай Беларусі. Але з асаблівай сілай і паўнотай талент паэта праявіўся ў перыяд Вялікай Айчыннай вайны. Яго

ваенная лірыка, паэма «Сцяг брыгады», якія ўслаўлялі неўміручы подзвіг народа ў барацьбе з фашызмам, сталі выдатнай старонкай савецкай паэзіі.

Грамадзянская адухоўленасць, філасофская глыбіня і шырокі сацыяльна-тэматычны дыяпазон, высокія ідэйна-мастацкія якасці характарызуюць творчасць паэта ў пасляваенны час. Паэтычныя зборнікі Аркадзя Куляшова «Новая кніга», «Сасна і бяроза», «Хуткасць», паэмы «Грозная пушча», «Далёка ад акіяна», «Цунамі», «Варшаўскі шлях», «Хамуціус» сталі падзеямі ў беларускай і ўсёй савецкай літаратуры, у іх знайшлі адлюстраванне этапныя з'явы ў гісторыі народа і сучасным жыццём сацыялістычнага грамадства. Творы Аркадзя Куляшова перакладаліся на мовы народаў СССР і за мяжой.

Вялікі ўклад зрабіў Аркадзь Куляшоў і ў справу мастацкага перакладу, у развіццё і пашырэнне творчых сувязей з брацкімі літаратурамі. Бліскучым майстэрствам вызначаюцца яго пераклады «Югенія Анегіна» А. Пушкіна, лірыкі М. Лермантава, «Энеіды» І. Катлярэўскага, вершаў У. Маякоўскага, С. Ясеніна і многіх сучасных паэтаў брацкіх рэспублік.

За заслугі перад сацыялістычнай Радзімай Аркадзь Аляксандравіч Куляшоў узнагароджаны двама ордэнамі Леніна, ордэнам Чырвонага Сцяга, двама ордэнамі Працоўнага Чырвонага Сцяга і медалямі.

Сваю літаратурную творчасць Аркадзь Куляшоў пасляхова спалучаў з актыўнай грамадскай дзейнасцю. Ён з'яўляўся дэпутатам Вярхоўнага Савета БССР другога—дзевятага скліканняў, быў членам праўленняў Саюзаў пісьменнікаў СССР і БССР, старшынёй Рэспубліканскага камітэта абароны міру, членам рэдакцый часопісаў «Новый мир», «Полымя».

Уся літаратурная і грамадская дзейнасць Аркадзя Аляксандравіча Куляшова, яго творчы подзвіг з'яўляюцца яркім узорам служэння мастаку народу, Камуністычнай партыі і Савецкай Радзіме. Творы яго назаўсёды ўвойдуць у гісторыю роднай літаратуры, а імя яго будзе вечна жыць у памяці народнай.

П. М. Машэраў, І. Я. Палякоў, Ц. Я. Кісялёў, В. Ф. Шаўра, А. Н. Аксёнаў, А. Т. Кузьмін, М. І. Лагір, У. Ф. Міцкевіч, У. А. Мікуліч, Я. П. Нікулкін, М. Н. Полазаў, А. А. Смірноў, В. С. Шаўялуха, У. Е. Лабанок, К. М. Платонаў, Н. Л. Сіяжкова, І. Ф. Якушаў, М. М. Зайцаў, Г. М. Маркаў, М. С. Ціханаў, К. М. Сіманаў, А. А. Суркоў, Ю. М. Верчанка, С. С. Нараўчатаў, С. А. Баруздын, Д. М. Кугульцінаў, К. Ш. Куліеў, Р. Г. Гамзатаў, В. М. Кажэўнікаў, М. А. Дудзін, Я. І. Скурко [Максім Танк], Ю. І. Сураўцаў, І. П. Шамякін, А. Б. Чакоўскі, М. А. Барысевіч, В. В. Прышчэпчык, А. Л. Петрашкевіч, Р. П. Платонаў, Г. Г. Барташэвіч, С. М. Лукашэвіч, М. І. Дзялец, У. В. Мацвееў, Ю. М. Міхневіч, А. Х. Асіпенка, К. К. Атраховіч [Кандрат Крапіва], П. У. Броўка, І. А. Брыль, Т. М. Бураўкін, В. У. Бынаў, А. І. Вярцінскі, Н. С. Гілевіч, В. В. Зуёнак, К. Ц. Кірзенка, Ц. В. Крысько [Васіль Вітка], М. П. Кругавыч, А. М. Кулакоўскі, А. А. Лужанін-Каратай [Максім Лужанін], А. Я. Макаёнак, І. Я. Навуменка, П. Е. Панчанка, Н. Е. Пашкевіч, Б. І. Сачанка, І. Д. Сіпакоў, М. Г. Ткачоў, І. Г. Чыгрынаў.

Ад ЦК КПБ, Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР, Савета Міністраў БССР

Цэнтральны Камітэт Камуністычнай партыі Беларусі, Прэзідыум Вярхоўнага Савета і Савет Міністраў БССР з глыбокім жалем паведамляюць, што 4 лютага 1978 года раптоўна на 64-м годзе жыцця памёр Аркадзь Аляксандравіч Куляшоў — народны паэт БССР, лаўрэат Дзяржаўных прэміяў СССР і БССР, дэпутат Вярхоўнага Савета БССР.

Не плач, Бесядзь!

Заціхла песня ў чорным паднябессі,
Зіма слязьмі асыпалася з змар,
І плача Бесядзь,
Горка плача Бесядзь,
Што больш не прыйдзе да яе пясняр.

О, Бесядзь родная—
Лясоў абшары,
Прасторы новых і старых шляхоў!
Да станцыі свай —
Да Камунараў —
Ён праз усё жыццё сваё ішоў.

Не плач жа, Бесядзь —
Рэчка баравая,
Было ў жыцці тваім замнога слёз,
Не зарасце сцяжына франтавая,
Дзе ўсім прайсці наканавана нам лёс.

Як на вайне героі паміраюць,—
Вядома нам — былым франтавікам.
Цяпер не бомбы сэрца разрываюць,
А час, які непадуладны нам.

Ён да сваіх прыйсці спяшаўся весніц,
Але ў дарозе век яго спыніў...
Не плач, куток радзімы,
Бесядзь, Бесядзь,
Шумі калоссямі даспелых ніў,

Амыў вясною сіняе наўколле,
Прабіся светлай хваляй у трысці,
Твой сын! Яго паэзія ніколі
Не знала ціхай сытасці ў жыцці.

Ёй быць людскою радасцю й журбою,
Грымець і плакаць росамі ў гаі,
Не пакідаць святое поле бою
І заставацца
Назаўжды ў страі!

Пятро ПРЫХОДЗЬКА.

8 лютага 1978 г.

БЫВАЙ, ДРУГ!

Як цяжка паверыць у тое, што больш няма сярод нас Аркадзя Куляшова! Савецкая літаратура страціла сапраўды народнага паэта, чья творчасць увасабляла ўсю эмацыянальную сутнасць беларускага народа, яго дабрывно, сардэчнасць, высакродства і мужнасць. Аркадзь Куляшоў стварыў бессмяротны гімн і рэквіем усім загінуўшым у не-

бывалай вайне з фашызмам. Усе лепшыя творы народнага паэта Беларусі — гэта адно з самых вышэйшых духоўных дасягненняў нашага часу. Паэзія Аркадзя Куляшова — увасабленне сумлення шматпакутнага беларускага народа, які ў цяжкіх выпрабаваннях выпакутаваў свайго вялікага паэта. А мы, яго сябры, страцілі найлюбейшага з нашых сабра-

тоў, незаменнага таварыша, чыстага і вернага, мудрага і справядлівага, гатованага заўсёды прыйсці на дапамогу. Мы смуткуем няўцешна і схіляем свае галовы перад яго свежай магілай! Так, наша гора невымернае. Але суцяшэннем для ўсіх нас, каму дарагая паэзія і памяць Аркадзя Аляксандравіча Куляшова, застаецца тое, што яго кнігі, што ўвабралі ў

сябе ўсю радасць і боль нашага часу, гераізм усяго савецкага народа, застаюцца як узорныя творы паэзіі і будучы жыццё разам з жывымі, служыць Радзіме і народу. Аркадзь Куляшоў быў паэтам не толькі Беларусі, але і ўсёй нашай вялікай краіны, усяго чалавечтва.

Бывай, друг! Хай будзе табе пухам твая горача любімая, так непаўторна апетая табой зямля роднай тваёй Беларусі.

Давід КУГУЛЬЦІНАЎ,
Кайсын КУЛІЕЎ.

ЁН СТРЭНЕ ВЯСНУ...

У заснежаным Перадзелкіне, пад Масквой, дзе я працую над лірычнай апошэсцю пра Беларусь і пра маіх сяброў-паэтаў, на маім сталі зараз ляжыць няскончаны раздзел, прысвечаны Аркадзю Куляшаву. Званок з Мінска рэзка абарваў плынь апавядання...

Я пісаў пра жывога, цяпер давадзецца ўспамінаць...

Стоячы ў ганаровай варце, узіраючыся ў спакойны знаёмы твар, я думаў пра дзесяцігоддзі дружбы, пра першую сустрэчу восенню сорак трэцяга, калі войскі Бранскага фронту падыходзілі да мяжы Беларусі.

Пазнаёмліся на хаду: я спяшаўся на Гомельскі кірунак, Аркадзь—да сябе на Магілёўшчыну, дзе ў Хоцімску заставаўся яго бацькі. Развіталіся на франтавым раздарожжы паблізу Унечы. Раз-

віталіся сябрамі. Аказалася, сябрамі на ўсё жыццё.

У апошні раз я ўбачыў яго ў канцы снежня мінулага года, у Маскве, на юбілеі нашага агульнага друга Кайсына Куліева. Хворы, стомлены, Аркадзь Куляшоў прыехаў, каб падзяліць радасць таварыша. Хто мог ведаць, што гэта апошняя сустрэча...

Ён быў такім жа, як яго паэзія,— светлым і мужным, праўдзівым і сумленным, мудрым і бескарыслівым.

Ён працаваў нястомна, нават тады, калі надыходзілі перыяды маўчання. Але гэта маўчанне аказалася больш плённым, чым таропкія словы. Нараджалася новае. Ён не паўтараў знойдзенае, шукаў да апошняга дня. Служыў паэзіі як салдат, пераадоўляючы ўсе цяжкасці, усе засмучэнні, усе хворасці.

Пашанцавала тройчы мне, Я тройчы, выпрастаўшы руні, Ляжаў не ў лонку, а ў труне... Я знаю, што такое муні...

Адбыўшы восені і зіму, Я устаў, вясны пачуўшы гулі. Яны гучней чуваць таму, Хто знае, што такое муні...

Пішу: я, сведка ўсіх падзей, Сірочых слёз, вайны, разлукі, Жадаю шчасця для людзей... Я знаю, што такое муні.

Гэтыя радкі Аркадзя Куляшова гучаць сёння па-новаму. Хвароба змагла яго. Але лёс ён усё роўна перамог. Таму што жыў для таго, каб шчаслівы быў белы свет.

І надыходзячую вясну ён зноў стрэне разам з намі.

Якаў ХЕЛЕМСКІ.

АРКАДЗЬ АЛЯКСАНДРАВІЧ КУЛЯШОЎ

...І ВЕЧНАЕ ЖЫЦЦЁ

Якія непараўняныя страты нясуць наша паэзія і проза. Адзін за адным падаюць волаты народнага духу, выдатнейшыя сыны зямлі беларускай — гонар усёй савецкай літаратуры.

І вось няма Аркадзя Куляшова. Неверагодна! Толькі збіраўся павіншаваць яго з днём нараджэння, сустрэцца на вечары паэзіі свету ў беларускіх перакладах. Раптам з тэлефоннай трубкай вырвалася: «Памёр Куляшоў...». Не можа быць! Абавязкова знаёмых. Адны яшчэ не ведаюць, другія перахопленыя спазмамі голасам пацвярджаюць жахлівую вестку.

Нешта вельмі важнае абарвалася ў душы, штосёйні апусцела і змоўкла. Так нечакана і раптоўна. А памяць зноў і зноў пракручвае, нібы кінакадры, эпизоды далёкіх-далёкіх і зусім нядаўніх сустрэч. Успамінаецца спачатку завочнае знаёмства пяцідзесяцігадовай даўнасці, лісты з Мсціслава і Самачевіч, зборнік «Росквіт зямлі». Здаецца, да Куляшова, ды і паэзіі, не было яшчэ ў нас шаснаццацігадовага аўтара кнігі паэзіі, якую заўважылі, пра якую пісалі і спрачаліся.

Вершы, паэмы Куляшова

заўсёды трывожылі сэрца і прымушалі думаць. Я літаральна скамяцеў, пачуўшы ў 1942 годзе, як простая жанчына чытала «Ліст з палону», а «Сцяг бригады» адразу перавярнуў душу.

Чытачы і сябры Куляшова заўсёды чакалі сустрэчы з ім у друку і асабіста. А сустрэчы гэтыя заўсёды былі незвычайныя, хвалюючыя і светлыя. І вось зусім-зусім нядаўна мы побач сядзелі на аўтарскіх вечарах Расула Гамзатава, чыталі пераклады яго вершаў. У перапынках я пытаўся ў Куляшова, што піша цяпер, а ён скардзіўся на арытмію сэрца, і ўсё ж я ведаў, што працуе так, як толькі ён адзін умее працаваць.

Вось даўлю сябе, што ўсе дзеясловы пішу ў цяперашнім часе. Не магу ў мінулым — у дачыненні да Аркадзя Куляшова. Ён жыў; жыў у памяці і ў сэрцы. Негаваркі, някідкі, удумлівы, бескампрамісны і шчыры. Ён не любіў мітусні і мільгання, не зайздросціў нікому, бо займаў вышэйшую пасаду Паэта.

Есць у паэта свой аблог
цаліны,
Някрануты прастор для
баразён,

Дзе ён працуе з першае хвіліны
І да апошніх вечаровых дзён.

Ой, як злачынная рана надлышоў твой вечаровы час, дарагі Аркадзь, як «рана асірацеў пісьмовы стол» і мільны чытачоў, улюбёных у тваю непаўторную, заўсёды чаканую і такую нечаканую сваёю незвычайнасцю паэзію!

Слёзы засяцць вочы. У на-
бракляе болем сэрца б'юць
радкі:

Ды сэрцу быць гадзінікам не
гожа:
Спынілася і ўжо не завяду,
Яно секунды адбіваць не
зможа,
Калі падкосіць смерць
маю хаду,

Сучаснікі і нашчадкі яшчэ не раз адчуваюць і зразумюць, як нестасе трапяткага, партыйнага слова выдатнага паэта, які жыў клопатамі і болем Зямлі, людзей, радасцямі і трывогамі свайго народа, высокімі ідэаламі Камуністычнай партыі і роднай літаратуры.

І будзе жыць, змагацца радком і словам.

Ты — сын народа, быў яго славаю. Вечная слава Табе і вечнае жыццё Тваёй неўміручай паэзіі.

Сяргей ГРАХОЎСКИ.

ЯГО ЎРОКІ

Не стала Аркадзя Куляшова, не стала чалавек, якога мы так шчыра і з усёю глыбінёю сэрца любілі...

Калі чалавек хоча зрабіць нешта значнае ў мастацтве, пакінуць у ім свой непаўторны след, ён павінен прысвяціць яму ўсе свае фізічныя і духоўныя сілы, усё сваё жыццё. Гэта ісціна даўно лічыцца асіёммай. І калі Аркадзь Куляшоў, вядомы ў свеце і прызнаны савецкім паэтам, прыйшоў працаваць у беларускую кінематаграфію, многія прафесійныя кінематаграфісты аднесліся да гэтага скептычна, разглядаючы гэты факт у біяграфіі паэта як выпадковасць. Але Аркадзь Куляшоў з усёй сваёй бліскучай творчай магутнасцю ўзяўся за бяспрэчна новае для яго мастацтва, і ўсёй сваёй дзейнасцю на гэтай нялёгкай ніве даназаў, што галоўнае ўсё-такі не той рамесніцкі прафесіяналізм, якім часам маскіруюцца некаторыя абдзеленыя прыродай здольнасцямі да творчасці, а талант, які ў руках цэльнага, з пачуццём высокай адказнасці перад грамадствам чалавек, зможа адухатвіць мастацтва, узбагаціць яго новымі жыватворнымі думкамі і ідэямі. І не на год, і не на два, а на цэлае дзесяцігоддзе кабінет галоўнага рэдактара кінастудыі «Беларусьфільм» ператварэцца ў той галоўны штаб, дзе не толькі абмяркоўваліся сцэнарыі, дзе не толькі вяліся творчыя дыскусіі, а дзе вызначаліся шляхі развіцця беларускай кінематаграфіі на доўгія гады наперад. Ён удзельнічаў у стварэнні кінасцэнарыяў для кінафільмаў «Чырвоная лісце», «На ростанях» і інш., якія потым сталі прыкметнай з'явай у беларускай кінематаграфіі...

Аркадзь Куляшоў добра ведаў, што народу трэба толькі тое мастацтва, якое ўмее ўлоўваць новыя з'явы ў жыцці, новыя змены ў жаданых і настроях людзей, адказвае на пытанні, па-стаўленыя жыццём сёння і нават заўтра, якое ўзімае чалавек на новую вышыню духоўнага асэнсавання рэчаіснасці. Да гэтага ён імкнуўся ў сваёй цэльнай і чыстай, як хваля яго любімай Бяспэды, паэзіі, да гэтага ён імкнуўся і ў мастацтве кіно, і не толькі сам імкнуўся, а запальваў творчую фантазію ўсіх тых аўтараў, рэжысёраў, рэдактараў, што працавалі з ім побач. І гэты ўплыў для многіх з іх стаў вызначальным у іх творчым жыцці.

Не, народны паэт Беларусі Аркадзь Куляшоў не зайшоў у кінематаграфію, як пра гэта сназаў адзін з яго паплечнікаў, а прыйшоў і застаўся на ўсё жыццё...

Да апошніх дзён Аркадзь Куляшоў заставаўся членам сцэнарна-рэдакцыйнай калегіі студыі.

За некалькі дзён да смерці ён даслаў сваю адозву на чарговы сцэнарый.

На апошнім сцэнарый у сваім жыцці.

Аркадзь Куляшоў застаўся ў нашай памяці не толькі як паэт, на творах якога вучыліся мы і будучы яшчэ доўга вучыцца нашы дзеці любіць Радзіму, свой народ, але як і прыклад самаадданнага служэння беларускаму кінамастацтву, у якім ён пакінуў свой куляшоўскі след.

Леанід ГАУРЫЛКІН,
галоўны рэдактар кінастудыі «Беларусьфільм».

Памяці Аркадзя КУЛЯШОВА

Наплывае цяжкая сляза

Засцілае
хмара небакрай
чорнаю жалобаю —
бывай.

Наплывае
цяжкая сляза.
Што ў апошні раз
табе сказаць,

Як зямныя словы аб'яднаць,
Калі сам ты аб'яднаўся з ёй,
з ёй навекі,
з роднаю зямлёй.

Быў яе ты слаўным песняром,
бараніў віноўкай
і пяром,
сцяг яе трымаў на вышыні
ў горкіх
і ў радасных дні.

Маці вечная
Уцешыцца адным —
назаўсёды застаецца сын
жывым,
назаўсёды застаецца след,
што пакінуў па сабе паэт —
свет вялікі,
неўміручы свет.

Наплывае
цяжкая сляза,
засцілае
хмара небакрай,

як пакутна
без пары казаць
невимому торкае —
бывай.

Васіль ВІТКА.

ЕН З НАМІ У ВЯЛІКІМ ПАХОДЗЕ

Дыхнула журботнае слова,
Што з намі яго ўжо няма.
Прыціхла ў жалобе дуброва,
Здаецца, ссівела зіма.

Барам магілёўскім, і кручам,
І плёсам сівога Дняпра
Ад чорнае весткі балюча:
Не ўбачаць свайго песняра.

Ён з намі ў вялікім похадзе,
А музы не змоўкне набат.
Як зорка, жыць будзе ў
народзе
Паэт, грамадзянін, салдат.

Паўлюк ПРАНУЗА.

І будзе жыць штодзень...

Нясцерпнае, жалобнае
растанне...
Як з веку, як заўсёды —
Не ў пару...
Паэты паміраюць на світанні,
Самотным вокам глядзеўшы
зару.

Салодка спяць на белым свеце
людзі...
Ён ім прыносіць гора
не прывык —
Хай іх не скалаце
і не разбудзіць
Апошні ўздых і развітальны
ўскрык.

Завая крылы ўскінула
над дахам,
Лёг на веко марозу шэры
цені...

Ён быў павучым магілёўскім
птахам
І ў незваротны вырай адляцеў.
Навек панёс свае святыя
тайны,
Удзячнасць нашых
спраўджаных надзей...
Паэты паміраюць на світанні—
І астаюцца з намі жыць
штодзень...
І не прыглушыць праспяванай
песні
Растайная, заплуканая медзь,
І вечна ў беларускім
паднябесці
звінец.
Ён будзе майскім жвёруком
звінец.

Генадзь БУРАЎКІН.

Я К С Е Й Б І Т

Няма сярод нас Аркадзя Аляксандравіча Куляшова.

Пікучы боль ад такой заўчаснай страты робіцца яшчэ болей несучасным, бо разумееш, што папраўце гэтую жахлівую несправядлівасць ужо ніхто не зможа.

Ён памёр, як гэта часцей за ўсё і бывае з вялікімі паэтамі, — у хадзе, у палёце, на той шчаслівай творчай вышыні, з якой майстра і багачына далёка, і думаецца глыбока, і бярыцца шырока.

Ён і пры жыцці быў ужо вялікім. Гэта разумелі шматлікія чытачы паэта. Гэта разумелі мы, яго маладзейшыя таварышы, для каго яшчэ са школьных год, калі мы вывучалі паэтаў біяграфію і творчасць, ён быў такі ж класік, як Багушэвіч, Багдановіч, Купала і Колас, не звязваючы на яго малады, амаль юначыя партрэты ў школьных падручніках. Гэта разумелі — што ён вялікі — і яго сябры, якія доўгія гады плёна і шчыра працавалі побач з ім. Гэта разумелі і Аляксандр Твардоўскі, геніяльны і непаўторны, з якім Куляшоў звязвала працягла і шчырая дружба. Пра гэта, відаць, здагадваўся ён і сам, але ўсё роўна заставаўся сціплым чалавек, самім сабою, асобай, раўнадушнай да непатрэбнай мішур, дробязнай мітусні, лёгчай сплуксы, майстрам, які перш за ўсё шукаў працы, творчасці.

Ён быў сапраўды вялікім. Гэта пацвярджае ўвесь яго творчы шлях — ад першых юначыя вершаў, пранікнёнай шчы-

лівай «Алесі», якая стала песняром, праз «Камсамольскі білет», «Баладу пра чатырох залоннікаў», «Ліст з палону», «Сцяг бригады» да філасофскіх твораў «Новай кнігі», да «Варшаўскага шляху» і да выдатнай народнай драмы «Хамуцус», якая, на вялікі жаль, стала апошняй, і якая, на вялікае шчасце, так магутна, з годнасцю завяршыла яркі творчы шлях выдатнага паэта.

Ён быў вялікім. І таму тая вялікая павяга і пашана да творчасці геніяў, і таму, відаць, ён з такою самазхвалнасцю працаваў над перакладамі — настойліва вучыў гаварыць па-беларуску вялікага амерыканца Лангфела, вялікіх рускіх Пушкіна, Лермантава, Ясеніна, вялікага ўкраінца Катлярэўскага, якіх, дзякуючы яго працы, так хораша загаварылі і на нашай роднай мове. Ён яшчэ думаў падарываць свайму народу «Пана Тадэвуша» Адама Міцкевіча, пераклаўшы яго на родную мову, але не паспеў.

І ўжо зараз разумееш, як многа чаго ён не паспеў — і новыя, задуманыя ўжо гістарычныя паэмы, і новыя вершы, і новыя пераклады, я не быў вельмі блізка знаёмы з Аркадзем Аляксандравічам — яні з сябрам. Але ўсё ж ён быў старэйшым сябрам і для мяне, бо кожны вялікі паэт у часе і прасторы — сябра ўсім тым, хто жыў, хто жыўе поплеч з ім, хто будзе жыць нават тады, калі яго самага ўжо не будзе. На жаль, Аркадзь Куляшоў не быў мам непазрэдым нашчадкам. Але ўсё ж ён быў

настаўнікам і для мяне, як і для кожнага чалавек, які і для ўсіх людзей, якіх ён вучыў сваёй паэзіяй хораша і сумленна жыць на зямлі. І хіба нехта, жывучы з ім у адзін час, не вучыўся яго сумленнасці, мудрасці і пававе да той работы, якой прысвяціў усё сваё жыццё?

На жаль, я не меў з ім шчырых і сардэчных размоў пра час і пра жыццё. Але я асмельюся сказаць, што са школьных год і па сённяшні дзень багачою ад такіх шчырых размоў, застаючыся сам-насам з яго твораў, задумваючыся, дзякуючы ім, над прыродай добра і зла, жыцця і вечнасці, сумлення і адданай любові да сваё радзімы і свайго народа.

Аркадзь Куляшоў няма між нас... Гэта гора ўсёй нашай літаратуры, гора народа. І адзіным суцэльным гэтай гору можа быць толькі тое, што вялікі паэты не паміраюць. З імі нават і пасля іхняй смерці можна сустрэцца, можна паслухаць іх, уздышы ў рукі томік такіх жывых і такіх вечных іхніх вершаў.

Аркадзь Аляксандравіч Куляшоў, як кляпатлівы рупны сейбіт, шчырай рукой сыпануў у спеўную раллю зерне, дабына пасяў усё, што паспеў, і зрабіўшы сваю асноўную працу на гэтай зямлі, пайшоў ад нас назаўсёды, а нам і нашым нашчадкам пакінуў радасць збіраць ураджай слова і музыкі з яго неабсяжнага засеваў, які будзе вечна наліскацца на нашай роднай беларускай зямлі.

Ляна СІПАНОУ.

Саюз пісьменнікаў БССР глыбока смутнае з прычыны заўчаснай смерці народнага паэта Беларусі Аркадзя Аляксандравіча КУЛЯШОВА і выказвае шчырае спачуванне сям'і і блізкім нябожчына.

Рэдакцыйная калегія і калектыў рэдакцыі штотднёвіка «Літаратура і мастацтва» глыбока смуткуюць з выпадку заўчаснай смерці былога галоўнага рэдактара газеты, народнага паэта Беларусі, лаўрэата Дзяржаўных прэмій СССР і БССР Аркадзя Аляксандравіча КУЛЯШОВА і выказваюць шчырае спачуванне родным і блізкім нябожчына.

Калектыў выдавецтва «Мастацкая літаратура» глыбока смутнае з прычыны смерці народнага паэта Беларусі Аркадзя Аляксандравіча КУЛЯШОВА і выказвае спачуванне яго сям'і, родным і блізкім.

Калектыў рэдакцыі і рэдакцыя часопіса «Полымя» глыбока смуткуюць з выпадку заўчаснай смерці народнага паэта Беларусі, члена рэдакцыі часопіса «Полымя» Аркадзя Аляксандравіча КУЛЯШОВА і выказваюць спачуванне родным і блізкім нябожчына.

У АПОШНІ ШЛЯХ

Засталася на сталае недапісаная старонка, з абарванай раптам страфой, недачытаны рукапіс першай кнігі маладога аўтара, які так чакаў добрага слова ў дарогу вялікага і мудрага майстра. Памёр чалавек, які падарыў людзям вельмі многа натхнёных, выдатных радкоў, вучыў іх мужнасці і дабру, любіў да роднага краю і адданасці высокім ідэалам.

У сэрцах мільёнаў людзей болей адазвалася гэта журботная вестка — не стала Аркадзя Аляксандравіча Куляшова — сапраўды народнага паэта, дастойнага прадаўжальніка класічных традыцый Я. Купалы, Я. Коласа, М. Багдановіча, надзвычай таленавітага мастака, чыя натхнёная ліра была поўная ўвагі і любві да чалавека.

Са школьных хрэстаматый приходзіць да нас яго паэзія — пяшчотная і чыстая, страшная і баявая, па-філасофску глыбокая і надзвычай праўдзівая, шырая. Ён належаў да таго слаўнага пакалення паэтаў, чый талент прайшоў выпрабаванне агнём Вялікай Айчыннай вайны, а ў мірныя гады раскрыўся ва ўсёй сваёй паўнаце і сіле.

Вершы А. Куляшова, прысвечаныя ваеннаму часу, яго выдатная паэма «Сцяг брыгады», якую Аляксандр Твардоўскі назваў «народнай паэмай», назаўсёды застануцца ў савецкай літаратуры як яркі прыклад праўдзівай, вялікай паэзіі, як прыклад высокага патрыятызму, вернасці свайму партыйнаму і грамадзянскаму абавязку. У іх мужнасць і гераізм савецкага чалавека, яго любоў да Радзімы, непахісная камуністычная ідэянасць, глыбокая вера ў перамогу над фашызмам перададзены з незвычайнай мастацкай сілай і майстэрствам.

Жывым подыхам часу, грамадзянскім пафасам, страсцю чалавека-будаўніка новага грамадства — напоўнены яго пасляваенныя творы, што ўслаўляюць энтузіязм і гераічную працу народа, які ўзняў гарады і вёскі з руін і попелу, будова новае жыццё і змагаецца за мір і шчасце ўсіх людзей зямлі.

Салдат і паэт, верны абавязку жыцця і таленту, Аркадзь Куляшоў застаецца ў нашай паэзіі зоркай першай велічыні, а імя яго будзе сагрэта шчырай любоўю і ўдзячнасцю мільёнаў усё новых і новых чытачоў.

У жалобным убранны Дом літаратара, дзе ўстаноўлена труна з цэлам нябожчыка. З самай раніцы 7 лютага ішлі сюды тысячы людзей, каб разітацца з Аркадзем Аляксандравічам Куляшовым, каб у тужлівым маўчанні ўшанаваць яго светлую памяць. У людскім патоку — школьнікі і студэнты, рабочыя і будаўнікі, пісьменнікі і вучоныя, воіны Савецкай Арміі. Да пастамента, на якім стаіць труна з цэлам

народнага паэта, кладуцца жывыя кветкі, вянкі ад ЦК КПБ, Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР і Савета Міністраў рэспублікі, Белсаўпрофа, ЦК ЛКСМБ, Саюзу пісьменнікаў СССР і БССР, міністэрстваў і ведамстваў, прадпрыемстваў і будоўляў, грамадскіх і творчых арганізацый.

Гучаць жалобныя мелодыі. Кожныя дзве мініуты змяняецца ганаровая варта ля труны. Журботную вахту нясуць члены праўленняў Саюзу пісьменнікаў СССР і БССР, прадстаўнікі партыйных, савецкіх, прафсаюзных і камсамольскіх органаў, творчай інтэлігенцыі, землякі паэта.

У ганаровую варту становяцца таварышы П. М. Машэраў, І. Я. Палякоў, Ц. Я. Кісялёў, А. Н. Аксёнаў, А. Т. Кузьмін, У. А. Мікуліч, У. Ф. Міцкевіч, М. Н. Полазаў, В. С. Шавялуха, І. Ф. Якушаў, К. М. Платонаў, намеснікі Старшын Савета Міністраў БССР І. М. Глазкоў, П. Л. Коханаў, Л. І. Хітрун, сакратар Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР Л. П. Чагіна.

Пачынаецца грамадзянская паніхіда. Жалобны мітынг адкрывае першы намеснік Старшыні Савета Міністраў БССР У. Ф. Міцкевіч.

— З пачуццём глыбокага смутку мы праводзім сёння ў апошні шлях вернага сына Камуністычнай партыі, народнага паэта Беларусі, лаўрэата Дзяржаўных прэмій СССР і БССР, дэпутата Вярхоўнага Савета рэспублікі Аркадзя Аляксандравіча Куляшова, — гаворыць ён. — Няёмольная смерць вырвала з нашых радоў выдатнага паэта, чыё жыццё і творчасць былі непарыўна звязаны з лёсам нашай сацыялістычнай Айчыны. Аб гэтай страце смуткуе беларускі народ і ўся шматнацыянальная савецкая літаратура.

Аркадзь Аляксандравіч Куляшоў адносіцца да тых мастакоў слова, якія складаюць гордасць беларускага народа.

Яго жыццёвы шлях — гэта шлях чалавека, які выйшаў з народа і, акрылены ідэямі Вялікага Кастрычніка, дасягнуў вышынь мастацкай культуры.

Аркадзь Аляксандравіч Куляшоў нарадзіўся ў 1914 годзе ў вёсцы Самацеевічы Магілёўскай вобласці ў сям'і школьнага настаўніка. Вучыўся ў Мінскім педагагічным інстытуце. Працаваў у газеце «Чырвоная змена», на Беларускай радыё. З першых дзён Вялікай Айчыннай вайны Аркадзь Аляксандравіч ідзе па франтавых дарогах, супрацоўнічае ў армейскім друку. Вайна стала для паэта школай чалавечай мужнасці і грамадзянскай загартоўкі. У першыя пасляваенныя гады А. А. Куляшоў працуе галоўным рэдактарам газеты «Літаратура і мастацтва», затым галоўным рэдактарам кінастудыі «Беларусьфільм».

Ярка і самабытна пачаў паэт свой творчы шлях. Першыя ж

кнігі паставілі яго ў рады лепшых майстроў слова Савецкай Беларусі. Асабліва хваляючымі старонкамі ў паэзіі Куляшова з'яўляюцца творы, напісаныя ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Паэма «Сцяг брыгады», створаная непасрэдна на фронце, стала выдатнай з'явай усёй савецкай літаратуры.

Натхнёна і плённа працаваў паэт да апошняга дня свайго жыцця. Прасякнутая ідэямі гуманізму і інтэрнацыяналізму творчасць Аркадзя Куляшова заваявала сэрцы чытачоў не толькі ў нашай краіне, але і за яе межамі. Яго творы гучаць амаль на ўсіх мовах народаў Савецкага Саюза, на мовах многіх краін свету.

Чалавек вялікага абаяння, шырокай душы і цэласнай маральнай натуры Аркадзь Куляшоў быў прызнаным аўтарытэтам сярод усіх, хто яго ведаў, хто з ім сустракаўся. Вузы творчай і чалавечай дружбы звязалі яго з выдатнымі прадстаўнікамі рускай літаратуры, з цудоўнымі майстрамі паэзіі брацкіх нарсдаў нашай краіны.

Шматграннай была грамадская дзейнасць Аркадзя Куляшова. Ён з'яўляўся дэпутатам Вярхоўнага Савета БССР, быў членам праўленняў Саюзу пісьменнікаў СССР і БССР, старшынёй Рэспубліканскага камітэта абароны міру, членам рэдкалегій часопісаў «Новый мир» і «Полымя».

За вялікія заслугі перад Радзімай Аркадзь Куляшоў узнагароджаны двама ордэнамі Леніна, ордэнам Чырвонага Сцяга, двама ордэнамі Працоўнага Чырвонага Сцяга і медалямі. Творчасць паэта адзначана Дзяржаўнымі прэміямі СССР і БССР, прэміяй Ленінскага камсамола Беларусі. Яму прысуджана ганаровае званне заслужанага работніка культуры Украіны.

Цэнтральны Камітэт Кампартыі Беларусі, Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР і Савет Міністраў Беларускай ССР разам з усім беларускім народам глыбока смуткуюць у сувязі з заўчаснай смерцю Аркадзя Аляксандравіча Куляшова і выказваюць глыбокае спачуванне яго родным і блізкім.

Бывай, наш дарагі Аркадзь Аляксандравіч! Твой светлы вобраз назаўсёды застанецца ў нашых сэрцах, у памяці нашага народа, скажаў у заключэнне У. Ф. Міцкевіч.

Слова атрымлівае старшыня праўлення Саюза пісьменнікаў БССР, народны паэт Беларусі, Герой Сацыялістычнай Працы Максім Танк.

— Бязлітасная смерць вырвала з нашых радоў аднаго з выдатнейшых паэтаў сучаснай беларускай і ўсёй савецкай літаратуры Аркадзя Аляксандравіча Куляшова, — гаворыць ён. — Цяжка паверыць у трагічны змест гэтых слоў, якія невыможным горам адкідаюцца ў сэрцах усіх яго шматлікіх сяброў, з якімі ён жыў, працаваў,

дзяліўся сваімі думамі і надзеямі, у суровыя гады вайны разам прайшоў па палаючых агнём франтавых дарогах, і ў сэрцах тых, каго хвалюе яго глыбокая, праўдзівая і жыццёсцярдэжная паэзія.

Мы ведалі, што ён быў цяжка хворы. Але ўсім нам хацелася верыць, што дарога яго жыцця яшчэ працягнецца за новыя далі і небасхілы гадоў. І ён, насуперак смяротнай пагрозе, да апошніх дзён не адкладаў свайго п'яра і ствараў непадуладныя ёй і часу такія выдатныя творы, як «Новае рэчышча», «Дом № 24», «Простыя людзі», «Грозная пушча», «Цунамі», «Хамуціус» і многія іншыя, якія побач з яго ранейшымі, такімі ўжо стаўшымі класічнымі творами, як «Сцяг брыгады», «Ліст з палону», «Над брацкай магілай», «Камсамольскі білет», назаўсёды ўвайшлі ў скарбніцу ўсёй шматнацыянальнай савецкай літаратуры.

Развіваючы народныя рэвалюцыйныя, традыцыйныя Купалы, Коласа, Багдановіча, творчасць Куляшова садзейнічала выхаду нашай літаратуры ў шырокі свет. Цяжка пераацаніць яго значэнне ва ўмацаванні дружбы паміж нашымі брацкімі народамі, у стварэнні вобраза героя нашага часу — камуніста.

Шмат у нас засталася спраў, якія без яго цяжэй нам будзе вырашаць. І тое, што ён не паспеў напісаць, з'яўляецца беззваротнай стратай, бо Аркадзь Аляксандравіч Куляшоў належаў да тых самабытных і непаўторных майстроў, якіх ніхто не заступіць. Але тое, што ён стварыў, з'яўляецца трывалым укладом у нашу культуру і ставіць паэта ў адзін рад з тымі, чые імёны на пераклічцы мы называем першымі, бо яны працягваюць далей несьці эстафету жыцця ў будучыню.

Выступае сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў СССР, Герой Сацыялістычнай Працы Канстанцін Сіманюў.

— Ад імя пісьменнікаў Масквы, ад імя ўсіх літаратараў нашай краіны, — скажаў ён, — дазвольце выказаць найглыбейшае спачуванне блізкім Аркадзя Аляксандравіча, нашым братам — беларускім пісьменнікам, усяму беларускаму народу ў іх вялікім, непазбыўным горы.

У многіх дамах нашай неабсяжнай краіны горкім болей адклікнулася вестка аб смерці выдатнага паэта, таму што вершы яго, сагрэтыя клопатамі аб чалавеку, аб дабры і міры, былі і застаюцца блізкімі і дарагімі любому з нас.

Успамінаючы Вялікую Айчынную вайну, суровыя франтавыя будні, я не магу забыць, з якім натхненнем і захапленнем чыталася байцамі выдатная паэма Аркадзя Куляшова «Сцяг брыгады». Несумненна яна стаяла тады для нас побач з «Васілём Цёркіным» А. Твардоўскага.

Аркадзь Аляксандравіч належыў да тых скромных і працавітых людзей, якія застаюцца такімі ўсё жыццё. Сёння мы яшчэ магчыма не ўсведамляем ва ўсёй паўнаце, што мы страцілі аднаго з самых вялікіх паэтаў нашай краіны, гэта прыйдзе пазней. Але мы ўпэўнены, што паэзія Аркадзя Куляшова будзе жыць у сэрцах мільёнаў людзей, бо сапраўдная паэзія неўмірае.

Ад землякоў паэта слова развітання гаворыць дырэктар Самацеевіцкага сярэдняй школы Касцюковіцкага раёна Л. М. Беланінаў.

— Мы, землякі паэта, ганарымся тым, што Аркадзь Аляксандравіч Куляшоў нарадзіўся і вырас на нашай зямлі, — скажаў ён. — Глыбока паважалі яго як чужага чалавека, чалавека высокага партыйнага абавязку. Па-бацькоўску клапаціўся ён аб падрастаным пакаленні, быў вялікім сябрам вучняў роднай Самацеевіцкай школы. Паэт жыва цікавіўся іх жыццём і вучобай, пакінуў у падарунак школьнай бібліятэцы свае творы. Нягледзячы на вялікую занятасць літаратурнай і грамадскай дзейнасцю, А. А. Куляшоў знаходзіў час, каб наведваць родныя мясціны, сустрацца з рабочымі нашага саўгаса, вучнямі. І тыя адказвалі яму бязмежнай любоўю і павагай.

Творы паэта заўсёды будуць для нас маяком, які асвятляе жыццёвыя дарогі.

— Жыццё паэта не бывае лёгкім, як не бывае простым яго час, — скажаў у сваім выступленні сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў РСФСР, народны паэт Калмыцкай АССР Давід Кугульцінаў. — Жыццё паэта вымяраецца не толькі цяперашнім часам, якому ён служыць, яно вымяраецца будучыняй. Не толькі нам, яго сучаснікам, але і нашчадкам належыць творчасць Аркадзя Куляшова.

Паэзія Аркадзя Куляшова заўсёды была блізкай сэрцу рабочага і хлебароба, скажаў наладчык Мінскага матарнага заводу Н. С. Падвойскі. Народная па-свайму ладу, яна ўвабрала ў сябе найбольш значныя падзеі часу, у ёй б'ецца пульс народнага жыцця.

Выступае сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў Украінскай ССР, Герой Савецкага Саюза Юрый Збанаціч. Смуткам поўніцца сёння ўкраінская зямля, гаворыць ён, таму што Аркадзь Куляшоў быў любімым сынам і майго народа. Ён увабаціў нашу паэзію веданнем душы народа, яго традыцый, яго гераічнай гісторыі.

А. Куляшоў практычна стварыў беларускі варыянт «Энеіды» І. Катлярэўскага, з велізарным талентам і беражна перанёшы на родную глебу прыгажосць і мудрасць шэдэўра сусветнай літаратуры.

Перад мікрафонам студэнтка Мінскага педагагічнага Інстытута імя М. Горкага Ганна Пашкевіч.

— Мы вучыліся па кнігах Аркадзя Куляшова і на яго палымянай біяграфіі быць мужнымі, адданымі Радзіме, ісці «толькі ўперад», — сказала яна. — Ён адкрываў нам свет, адкрываў жыццё, ва ўсёй іх велічы і прыгажосці, ва ўсім іх гераічным змесце. І мы, будучыя настаўнікі, панясём яго думкі і песні, каб перадаць іх новым пакаленням.

Мітынг закончаны. Жалобны картэж па Ленінскаму праспекту накіроўваецца на могілкі. Тут, ля магілы, слова развітання скажаў паэт Ніл Гілевіч. Пад гукі жалобнай мелодыі труна з цэлам А. А. Куляшова беражна апускаецца ў магілу. Узгорчак свежай зямлі пакрываюць вянкі і букеты жывых кветак.

БЕЛТА.

Урачыстае адкрыццё кінафестывалю. Выступае загадчык аддзела прапаганды і агітацыі Віцебскага абкома КПБ К. А. Галыня.

КІНАФЕСТЫВАЛЬ НА ВІЦЕБШЧЫНЕ

У канцы студзеня ардэнаносная Віцебшчына гасцінна прыняла ўдзельнікаў кінафестывалю «Беларусьфільм-77».

На чыгуначным вакзале станцыі Віцебск майстроў беларускага кіно — цёпла сустрэкалі прадстаўнікі партыйных, прафсаюзных, камсамольскіх арганізацый, працоўных калектываў горада. Дарагім гасцям былі паднесены хлеб-соль.

Удзельнікі кінафестывалю былі прыняты ў абласным камітэце партыі. Першы сакратар абкома КПБ С. М. Шабашоў расказаў аб эканамічным, сацыяльным і культурным развіцці Віцебшчыны за гады Саветскай улады, аб высокім палітычным і працоўным уздыме, які паўе ў вытворчых калектывах; аб сацыялістычным спаборніцтве за паспяховае выкананне заданняў дзесяціп'яцігодкі і рашэнняў XXV з'езда КПСС; пазнаёміў майстроў беларускага кіно з гераічнай барацьбой працоўных Віцебшчыны ў час Вялікай Айчыннай вайны, што знайшло сваё ад-

люстраванне ў кінастужках студыі «Беларусьфільм». Сялетні кінафестываль, адзначыў ён, з'яўляецца важнай падзеяй у культурным жыцці працоўных вобласці, якія з вялікай зацікаўленасцю сочаць за творчасцю беларускіх кінематаграфістаў.

С. М. Шабашоў пажадаў удзельнікам кінафестывалю добрага творчага настрою, яркіх уражанняў у час знаходжання на Віцебшчыне.

Затым выступіў кіраўнік дэлегацыі, першы сакратар праўлення Саюза кінематаграфістаў БССР, заслужаны дзеяч мастацтваў рэспублікі В. П. Тураў. Ён ад усяго сэрца падзякаваў за цёплы і гасцінны прыём, выказаў упэўненасць у тым, што кінафестываль узбагаціць культурнае і духоўнае жыццё віцебчан, пажадаў працоўным вобласці новых поспехаў у барацьбе за ажыццэўленне велічных планаў партыі.

Урачыстае адкрыццё кінафестывалю адбылося ў кінатэатры «Беларусь». Яго ўдзельнікаў

ціпла і сардэчна віталі загадчык аддзела прапаганды і агітацыі абкома партыі К. А. Галыня, рабочы завода заточных станкоў імя XXII з'езда КПСС, член бюро Віцебскага гаркома партыі М. Ф. Галалобаў, дырэктар саўгаса «Вароны» Віцебскага раёна В. М. Самусёў, студэнтка педагагічнага інстытута імя С. М. Кірава Тамара Амосава.

Затым адбылася прэм'ера кінафільма «Чорная бяроза», які прыхільна сустрэлі віцебскія гледачы. Перад кінагледачамі выступіў рэжысёр-пастаноўчык кінафільма «Чорная бяроза», заслужаны дзеяч мастацтваў рэспублікі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР В. П. Чацверыкоў.

Маршруты кінафестывалю пралялі праз многія гарады і вёскі вобласці. Беларускія майстры кіно пабывалі ў Полацку, Наваполацку, Новалукомлі, Віцебскім, Шумілінскім, Сенненскім, Дубровенскім і іншых раёнах, сустрэліся з рабочымі, калгаснікамі, інтэлігенцыяй, на-

ведалі прамысловыя прадпрыемствы, калгасы і саўгасы, школы і навучальныя ўстановы. На суд гледачоў яны вынеслі ўсё лепшае, што было створана на «Беларусьфільме» ў 1977 годзе. Акрамя «Чорнай бярозы», працоўным Віцебшчыны былі паказаны фільмы «Нядзельная ноч» (сцэнарый А. Петрашкевіча, рэжысёр В. Тураў), «Вянок санетаў» (сцэнарый В. Муратава, рэжысёр В. Рубінчык), «Сямейныя абставіны» (сцэнарый А. Ліханава, рэжысёр Л. Мартынюк), «Гарызонт жыцця» (сцэнарый І. Пісьменнай, Р. Раманава і І. Чарных, пастаноўка Б. Сцяпанавы).

Віцебскія гледачы высока ацанілі работу маладых пастаноўшчыкаў кінаальманаха «У профіль і анфас» М. Лук'янава, А. Яфрэмава, С. Сячова, якія звярнуліся да экранізацыі аповяданняў В. Шукшына.

Цікавыя работы прапанавалі віцебскім гледачам кінадакументалісты. Вялікае ўражанне зрабіў поўнаметражны фільм «Гарызонты дарог» (аўтар сцэ-

нарыя і каментарыя А. Вялюгін, рэжысёр І. Вейняровіч). У ім праз лёсы людзей адлюстраваны шлях нашай рэспублікі за 60 гадоў Саветскай улады. Вялікаму Кастрычніку прысвечаны таксама кінастужкі «Сказ пра браняпоезд», «Браты Балаягі — бальшавікі». З хваляваннем успрынялі гледачы кароткаметражны фільм «Зрабіў крок першым» пра кароткае, але гераічнае жыццё навучэнца Аршанскага педвучылішча Мішы Мароза, які восенню мінулага года з'яў з транспарціёра бульбаўборачнага камбайна снарад адвёў бяду ад сваіх таварышаў, але сам загінуў. Масаваму гераізму працоўных рэспублікі ў час уборкі ўраджаю ў 1977 годзе прысвечаны дакументальны фільм «Днём і ноччу».

Завяршыўся кінафестываль цёплай, сардэчнай сустрэчай у кінатэатры «Беларусь», на якой прысутнічалі прадстаўнікі партыйных, прафсаюзных, камсамольскіх арганізацый, жыхары горада.

Удзельнікаў кінафестывалю гарача віталі загадчык аддзела прапаганды і агітацыі абкома КПБ К. А. Галыня, рэжысёр Віцебскага станкабудаўнічага завода імя С. М. Кірава В. С. Крыжкі, дацэнт педагагічнага інстытута імя С. М. Кірава А. П. Мядзведзевы, швачка фабрыкі «Сцяг індустрыялізацыі» Марыя Рэут.

Ад імя ўдзельнікаў кінафестывалю цёплыя словы ўдзячнасці працоўным Віцебшчыны выказаў галоўны рэдактар Дзяржкіно БССР, кандыдат мастацтвазнаўства У. Т. Халіп.

Прадстаўнікі творчых груп шчыра падзякавалі працоўным Віцебшчыны за пчырасць і гасціннасць, падзяліліся ўражаннямі аб творчых сустрэчах, якія адбыліся ў гарадах і раёнах вобласці.

К. А. Галыня ад імя абкома КПБ і выканкома абласнога Савета народных дэпутатаў уручыў творчай групе ў знак знаходжання на Віцебшчыне памятны сувенір — дыван з партрэтаў У. І. Леніна.

Са словам у адказ выступіў намеснік старшын Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў БССР па кінематаграфіі, дырэктар кінастудыі «Беларусьфільм» Я. К. Вайтовіч.

Удзельнікам кінафестывалю былі ўручаны памятныя сувеніры ад працоўных калектываў Віцебшчыны.

В. СОБАЛЬ.

Кінафестываль закончыўся. Работнікі кіно пабывалі амаль на ўсіх кутках Віцебшчыны, сустрэкаліся з рабочымі, калгаснікамі, студэнтамі, школьнікамі, з партыйнымі і саветскімі работнікамі. Звыш ста сустрэч адбылося за тыдзень...

Кінафестываль адшоў у мінулае. А што засталася ў сэрцах майстроў, якія пацуці, думкі ўскладалі іх, што даў кінафестываль самім работнікам кіно? На гэтыя пытанні карэспандэнтаў штодзённы адназваюць майстры беларускага кіно.

ВІКТАР ТУРАЎ, першы сакратар праўлення Саюза кінематаграфістаў БССР, заслужаны дзеяч мастацтваў рэспублікі:

— Кінафестываль — гэта своеасаблівае справядлівае майстроў кіно перад гледачамі. І выходзіш на гэты суд з хваляваннем. Тое, што выйшла на экраны, ужо не пераробіш. Але для таго, каб больш востра адчуць, дзе ідзём верным шляхам, а дзе працуем у «халастую», каб зрабіць адпаведныя вывады на будучае, — такія сустрэчы проста неабходны.

Мы пабывалі ў многіх гарадах і вёсках Віцебшчыны, сустрэчаліся і гаварылі з самымі рознымі людзьмі, і трэба сказаць, што ўсюды цікавасць да кіно вельмі вялікая. Пытанні задаваліся самыя разнастайныя і глыбокія — аб значэнні кіно ў жыцці, аб складанасці нашай прафесіі, аб праблемах развіцця беларускага кіно. Напрыклад, рабочыя саўгаса «Сяліоты» Віцебскага раёна гаварылі, што хацелі б бачыць фільмы, якія б дапамагалі росту бытавой культуры ў вёсцы.

Былі нараканні і на тое, што мала кінафільмаў робіцца на творах беларускіх пісьменнікаў.

Вялікая цікавасць у гледачоў да стужак, у якіх закранаюцца праблемы сённяшняга дня. Старшыня таго ж саўгаса «Сяліоты», дзе мы паказвалі фільм «Нядзельная ноч», згодзен быў ваіць нас за свой кошт па ўсіх брыгадах гаспадарні, бо лічыў, што гэта пойдзе на карысць справе.

Мы бліжэй пазнаёміліся не толькі з людзьмі, нашымі сённяшнімі і будучымі героямі, але і з тымі праблемамі, якія хваляюць іх. У выніку дзяццэцца, відаць, перагледзецца некаторыя, што сталі ўжо звычным, узлеліні аб тых ці іншых з'явах жыцця, бо многія убачыліся з іншай боку, па-новаму.

ВАЛЕРЫЙ РУБІНЧЫК, рэжысёр-пастаноўшчык:

— Мне заўсёды цікавіць, калі можна так спазнаць праблемы гледача. Выходзіць, сніакам, фільм, Крыжкі далі яму высокую адзнаку, а гледачоў ён не збірае. І надварот, мне многа даводзілася выступаць на кінафестывалах, і кожны раз імкнуўся высветліць для сабе аспекты гэтай праблемы, на канкрэтных прыкладах прааналізаваць работу артыстаў, апэратараў, кампазітараў, усіх тых, ад каго залежыць якасць кінафільма. Гэта не самамэта, бо прапаганда і выхаванне гледача — адна з задач кінафестывалю.

Гледач сёння не той, што быў некалькі гадоў раней. Яго сёння цікавіць сур'ёзныя пытанні. Напрыклад, гледачы пытаюцца, якія асаблівасці ў рабоце рэжысёра і якія яго функцыі, чаму ў фільме «Вянок санетаў» рашчлі зварнуцца да паэтычнага наметара Вялы Ахмадулінай і г. д. А ў саўгасе імя Юрыя Смірнова, што на Аршаншчыне, вельмі сур'ёзна, пагаспадарску выгалілі аб кошыце вытворчасці кінафільма. І гэты яшчэ раз нагадава нам аб вялікай адказнасці за якасць нашай прадукцыі, на вытворчасць якой сапраўды ідуць вялікія грошы.

Сустрэчы на зямлі Віцебскай зрабілі вялікае ўражанне. І з'явілася добрае жаданне раскаваць аб гэтых людзях. Я нават у душы крыху пашнадаваў, што фільм «Дэкае паліванне караля Стаха» над ім і пачаў працаваць, — аб далёкім мінулым нашата краі. І таму хочацца яго зрабіць так, каб ён быў цікавым для сучаснага гледача.

ЛЕАНІД НЯЧАЕУ, рэжысёр-пастаноўшчык:

— На кінафестываль я ваіў фільм-казку «Пра Чырвоную Шапанку». Туды ездзілі юныя артысты — школьнікі Яна Паплаўская і Дэіма Іосіфаў, а Іна Сцяпанавая яноўгуп ішчэ і пяці гадоў імя. Натуральна, што і аўдыторыя ў нас была дзіцячая, самай цікавай і непасрэднай. Пытанні задаваліся шмат і газоўным чынам да нашых юных артыстаў. А найбольш часта ўзнікала пытанне: «Чаму мала фільмаў казак?» Лічу, што пытанне вельмі сур'ёзнае. Стварэнне кіно для дзяцей — ганаровая задача кінематаграфістаў. Выхаваць у малых высокае разуменне добра, гонару, шчырасці — гэта важна.

Значыць, трэба і далей працаваць у гэтым, па сутнасці, новым жанры на нашай кінастудыі. Зараз рыхтуюся да работы над двухсерыйным музычным фільмам па нямецкай казцы «Прададзены смех».

Юрый ЛЫСЯТАУ, сакратар праўлення Саюза кінематаграфістаў БССР, кінарэжысёр:

— На суд віцебчан калектыву творчага аб'яднання «Летаніс» вынес чатыры новыя кінастужкі: «Гарызонты дарог», «Днём і ноччу», «Зрабіў крок першым», «Іван Мележ» і 11—12-ы нумары кіначасопіса «Саветская Беларусь». Работнікі дакументальнага кіно ішлі па гарацых слядах чалавечых лёсаў. Апэратары адразу ж выяжджалі на месца падзей, сцэнарый ствараліся ў ходзе работы над фільмамі. Гэтыя словы можна смела адрасавалі фільмам Б. Сарыхатунава, А. Алая і В. Купрыніна «Днём і ноччу» і Д. Сунманавы і В. Арлова — «Зрабіў крок першым».

Паказаць людзей, вартых быць героямі нашага часу, — кіруючыся такой мэтай, узброюцца вока кінакамеры ў нашы патхнёныя працоўныя будні. Мы адкрываем для свайго гледача героя, які знаходзіцца побач з ім, стараемся прасачыць звычайнае і незвычайнае ў яго характары, і перш за ўсё думаем аб тым, каб гэты герой прышоў на экран цікавым для гледача, без фальшыняў герояў.

Нельга без хвалявання ўспоміць прагляд фільма «Зрабіў крок першым» на заводзе будматэрыялаў у Віцебску. Амерыканцы выліся ў агульнае жаданне: гэта павінны убачыць усе...

Гэты фільм не прадугледжваўся планам, як не прадугледжваўся планам сам подзвіг Мішы Мароза. Рэжа вайны, якіе прагучала на бульбінным полі, не магло не адавацца болей і ў сэрцы ветэрана — апэратара В. Арлова: ён выехаў сюды на заклік сэрца.

Што датычыць творчых задум, то ў хуткім часе на адно з прадпрыемстваў Віцебшчыны прыбудуць нашы апэратары. Яго калектыву пераключыць на вытворчыя шпекталі: упадзіцца ў дзеянне новае абсталяванне, не выкананы план. Адныя на сустрэчы з рабочымі мы адчулі і паверылі, што гэта часова. Тут нараджаецца новы працоўны подзвіг, варты добрага фільма...

ВЯНОК НАШАЙ ПАМЯЦІ

Мне, як і кожнаму прыхільніку кіно, давялося нямаля бачыць фільмаў пра Вялікую Айчыную вайну. У адных стужках — дакументальна дакладнае ўзнаўленне трагічных і гераічных падзей, як гэта зроблена ў кінаапапеях «Вызваленне», «Салдаты свабоды», «Польмя»; у другіх — мастацкае даследаванне чалавека на вайне, яго паводзін, думак, псіхалагічнага стану («Дваццаць дзён без вайны», «Доўгія версты вайны»). Трэція ўразліва філасофскай думкай і вобразным складам («Іванова дзяцінства», «Узыходжанне»). І вось — новы кінатвор аб тым незабытым часе, «Вянок санетаў» вытворчасці студыі «Беларусьфільм». Што дадае ён да ранейшых кінаўражанняў? Ці ёсць тут сваё адкрыццё тэмы, якая на працягу многіх гадоў цікавіць і хвалюе беларускіх кінематаграфістаў?

На першы погляд, шмат што ўжо знаёмае. У літаратуры і кіно было пра тое, як хлопчыкі ўдзякалі на фронт ці ў партызаны, каб змагацца з ворагам. Зусім нядаўна галоўны герой фільма «Маленькі сержант»

дайшоў з савецкімі вайнамі-вызваліцелямі аж да самай Прагі. А тут — зноў пра ваенныя прыгоды падлеткаў. Аповесць В. Муратова, паводле якой створаны «Вянок санетаў», так і называецца: «Мы ўцякалі на фронт». Гэта праўдзівае апавяданне пра тое, што давялося перажыць двум хлопчучкам па дарозе туды, дзе яны змаглі б адпомсціць за бацькоў, за родныя мясціны, спаленыя ворагам. Але ўсё так успрынята рэжысёрам-пастаюўшчыкам Валерыем Рубінчыкам і апэратарам Таціянай Логінавай, так узноўлена імі на экране, што адчуваеш пешта нязвычайна дагэтуль, Хвалююць не столькі падзеі самі па сабе, як адчуванне іх аўтарамі фільма. Настрой такі, нібы і ад нашага імя выказаўся ўдзячнасць людзям таго, ваеннага часу.

Экранізуючы ўвогуле вядомы драматургічны «хад», В. Рубінчык выкарыстаў свае юначыя ўражанні аб вайне, аб вызваленні ад фашыстаў Мінска. Іх пашырылі і эмацыянальна ўзбагацілі найбольш блізкія рэжысёру кінатворы. З гэтай «вышыні» ён і стварае сваю «версію» вайны ў рамках сюжэта сэнсарыя. Уся сцэма вобразна-мастацкіх сродкаў фільма пры гэтым накіравана на тое, каб у глядача стварылася ўражанне, што ён сапраўды бачыць успаміны. Характар успамінаў мае не толькі сама інфармацыя, якую даносіць да нас экран. Ён, гэты характар, выражаны і структурна: у пабудове мізансэна, выбары пунктаў здымак, у агульнай «фатаграфічнасці» выяўлення. Усё рэальна і, разам з тым, неяк аддалена ад часу саміх падзей. Адышоўшы на адлегласць роўную гадам, за якія вырасла новае, пасля-

ваеннае пакаленне, пастаюўшчыкі імкнуліся зазіраць у самыя запаветныя куткі як бы калектыўнай эмацыянальнай памяці.

У «Вянок санетаў» В. Рубінчык уводзіць тэму, якая прысутнічае ў большасці яго фільмаў (прыгадаем хаця б стужку «Чырвоны агітатар Трафім Глушкоў») — тэму станаўлення асобы ў працэсе творчасці, у суадносінах з мастацтвам. Адноль істотная ператрактоўка літаратурнай асновы: калі аповесць аб прыгодах хлопчучкоў на шляху да фронту, дык фільм — аб шляху апаленага вайной дзяцінства, якое дакранулася да мастацтва і ў якім абуджаецца талент.

«Вянок» цяжка раскладаць на часткі. Ён успрымаецца толькі цэласна. І тады адчуваецца дакладная, я сказаў бы, адухоўленая рэжысура В. Рубінчыка, майстэрская работа апэратара Т. Логінавай, мастака А. Чартовіча, кампазітара Я. Глебава. Форме «Вянка» адпавядаюць і спецыяльна напісаныя Бэлай Ахматулінай санеты. Прачытаныя распеўна, вершы дапамагаюць рэжысёру стварыць непаўторнасць атмасферы фільма. Вершы — адзін з кампанентаў кампазіцыі кінатвора, які нагадвае вянок санетаў, дзе пачатак кожнай новай часткі паўтарае канец папярэдняй. Нагадвае, але не ёсць на самой справе, бо зададзеная форма кінаапавядання аўтарамі не вытрымана.

У фільме не 15 частак-санетаў, як у вершаваным вянку, а ўсяго 6. Апавяданне абрываецца смерцю Арцёма, у момант якой на экране, быццам у яго перадсмяротных успамінах, паўстаюць кадры з кожнай часткі. Знятыя эмацыянальна, але нібы праз «смугу часу», кадры гэтыя выклікаюць розныя пачуцці. Смерць Арцёма ўражае не толькі таму, што яна напалкала яго далёка ад фронту, перад самым канцом вайны, не толькі таму, што Арцём вельмі малады, а і таму, што яна спыніла працэс творчасці. Юнак з лірычным складам душы так і не стварыў свайго вянка санетаў — ні паэтычнага, ні жыццёвага. Аднак ён паспеў вытрымаць экзамен на сталасць: маральную, ідэйную. — на годнасць чалавека. Гэта яна чытаецца на адухоўленым, з разумнымі цёмнымі вачамі твары Ігара Міркулава — выканаўцы ролі юнага героя фільма.

«Што можа быць амаральнай, чым забойства?» — пытаўся пісьменнік-публіцыст Ілья Эрнбург. Арцём не толькі не забіў чалавека. Рызыкуючы ўласным жыццём, ён яшчэ і выратаваў ад смерці нямецкага юнака, які некалькі хвілін назад страляў у яго. Адзін толькі штрых, але ён пераканальна даносіць сапраўдны гуманізм савецкага народа, які вызваліў свет ад фашыскай навалы.

Розныя вобразныя сродкі з'яднаны ў адзінае цэлае ў «Вянку санетаў». Аўтары яго дамагліся неадназначнага адлюстравання — многія кадры маюць метафарычны сэнс. Праўда, сімволіка іншы раз так яўна падкрэслівана, што, здаецца, без яе кінаапавяданне было б больш сціплым і праўдзівым. Я маю на ўвазе, у прыватнасці, чорную карэту, што абрамляе фільм.

Да здабыткаў фільма я аднес бы шчырае выкананне акцёрамі сваіх роляў. І не толькі вядомымі артыстамі, такімі, як Валіцін Нікулін (ваенны журналіст Пажарскі). У кінастужках В. Рубінчыка заўсёды бачыш маладых, невядомых яшчэ акцёраў. І амаль кожны раз гэта — адкрыццё. У «Вянку санетаў» было прымемным знаёмства з Ігарам Міркулавым (Арцём), Ірынай Зеліцка (Люба), Валодзем Юрэвым (Ермалаіч), Сашам Жукоўскім (Іван Сабурэнка).

Новай стужкай беларускія кінематаграфісты ўплылі свежыя кветкі ў вянок фільмаў пра незабыты час змагання супраць фашызму. Гэта дае падставу спадзявацца, што і з наступнымі карцінамі стваральнікі «Вянка» будзе прыемна сустрэцца.

Аляксандр ПАТАПЕНКА,
студэнт 5 курса
факультэта журналістыкі
Белдзяржуниверсітэта
Імя У. І. Леніна.

«ВЯНОК САНЕТАЎ»: ДЗВЕ ДУМКІ

ПРАВДЗІВА, ЯК... МІФ

Калі фільм рэжысёра В. Рубінчыка «Вянок санетаў» выходзіў на экран і паказваўся ў прафесійным асяроддзі кінематаграфістаў, з чыйскай лёгкай рукі з'явіўся тэрмін, які нагадваў і ацэнку стужкі, — «фільм-ўспамін». Успамін пра ваеннае дзяцінства і ўспамін пра фільмы аб вайне і ваенным дзяцінстве, што былі зняты непасрэдна тады, у саракавыя гады. Вызначэнне, вядома, спрэчнае. І вельмі блізкае да ісціны. Бо пэўная «зробленасць» стужкі, аўтарска-рэжысёрская зададзенасць акцёрам і ўсяму ладу фільма адчуваюцца. Магчыма, тут і правалілася дастаткова ўпэўненая воля пастаюўшчыка: ён ведаў, які робіць фільм і якім яго зробіць.

У дваццатых гадах эксперыменты наватараў савецкага кіно — Л. Куляшова, С. Эйзенштэйна, У. Пудоўкіна і іх калег — спалучаліся з асваеннем, з пасцігненнем законаў і асаблівасцей мастацкай мовы экраннага мастацтва. Адкрыцці і знаходкі былі нераўнаважнымі. Ад некаторых

прыёмаў і формаў паказу жыцця на экране яны ж самі нярэдка і адмаўляліся. Суладдзе паміж непасрэднасцю і тэмпераментам рэжысуры і рэцыйнальна ёю выбранымі прыёмам (мантажу асабліва) дасягалася не так лёгка.

Некалі С. Эйзенштэйна вабіла ідэя звядзення мантажу пераважна да сутыкнення кадраў, а не спалення іх, як гэта бачылася аптычным Л. Куляшова. Пазней ён перагледзеў свае ранейшыя знаходкі і тэорыі, ад нечага і адмовіўся. Але адчуванне мовы кіно як «знакавай» структуры перайшло ў метадалогію працы рэжысуры і крытычнага даследавання кінатвораў.

Калі «Вянок санетаў» глядзім мы, кінематаграфісты, то бачым, як В. Рубінчык сядома прытрымліваўся погляду на мантаж як на «знакавую» структуру. Такія стужкі робяцца спачатку «ў галаве», а потым здымаюцца ў адпаведнасці з папярэдняй распрацоўкай. Тут відэавочны прафесіяналізм, але знікае момант непасрэднасці, нечаканага захаплення, адхілення ад зададзенай структуры, — усё тое, што дыктуе акцёр на здымачнай пляцоўцы, надвор'е, непрадугледжаны настрой партнёраў. Адным словам — само жыццё. Выкарыстанне «знакаў» у структуры фільма «Вянок санетаў», на мой погляд, пераважае над вобразнай прыродай стужкі. Рэжысёр «паказвае» глядачам, што адбываецца, чаму і з кім, які настрой пануе на экране. Пры гэтым штосці перадаецца нам, а штосці застаецца толькі зразуметым намі «знакам», мантажным сказам, мантажным спалучэннем. З пункту гледжання прафесійнага выканання

такой задачы да В. Рубінчыка наўрад ці прад'явіў шмат прэтэнзій. Фільм глядзіцца як штосці адзінае, цэласнае. Аднак гэта такое цэласнае, дзе бачыш «швы». Дзе бачыш, якімі прыёмам дасягаецца гэтая цэласнасць. У выніку нестасе натуральнага развіцця дзеяння, матэрыялізацыі пачуццяў, якія ідуць з глыбіні аўтарскіх сэрцаў.

Кампазіцыйны строй — вянок санетаў. Але вянок не вытрыманы, як не вытрыманы іншыя элементы канона, якога патрабуе аўтарскае зададзенасць.

Вобразы дзяцей празмерна эстэтызаваныя. Гэта — не двое хлопчучкоў, што прабіраюцца на фронт праз бяспсонныя ночы ў перапоўненыя вагонах, праз мітусню вакзалаў ваеннага часу; шмыгаючы пад чыгуначнымі саставамі, чапляючыся за падножку цягніка; галодныя, змучаныя, — не! Гэта двое сучасных, кемлівых падлеткаў, апранутых па форме і з залішняй стараннасцю загрыміраваных для здымак.

Такім жа ўнутрана «рафінаваным», па-сучаснаму інтэлектуальным выглядае і карэспандэнт Пажарскі (артыст В. Нікулін). Аднак гэта не супярэчыць мастацкаму метаду, абранаму аўтарамі, якім надварот — адпавядае яму.

Дыялогі — аб чым-небудзь, «па тэме»: дзеці хочуць трапіць на вайну, даганяюць лінію фронту, а яна ад іх аддаляецца з неверагоднай хуткасцю. Дыялогі вельмі мала. Ды і навошта яны ў такім фільме? Тут патрэбныя сімвалы. І яны ёсць.

Вось за кадрам узнікае, бы акорд, голас паэтэсы, якая нараспеў чытае вершы, напісаныя ў адпаведнасці з задумай рэжысёра. І ў чытанні гэтым ёсць нешта аддаленае, замагічнае. Відэаряд перанасычаны падкрэслена шматзначнымі кінакадрамі. Гэта і стары з катафалкам, і рэшткі нямецкага самалета, і бюст Пушкіна, і постаць хлопчыка, што двойчы з'яўляецца ля яго. Гэта — выкінуты морам карабель, стоп-кадр Іванавай сям'і, карова Дамачка, танцпляцоўка ў парку і лейтэнант з дзяўчынай, чэхаўскія «Тры сястры», гадзіннік і мзбля на берэзе ракі і г. д.

Гуляючы з Арцёмам у парку і збіраючы кветкі, Пажарскі «зняначку» заводзіць гаворку пра санет. Але нічога толкам не тлумачыць: маўляў, гэта «штосці незвычайнае». Хіба не адчуваецца тут разлік: «аўтар — фільм — глядач», неізаляванасць твора ад фактараў, якія абумовілі яго з'яўленне на свет менавіта ў выглядзе вянка санетаў?

Толькі палкоўнік з эпізоду ў

дэпо вырываўся з гэтага сярэднякова-санетнага ярма і заняў вострым чалавечым жыццём ваеннага часу. Падыкала паравознай гарай, чыгуначнай штурханінай, пранізлівасцю цягніковых свісткоў, і палкоўнік трывожна крычаў штосці хлопчыку, які здаваўся яму бездапаможным у гэтай плыні імклівага наступлення нашых войск. І ён упрошваў яго застацца, а, убачыўшы бескарыснасць сваіх угавораў — той усё роўна ўцячэ, — здаўся! Вось — момант, калі ў «артэрыях» фільма запульсавала гарачая кроў. Далей жа ўсё пайшло па канонах санета — сярэдняковага жанру, з дапамогай якога Пётрарка 317 разоў прызнаваўся ў каханні свайй Лауры...

Ці можна аднесці «Вянок санетаў» да рэалістычных фільмаў? Зразумела, ён праўдзівы. Але праўдзівы па-свойму, як праўдзівыя фальклорныя міфы. Гэта — асэнсаванне рэчаіснасці, але не сама па-мастацку ўзноўленая рэчаіснасць. На экране — не само жыццё, а прыкметна прэтэнцыйнае вытлумачэнне аўтарскай думкі пра гэтае жыццё. Хаця, не прымаючы штучнасці і прэтэнцыйнасці, я зусім не адмаўляю плённасці творчага пошуку рэжысёра В. Рубінчыка і апэратара Т. Логінавай.

Раіса ДЗОДЗІЕВА,
кінарэжысёр.

У XIV СТАГОДДЗІ ў гільдыі жывапісцаў Антверпена было такое правіла — перш чым мастак прыступіць да работы фарбамі, ён абавязкова правярэць, ці добра падрыхтавана дошка (у наш час — гэта палатно або кардон), ці можна пачынаць пісаць карціну. Калі дошка была апрацавана па ўсіх правілах, на ёй ставілася першая частка герба (своеасаблівы знак якасці) — «Рука». А пасля таго, як напісаная мастаком карціна прызнавалася старэйшымі выкананай добра, ставілася другая частка герба — «Крэпасць».

Можна прыводзіць шмат прыкладаў з гісторыі, якія сведчаць пра тое, як старанна падбіраліся матэрыялы для карціны, як апрацоўвалася палатно, бо клопат аб якасці — гэта і клопат аб вартасці карціны, клопат аб годнасці мастака.

Але звернемся да нашых дзён, да фактаў нашай мастакоўскай практыкі. Цяпер творы выяўленчага мастацтва, выкананыя ў масляным жывапісе, як правіла, праз два-тры гады ўжо, а часам і хутчэй, патрабуюць дапамогі мастакарэстаўратара. Часам жа і рэстаўратар не можа дапамагчы, і твор гіне.

Чаму такое здараецца і хто ў гэтым вінаваты? Найперш — самі мастакі, якія не выконваюць тэхналагічных нормаў пісьма. Асновай жывапіснага твора з'яўляецца палатно, на якім аўтар піша, падрамнік, да якога яно прымацоўваецца. Падрамнікі мінскія мастакі атрымліваюць у сталёнай майстэрні мастацка-вытворчага камбіната. Сушыльнікі для драўніны там няма, а сырое дрэва ў цёплым памяшканні хутка сыхаецца, карабіцца. У выніку трэскаецца і асыпаецца фарбавы слой. І з гэтага моманту пачынаецца гібель карціны.

Але гэта яшчэ не ўсё. Прыбываючы палатно да падрамніка, мастакі часам бяруць не тую шпіль і забываюць іх на самую макаўку, ды яшчэ загінаюць з адваротнага боку. Ад гэтага ў палатне рвуцца дзесяткі нітак. А разарванымі ніткамі парушаюць мацаванне палатна з грунтам і фарбамі. І карціна пачынае трэскацца. А ёсць такія спецыяльныя тэкс-цвікі — трохкутнай формы з вострым канчыкам, ён трывала і далікатна замацоўвае палатно. Пра такія цвікі ведае кожны шавец, а некаторыя мастакі нават і не чулі пра іх.

Нярэдка мастакі выкарыстоўваюць для работы драўніна-стружкавыя пліты і кардон, а замест таго, каб прымацоўваць клеём, прыбываюць іх да рэч таксама цвікамі, і зноў тое ж самае дрэва падсохла, цвікі павылазілі, і твор мастацтва нагадвае вожыка...

І яшчэ. Некаторыя нашы майстры не любяць грунтаваць палатно самі, а карыстаюцца матэрыялам фабрычнай грунтоўкі. Маладасведчанія ў пытанні тэхналогіі, яны намочваюць палатно, нацягваюць на падрамнік і прыбываюць. І

тут ужо, акрамя трэцін ад цвікоў, паяўляюцца мікратрэшчыны ў самім грунце. Напісаная на такой аснове карціна не вытрымлівае выпрабаванняў часам. Добра яшчэ, калі яна захаввае «таварны» выгляд два-тры месяцы, затым яе трэба рамантаваць, латаць і аднаўляць. Але аб усім гэтым, на жаль, многія мастакі не думаюць. Іх хвалюе толькі тое, каб работа трапіла на выстаўку і была куплена. І яе купляюць. Таму што ні выс-

захоўваюцца экспанаты, не адпавядае элементарным патрабаванням захоўвання. У Дзяржаўным мастацкім музеі БССР становішча не лепшае. Там таксама сховішча для фондаў не прадугледжана. І мы трымаем творы рускага жывапісу ў лекцыйнай зале, а беларускі жывапіс — у цёмным запасніку. Калі мы асвойвалі новае памяшканне музея ў 1957 годзе, у нас было тры тысячы экспанатаў, а цяпер іх больш чым 16 ты-

складаюць і нясуць па лесвічных клетках Палаца мастацтваў, бо пад'язных шляхоў няма, ліфта — таксама. Такім чынам карціна, складзеная папалам, трапляе на месца. Тут яе разгортваюць, кладуць на падлогу і нанова нацягваюць на падрамнік. У што ператвараецца палатно? Каментарый, як кажуць, не патрэбны.

Дрэнна захоўваюцца карціны ў гарадскіх і раённых краязнаўчых музеях, там дзе ёсць карцінныя галерэі. Напрыклад, у музеі народнай славы гарадскога пасёлка Акцябрскі частка твораў захоўваецца ў накой адміністрацыі музея, дзе яны складзены ля сцяны. З-за адсутнасці плошчы, неабходнай для захоўвання экспанатаў, у краязнаўчым музеі Полацка творы жывапісу складзены на лесвічнай пляцоўцы ля службовага ўваходу. У краязнаўчым музеі Пінска памяшканне для захоўвання ёсць, але яно настолькі малое, што частка работ знаходзіцца на стэлажах, а частка згрушчана ля сцен. А такое становішча не адпавядае самым неабходным патрабаванням.

Не лепшае становішча і з тымі работамі, якія трапляюць на перасоўныя выстаўкі. Не буду гаварыць пра тое, як патрэбны выстаўкі твораў жывапісу ў раёнах — школах, калгасах, сельскіх клубах. Іх чакаюць аматары жывапісу ў самых розных кутках рэспублікі. Але далёка не ўсе ведаюць, якімі становяцца карціны пасля паездак (часам іх перавозіць навалом, нават неупакаванымі ў скрыні, а гэта, вядома ж, не садзейнічае даўгажывучасці і не паліць іх якасць). А гаворка ж ідзе аб мастацкіх каштоўнасцях, якія музеі набываюць на доўгія гады, нават на стагоддзі.

З гэтага напрашваецца вывад: неабходна прыняць самыя тэрміновыя меры для паліпшэння тэхналагічнай якасці карцін і ўмоў іх захавання. Мне думаецца, што было б карысна арганізаваць пры Саюзе мастакоў цыкл лекцый па тэхналогіі жывапісу — каб мастакі не дапускалі самых элементарных памылак пры рабоце над карцінай і пры яе афармленні. Акрамя таго, каб музей заставаўся мастацкім цэнтрам па збору, вывучэнню і прапагандзе выяўленчага мастацтва ў рэспубліцы і мог весці гэтую работу на сучасным навуковым узроўні, трэба вырашыць пытанне аб будаўніцтве яго другой чаргі. Неабходна пераабсталяваць ацяпляльную сістэму ў Палацы мастацтваў, каб там можна было экспанавалі як творы сучаснага жывапісу, так і старых майстроў. І, нарэшце, неабходна больш сур'ёзна падыходзіць да набору людзей, якія суправоджаюць выстаўкі работ беларускіх мастакоў за межы рэспублікі і за рубяжы нашай Радзімы.

М. КУЙЧЫК,
мастакарэстаўратар Дзяржаўнага мастацкага музея БССР.

КОЛЬКІ

ЖЫЦЦЬ

КАРЦІНЕ?

У апошні час у Саюзе мастакоў рэспублікі, у яго творчых секцыях, на абмеркаваннях мастацкіх выставаў усё часцей і больш настойліва вядзецца размова аб якасці становай карціны, аб кампазіцыі, каларыце, апрацоўцы палатна — аб усім тым, што разам з ідэяй, тэмай і формай, вызначае каштоўнасць твора. Але вельмі рэдка ідзе гаворка пра тэхналогію жывапісу, пра тое, якімі формамі карыстаецца мастак, на якім палатне, на якім грунце ён піша. А усё ж гэта непасрэдна ўплывае на якасць работ, на тое, колькі будзе жыць твор — гады або стагоддзі.

Сёння, у XX стагоддзі, мы захапляемся творамі Рэмбранта, Тыцыяна, Веласкаса, Рафаэля і Мікеланджэла дзякуючы таму, што яны былі добра, ян зараз гавораць «якасна» зроблены. Менавіта пра гэта і пойдзе размова ў артыкуле.

таўкомы, ні экспертна-закупачныя камісіі на тэхналагічны бок твора не звяртаюць увагі. Я не памятаю выпадку, калі б карціну не прынялі з-за яе тэхналагічнага браку.

Члены выстаўкомаў у наш час таксама наведваюць мастакоў у іх майстэрнях. Але яны не глядзяць, на чым і як піша карціну мастак; іх цікавіць, колькі мастак зафарбаваў палатна і ці можна яму выдаваць другі аванс.

Калі токар дапусціць памылку пры апрацоўцы дэталей, гэта выявіцца адразу і за дапушчаны брак на яго робяць налічэнне, а тэхналагічную якасць жывапіснага твора вызначаць адразу немагчыма, пра падобныя памылкі мастака мы даведваемся праз два-тры месяцы пасля таго, як карціна ўбачыла свет, трапіла ў музей.

Але і тут, у музеі, нярэдка карціна працягвае разбурацца. Бо пытанне захаванасці твора мастацтва застаецца ў нас у рэспубліцы пакуль адкрытым. У Мінску для захоўвання карцін спецыяльна пабудаваны два будынкі. У іх жа праводзяцца выстаўкі. Гэта Дзяржаўны мастацкі музей БССР і мінскі Палац мастацтваў. Пры будаўніцтве Палаца мастацтваў, напрыклад, не былі прадугледжаны запаснікі, а той падвал, у якім

сяч. Запаснікі перагружаны, творы жывапісу захоўваюцца нямала дзе і яны складзены ў прыхожых, гардэробах, калідорах.

Пры будаўніцтве Палаца мастацтваў (а мо нават і пры праектаванні) дапушчаны тая ж памылка. На другім паверсе палаца, дзе экспануюцца творы жывапісу, па ўсім перыметры сцен праходзіць ацяпляльная сістэма, якая робіць сваю здарніцкую справу. Як я ўжо адзначыў, карціны на выстаўку, як правіла, трапляюць ссырымі, дзе фарбавы слой не паспеў прасохнуць. Такі ж і падрамнік, а ацяпляльная сістэма ў хуткім тэмпе іх «падушвае». І праз год палатно абавязкова трапляе да рэстаўратара, які павінен шмат папрацаваць, каб умацаваць слой фарбаў.

Трэба неадкладна змяніць ацяпляльную сістэму ў Палацы мастацтваў. І, вядома, неабходна тэрмінова заняцца майстэрняй камбіната, арганізаваць там сушыльнае памяшканне, дамагчыся таго, каб падрамнікі адпавядалі ўсім правілам тэхнічных патрабаванняў.

Хачу сказаць яшчэ вось пра што. Некаторыя нашы мастакі пішуць карціны велізарнай велічыні — такія, што з майстэрні іх не выдгнеш. А калі трэба вывезці карціну, яе распілюваюць,

Гледачы...

І ВЕДЫ, І ПАЧУЦЦЁ...

Уладзіміру
СТАЛЬМАШОНКУ — 50

Адзін з твораў Уладзіміра Стальмашонка носіць назву «Сыны Радзімы». І гэта сімвалічна. Лепшыя карціны мастака прысвечаны слаўным сынам нашай краіны, вядомым рэвалюцыянерам, героям працы, дзеячам культуры.

Пачуццём шчырасці, пачуццём захаплення чалавекам-працаўніком напоўнены раннія карціны Стальмашонка. У складзе творчых груп мастак пабываў у індустрыяльных раёнах Беларусі, пісаў на будоўлі Палацкага нафтагіганта, у шахтах Салігорска. На яго палотнах — партрэт начальніка другой шахты Салігорска Валянціна Любімава, групавы партрэт экскаватаршчыкаў Іванаўскай

меліярацыйнай станцыі. Партрэты вызначаюцца тонкім каларыстычным вырашэннем, што стварае радасную жывапісную мелодыю.

Стальмашонка вабяць натуры моцныя, валявыя, дзейсныя. Сам мастак не абмяжоўвае сваю дзейнасць толькі творчасцю. Ён прымае актыўны ўдзел у грамадскім жыцці. На працягу некалькіх гадоў ён быў старшынёй праўлення Саюза мастакоў БССР, затым яго партыйным кіраўніком. Пільнасць і чуйнасць да з'яў грамадскага жыцця, высокая патрабавальнасць да даручанай справы, да сябе і да таварышаў па прафесіі вызначылі і творчыя пазіцыі. Яго героі — гэта і першыя народныя камісары маладой беларускай рэспублікі, і нястомны вучоны-селекцыянер, і калгасны ваяк, і народныя песняры Беларусі.

Раскрываючы душу чалавека ў пластычна выразным мастацкім вобразе, мастак шырока выкарыстоўвае асацыяцыі, метафары, пазытыўныя эпітэты. Цудоўна валодаючы жывапіснай культурай лясенградскай мастацкай школы, абіраючыся на традыцыі савецкага і сусветнага мастацтва, Стальмашонка тонка адчувае народнае выяўленчае мастацтва, па ім выяўрае сваю палітуру.

Цікава праходзіла работа над партрэтамі народнага артыста СССР Р. Р. Шырмы. Якая павінна быць жывапісная форма для адлюстравання шырыні народнай песні? Старадаўнія напевы ўладарна захапілі Стальмашонка. Ён слухаў іх у выкананні капэлы, якую стварыў і шмат гадоў узначальваў Рыгор Раманавіч Шырма. Успаміналіся ціхіх вясковыя вечары з дзівочымі спеўкамі. Мастак уважліва прыглядаўся да беларускіх вышывак, іх узораў, рытмаў, расфарбоўкі. Прыкмеціў самы любімы колер — белы. Ён, па-народнаму павер'ю, колер добрага жыцця. Чырвоны — сімвал шчасця. Так нечакана адкрылася мастаку народная песня, перайшла ў бачны вобраз, набыла маляўнічую мову.

Потым доўгая, настойлівая праца ў майстэрні. У шматлі-

кіх накідах, эскізах, звяртаючыся да традыцый народнай творчасці, мастак шукае сучаснае іх гучанне. І вось Шырма. Ён напісаны ў белай вышытай кашулі, з камертонам за шырокім слухістым поясам. Фон са светлых вышытых ручнікоў на дзіва дакладна стварае атмасферу народнай творчасці, з якой цесна звязаны артыст.

У партрэце народнага паэта Беларусі Якуба Коласа Стальмашонка расказвае аб непарыўнай сувязі паэта з роднай зямлёй, з народам. На плечы Коласа накінута святка — адзенне яго продкаў. За спіной песняра — шырокае поле. Гэтая зямля ўздавала яго. Цераз поле пралегла дарога. Яна сімвалічна лучыць лёс паэта з лёсам народа.

Мастак пастаянна імкнецца паказаць нейкую новую грань нашага жыцця, і таму яго вока пільнае, а пачуццё абвостранае. Кожная падзея, кожны чалавек сваім характарам, сваёй індывідуальнасцю паказвае і адзіна патрэбную мастацкую форму.

У час адной з паездак у Запарожжа Стальмашонка працаваў на металургічным заводзе. Ён пасябраваў са сталеварамі, разам з рабочымі жыў у інтэрнаце, стаяў начныя змены ў цэхах, хваляваўся за плаўкі. Тут і адбываўся адзін з важнейшых момантаў творчасці — выбар героя-сучасніка.

Заслужаныя металургі Украіны беларус Пётр Селязнёў, рускі Ягор Праскурын і ўкраінец Іван Каёла працавалі ў адным цэху. Сімвалічнай здалася дружба гэтых людзей. У ёй мастак адчуў згуртаванасць рабочага класа. Вастрыва і глыбіня назіранняў дапамаглі Стальмашонку ўбачыць лепшых людзей «Запарожсталі», пасябраваць з імі, пранікнуцьца іх настроймі, думкамі.

Вярнуўшыся ў Мінск, Уладзімір Іванавіч напісаў карціну «Плаўка дружбы». Ён паказаў сваіх герояў на адным палатне: каржакаватых, дужых, якім падуладны і стыхія агню і металу, і складанасць дзяржаўных спраў. Для Стальмашонка працэс творчасці заўсёды доўгі, таму што ён імк-

нецца да абагульнення, імкнецца знайсці тое галоўнае ў характары чалавека, што выяўляе роздум мастака аб сучасніку і сучаснасці. Пачуццё, думка, абагульненне — усё зліваецца ў адзінае, у тое, што вызначае ідэйную і эмацыянальную мелодыю твора.

Людзі самых розных прафесій вабяць Стальмашонка. У карціне «Фізікі» хвалюе момант выпрабавання. Быць ці не быць таму, чаму аддадзены доўгія гады напружанай працы?

Творчай лабараторыяй вучонага-селекцыянера П. І. Альсміка сталі калгасныя палі. Ён вырошчвае новыя гатункі бульбы. На партрэце мы бачым адкрыты, абветраны сялянскі твар, на якім адлюстраваліся напружаны пошук, думка. Мастак паказвае чалавека зямлі, але чалавека новай фармцыі, праца якога не толькі ўвабрала ў сябе шматвяковы практычны вопыт, але і ўзбагачана ведамі, дасягненнямі навукі.

Цікавы для творчасці У. Стальмашонка і партрэт Героя Сацыялістычнай Працы Кірылы Пракопавіча Арлоўскага. Твор гэты — гімн чалавеку, жывапісная песня яго працы.

У канкрэтнай асобе К. Арлоўскага мастак знаходзіць тое агульнае, што родніць і аб'ядноўвае яго з народам. Такі падыход да вобраза патрабаваў манументальнага вырашэння. У. Стальмашонка свядома ўзмацняе тыя бакі вобразнага вырашэння, якія адпавядаюць яго задуме. Жывапісная мова твора будучага з вялікіх колеравых плоскасцей, якімі мастак лепіць аб'ёмную форму постаці чалавека і зямлі. У. Стальмашонка смела выкарыстоўвае асацыятыўную нагрукку колеру, яго сэнсавае гучанне. Зіхатлівая зорка героя стала колеравым камертонам усяго твора. І сама сабой узнікае метафара: гэта залаты чалавек — так паважна гаворыць народ пра добрых і светлых людзей. З цёплым залацістым колерам кантрастуюць фіялетавае фарбы — трывожныя, напружаныя.

Стальмашонка шмат працуе ў манументальна-дэкаратыўным мастацтве. У сааўтарстве з мастаком Г. Вашчанкам ён выканаў роспіс актовай залы Беларускага тэхналагічнага інстытута, вітраж і два пано для мінскага Палаца піянераў, роспісы ў палацах культуры мінскіх камвольшчыкаў і светлагорскіх шахцёраў.

Шырыня творчых інтарэсаў і прафесійная культура дазваляюць Стальмашонку працаваць у самых розных тэхніках. Пачуццё матэрыялу дапамагла мастаку знайсці цікавае вырашэнне афармлення сцяны залы і вестыбуля ў санаторыі «Місхор». Самы прасты матэрыял — тынкоўка сцяны ператварылася пад чароўнай рукой мастака ў дэкаратыўнае пано на матывах народнага арнаменту.

У. Стальмашонка ўласціва і распрацоўка тэматычных вітражоў. Адною з цікавых і першых работ у гэтай галіне стаў тэматычны вітраж у літаратурным музеі Янкі Купалы. Парадная лясвіца гэтага будынка вядзе да аялікага вітражнага акна. На ім светлымі шыбамі з тонкай металічнай ніткаю зарнаментаваны партрэт народнага песняра. Святло, якое льецца праз шыбы, нібы сыходзіць ад постаці чалавека. Вітраж добра ўвязаны з агульнай кампазіцыяй музея. Сярод вітражоў Дома літаратара, выкананых У. Стальмашонкам, мы знаходзім таксама тэматычную распрацоўку.

Беларускі нацыянальны мастацкі выкарыстаны мастаком і ў афармленні вітражу рэстарана «Мінск» для нямецкага горада Патсдама.

Нястомны мастакоўскі пошук характэрны для ўсёй творчасці У. Стальмашонка. У ім не толькі парыванне, смеласць, кіпучая актыўнасць. Гэта — напружаная канцэнтрацыя розуму і пачуццяў, душэўных сіл і ведаў. Толькі так, лічыць мастак, можна выявіць пазіію і прыгажосць сучаснасці, багаце душы савецкага чалавека, яго задум, імкненняў, спраў.

Р. ЧАСНОВА.

Фота І. АБРАЎЦА І А. ГЛІНСКАГА.

ЗНАЁМЦЕСЯ: «ВЕСЯЛУХА»

Назва ансамбля танца — «Весялуха». Год нараджэння — 1973. Састаў — школьная і рабочая моладзь. Кіраўнік — Мікалай Міхайлавіч Дубін. Храналогія станаўлення: 1974 г. — першае месца ў вобласці сярод школьных калектываў, дыплом I ступені започнага рэспубліканскага агляду ў Мінску; 1975 г. — другі дыплом I ступені на рэспубліканскім аглядзе сельскай самадзейнасці; 1976—1977 гг. — выдаткі залаты медаль лаўрэата Усесаюзнага фестывалю самадзейнай мастацкай творчасці працоўных; 1977 г. — званне «народны».

Трымаю ў руках крыху пакамецаны лісток. Гэта праграма тэатралізаванага прадстаўлення да 60-годдзя Вялікага Кастрычніка, якое адбылося ў Столінскім раённым Доме культуры. У каннай кампазіцыі мільгае знаёмая назва — «Весялуха», ансамбль танца...

Мусяць, для таго, каб пазнаёміць чытачоў з «Весялухай» як з ансамблем, патрэбна некалькі слоў сказаць і аб тым, хто стварыў яго, аб мастацкім кіраўніку калектываў.

Пра Мікалая Дубіна я ў Століне пачула раней, чым пазнаёмілася з ім сама. Першай інфармацыяй былі водгукі дзючымак — васьмікласніцы, якія з захваленнем гаварылі пра Мікалая Міхайлавіча. Мне падалося тады, што гэта не звычайная даніна ўзросту, захваленне кімсьці. Было нешта іншае. Мабыць, цалкам аснасаванае прызнанне чалавека і яго справы.

Мікалай захапіўся самадзейнасцю яшчэ ў сямікласнікам, тады і пачаў танцаваць. Падобаліся рэпетыцыі, святочныя выходы на сцэну, удзячнасць гледзачоў. І ўжо тады зразумеў, што ўдзячнасць і апладысменты прыходзяць у выніку вялікай і сур'ёзнай працы. Снончыўшы школу, юнак паступіў у Магілёўскае культасветучылішча на аддзяленне харэаграфіі. Пасля першага курса — служба ў арміі, армейская самадзейнасць, потым зноў роднае вучылішча, ансамбль танца «Вяснянка».

Першыя свае працоўныя крокі малады спецыяліст зрабіў у Століне больш як чатыры гады назад. Адрозна ж пасля прыезду пачаў ён згуртаваць танцавальны калектыв. Уззяў за справу заўзятка. Пачаў з падрыхтоўкі памяшкання да рэпетыцыі, пасля прыступіў да падбору ўдзельнікаў-будучага калектыву: даў аб'яву па раённым радыё, хадаў у арганізацыі, у сярэдняй школе, запісаў жадаючых. Прышоў калі ста васьмідзесяці чалавек.

Вядома, не ўсё было гладка. Рэпетыраваць даводзілася ў залах ці не

Усім прадпрыемстваў горада (Дом культуры зачынілі на капітальны рамонт). Пазней адваля месца ў сярэдняй школе.

Паказваць вынікі сваёй работы Мікалаю давялося ўсяго праз тры месяцы.

Атрымалася па прымаўцы: першы блін комам, — смяецца Мікалай. — Былі незадаволены мы, а гледзачы, на маю думку, яшчэ больш.

Настрой, тым не менш, быў баявы. Працавалі, нагадваючы сабе, што прызнанне — рэч напружанае — само па сабе не прыходзіць. Першым поспехам Мікалай лічыць выступленне на ўрачыстым вечары напярэдадні Кастрычніцкіх свят. Тады калектыву зрабіў сур'ёзную залуку на будучае.

Танцавальны калектыв «Весялуха» склаўся з трох узроставых груп. У першай — маладыя школьнікі. Гэта аснова да апыццвання ў вольнай задуме — стварыць пры раённым Доме культуры балетную студыю. З цэпльнай расказвае Мікалай аб сваіх маленькіх выхаванцах, сваёй надзеі. Хоць і ёсць слякі-таня агрэхі ў маладых, але іх выступленнем заўсёды спадарожнічаюць поспех і шчырыя апладысменты.

Сярэдняя група — таксама школьнікі, але ўжо вучні 8—9-х класаў. А ў старэйшай групе займаецца працоўная моладзь.

Залішне пісаць, што работа ў каннай з груп мае сваю спецыфіку.

Якім крытэрыем карыстаўся Дубін пры наборе удзельнікаў? Жадаючых было шмат. Галоўным дарадчынам аказаўся час. Ён адсяў людзей выпадковым, якія адступілі перад нязвычайнай напружанасцю заняткаў. Засталіся найбольш здольныя. Права на ўдзел у ансамблі — паспяховая вучоба і дысцыпліна. Некалькі чалавек, хаця і актыўныя, здольныя, былі выключаны з калектыву за двойкі і дрэнныя паводзіны.

Калектыву не існаваў яшчэ і года, а Мікалай ужо марыў, каб стаў ён ансамблем, і аб балетнай студыі, і аб сваёй

далейшай вучобе ў ВДУ. Хутка мары пачалі здзяйсняцца. У гадавіну стварэння танцавальнага калектыву стаў ансамблем «Весялуха» — па назве аднаго з першых танцаў, які тут быў пастаноўлены.

— Час ідзе, растуць мае «ветэраны», расце іх майстэрства, і каб я змог ім даць нешта новае, я павінен сам ведаць многае, тым больш, што цяпер дзявдзеца кіраваць народным ансамблем, — гаворыць Мікалай заклапочана.

Сёлета ён паступіў на першы курс Мінскага інстытута культуры, а ўжо марыць пра той час, калі зноў вернецца да сваёй работы, у сваю «Весялуху».

Вы здзіўлены? Маўляў, як жа ансамбль без кіраўніка? Але тут хочацца расказаць яшчэ аб адной рысе «Весялухі». Удзельнікі яе — не проста выканаўцы танцавальных нумароў, яны — творцы. Пастаўніка новага танца ў ансамблі — справа агульнае. Пачынаецца яна, вядома, з задумы, магчымыя варыянты абмяркоўваюцца ўсімi разам, уносяцца прапановы, дапаўненні. Танец літаральна лепіцца. Гэтая самастойнасць асабліва дапамагае ансамблю цяпер. Мікалай Дубін з'яўся ў Мінску, а намеснікам яго на гэты час застаўся «весялухавец», рабочы Столінскага маслазавода Валодзя Семянюк. Гэта ўжо пад яго кіраўніцтвам выступаў ансамбль на святкаванні 60-годдзя Кастрычніка. А ўдзельнікі асноўнага саставу «Весялухі» займаюцца са сваёй змянай — сярэдняй і маладой групамі. Ды і сам Мікалай не-не ды і прыдзе на выхадзіны ў Столін, каб правесці адну — дзве рэпетыцыі.

...Падраслі «ветэраны» — першыя ўдзельнікі калектыву. Многія з іх вучацца, часта хлопцы ў арміі — чакане Мікалай іх вяртання. Валодзя Місючын — адзін з тых, першых, — трапіў у армейскі ансамбль танца. У сярэдняй групе зараз займаецца яго брат Геннадзь. Перайшлі ў асноўны састаў учарашнія школьнікі Віктар Луцін і Міхаіл Дабрынец. Валі Палеяна і Ала Дукоўская. Іх месца ў сярэдняй занялі былыя «малышы». У «асноўную» «Весялуху» прыходзяць падрыхтаваныя ўжо людзі, знаёмыя і з традыцыямі, і з патрабаваннямі. І калі ў пачатку біяграфіі «Весялухі» прагноз «будзе ансамбль» таму-сяму здаваўся надта аптымістычным, то цяпер можна ўпэўнена сказаць: «ёсць ансамбль».

М. СУЛЬДЗІНА.

НЯДАУНА ў Мінску на рэспубліканскім семінары выкладчыкаў метадыкі, педагогікі і псіхалогіі музычных вучылішчаў з дакладам аб музычным выхаванні і адукацыі дзяцей выступіў заслужаны настаўнік РСФСР, намеснік дырэктара музычнага вучылішча пры Маскоўскай дзяржаўнай кансерваторыі імя П. І. Чайкоўскага А. Лагуцін. Яго выступленне вельмі зацікавіла выкладчыкаў музыкі. Справа ў тым, што ў сталіцы нашай рэспублікі зроблены першыя крокі па вырашэнню праблемы ўсесаюзнага музычнага выхавання дзяцей. Цяпер у Мінску праводзіцца эксперымент, звязаны з пачатковым этапам дзіцячага музычнага выхавання і адукацыі. Ён праводзіцца не толькі ў агульнаадукацыйных, але і ў музычных школах.

Ніжэй мы змяшчаем інтэрв'ю нашага карэспандэнта Т. Красікавай з А. Лагуціным і адным з кіраўнікоў эксперыменту, аспірантам Мінскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута імя А. М. Горкага Г. Астахавай.

ВЫХОЎВАЦЬ МУЗЫКАЙ

Карэспандэнт. У снежні 1970 года Калегіяй Міністэрства асветы СССР было прынята рашэнне аб мерах па паліпшычэнню эстэтычнага выхавання школьнікаў. Сёння распрацоўваюцца і шырока эксперыментуюцца праграмы па музычнаму і выяўленчаму мастацтву для агульнаадукацыйных школ. Школьны прадмет «Спеў» пераўтвораны ў «Музыку». Чым гэта выклікана і што гэта дасць?

Г. Астахава. Ужо сама назва «музыка» больш шырока раскрывае галоўныя функцыі прадмета. Раней дзяцей вучылі толькі спяваць асобныя папэўкі і песні з дзіцячага рэпертуару. Цяпер на ўроках музыкі яны вучацца разумець, што музыка існуе не сама па сабе, а як спецыяльнае адлюстраванне разнастайных з'яў рэчаіснасці. Школьнікі знаёмяцца з творчасцю выдатных кампазітараў, набываюць навыкі харавых спеваў, вывучаюць асновы элементарнай тэорыі музыкі. Карацей кажучы, атрымліваюць той неабходны запас ведаў, які ўвогуле павінен прынесці да свядомага і глыбокага ўспрыняцця музыкі як віду мастацтва.

Для вырашэння гэтых задач на ўроках музыкі ў агульнаадукацыйных школах неабходна правільна адбіраць матэрыял для ўрокаў, знаходзіць метадычна дасціпную форму навування і выхавання дзяцей розных узроставых груп.

А. Лагуцін. У апошні час пашырылася і навукова ўзбагацілася метадыка музычнага выхавання. Дамітрыем Барысавічам Кабалеўскім распрацавана «Эксперыментальная праграма па музыцы для агульнаадукацыйных школ», якая ўжо зацверджана Калегіяй Міністэрства асветы РСФСР. Сутнасць праграмы — далучэнне да свету музыкі шляхам развіцця актыўнасці ўспрыняцця: вучыць не толькі слухаць, але і суперажываць. Кабалеўскі лічыць, што ключом да вырашэння гэтай праблемы могуць служыць тры кіты — песня, танец і марш, якія з'яўляюцца не толькі трыма найбольш простымі і даступнымі для дзяцей «формамі» і «жанрамі» музыкі, але і трыма карэнічнымі асновамі ўсёй музыкі пагул.

У 1973—1974 навучальным годзе ўспрыняцце ў краіне ў агульнаадукацыйнай школе № 209 Масквы пачаліся заняткі па новай праграме. У адным з класаў урокі музыкі праводзіць Д. Кабалеўскі.

У многіх гарадах краіны цяпер вядуцца заняткі па метаду Кабалеўскага. І калі раней поспех эксперыменту многія прыпісвалі толькі педагагічнаму і музычнаму таленту кампазітара (які, сапраўды, праводзіць урокі віртуозна), то цяпер можна з упэўненасцю сказаць, што яго сістэма рэалізавана на звычайнага педагога-музыканта і адрозніваецца ад іншых метадык выкладання музыкі ў агульнаадукацыйных школах тым, што ўсе кампаненты гэтай сістэмы ўзаемазвязаны і выяўляюць адзін з аднаго. І я думаю, што ў будучым музычныя школы перададуць свае функцыі па музычнаму выхаванню (а, можа, і адукацыі) дзяцей агульнаадукацыйным шко-

лам. У музычных жа школах з найбольш таленавітых дзяцей будуць выходзіць музыкантаў-прафесіяналаў.

Г. Астахава. Я згодна з гэтым і лічу, што незалежна ад таго, дзе (у агульнаадукацыйных ці музычных школах) будзе дзіця атрымліваць музычную адукацыю — яна павінна быць заснавана на адзін прынцыпах. І самае важнае — умненне педагога падтрымаць у дзіці яго натуральнае імкненне да творчасці: гэта і малюнкi, і прыдуманая ім песенка, гульня, у якіх знаходзіць выйсце жаданне дзіці ствараць цудоўнае. Такі прынцып узяты за аснову ў эксперыменце, які праводзіцца ў Мінску на базе 130-й сярэдняй агульнаадукацыйнай школы, а таксама ў падрыхтоўчых групах дзіцячых музычных школ № 5 і № 9. Але мы не павінны забываць і пра тых дзяцей, якія не ахоплены ніякімі формамі музычнага выхавання. І такіх дзяцей нямада. Магчыма, тут могуць дапамагчы сродкі масавай інфармацыі.

А. Лагуцін. Безумоўна, радыё, тэлебачанне могуць і павінны адыграць важ-

ную ролю ў вырашэнні гэтай праблемы. І на маю думку, тут ужо дасягнуты некаторыя поспехі. Аднак мне хочацца спыніцца на іншым. Навукова-тэхнічная рэвалюцыя шмат зрабіла для папулярнасці музыкі. Канцэрты, серыі перадач, прывесчаныя музыцы, музычныя курсы — музыка цяпер даступная як ніколі. І гэта не патрабуе ніякіх намаганняў — проста пачынаюць патрэбную кноітку... Здаецца, добра? Увогуле, так. Але ёсць у гэтым і свой адмоўны бок. Людзі пачынаюць успрымаць музыку пасіўна. Успрыняцце, так сказаць, без зваротнай сувязі: хацу — уключаю, хацу — выключаю. Але чалавек не можа быць толькі спажывцом цудоўнага...

Цяпер яшчэ аб адной праблеме, выкліканай «даступнасцю» і «мноствам» музыкі. У вялізным патоку музычнай інфармацыі, якую даводзіцца «пераварваць» сучаснаму чалавеку, няма слабых творцаў. Людзям неабходна даць эстэтычна правільны арыенцір. Навучыць арыентавацца ў музыцы. Д. Кабалеўскі гаварыць: «Калі музыка навокал, трэба падрыхтаваць да сустрэчы з музыкай». І адна з задач агульнаадукацыйных і музычных школ — навучыць дзяцей правільна слухаць.

Вялікае распаўсюджанне цяпер атрымала лёгкая музыка. Асабліва сярод падлеткаў. Дзеці імгненна падхопліваюць лёгкія песенкі... І гэта ў тым узросце, калі развіваецца густ, фарміруецца эстэтычны ідэал... Не падумаеце, што я супраць лёгкай музыкі. Бяда, калі гэтая музыка (а яна часта маламастацкая) становіцца адзінай крыніцай задавальнення эстэтычных запатрабаванняў.

Цяпер, калі творы мастацтва даступныя літаральна ўсім, неабходна выходзіць густ, у тым ліку і музычны. У наш час галоўная задача — не толькі ствараць культурных каштоўнасцей, а і далучэнне да іх шырокіх мас.

За апошнія гады ЦК КПСС і Савецкі ўрад прынялі шэраг важнейшых дакументаў, накіраваных на ўдасканаленне сістэмы адукацыі і выхавання моладзі. Пытанні эстэтычнага выхавання пастаўлены сёння ў цэнтр увагі. Я лічу, што вельмі важна выходзіць культуру слухачоў. Гэтая работа павінна праводзіцца і ў школах, і ў канцэртных залах, і з экрану тэлевізараў... І ўжо ў музычных вучылішчах мы павінны нацэляваць сваіх выхаванцаў менавіта на гэтую «асветніцкую», прапагандысцкую і выхаваўчую дзейнасць. У першую чаргу мы павінны рыхтаваць не музыкантаў-выканаўцаў, а педагогаў. У вучылішча звычайна прыходзяць дзеці чатырнаццаці гадоў з запаветнай марай стаць артыстамі. Але большасць нашых выпускнікоў становіцца выкладчыкамі музыкі. І ўжо з першых дзён у вучылішчы ім неабходна даваць спецыяльную прафесійную накіраванасць. Таму што менавіта ад іх, педагогаў-музыкантаў, у многім залежыць музыкальная культура краіны.

Т. КРАСІКАВА.

Юнацтва.

Фота І. ГАРБАЦЭВІЧА.

НА АДЛЕГЛАСЦІ пэўнавага «ку-ка-рэ-ку» адвёскі — лясок, дакладней кажучы — былы лясок. Сосны нейкія абрызеныя і падобныя на пальмы, зямля пад імі чорная, смярдзючая — тэхнічная зямля. Паміж соснаў тры цыстэрны, як-так пабеленыя мелам (белая паверхня, па закону фізікі, лепш адбівае сонечныя праменні і не так награвана). У адной цыстэрні — саялярка, у другой — бензін, трэцяя пуста, звонкая, калі па ёй пастукаць. Побач з цыстэрнямі — дашчаная будка з расчыненымі дзвярамі. Усё разам гэта

вана. Двое мужчын умела рабілі гэта віламі. Мужчыны грузыць, трактарыст сядзіць, хурыць. Спецыялізацыя. Паўгадзіны грузыць, паўгадзіны тарахціць трактар. Дваццаць хвілін мужчыны скідаюць салому, трактарыст курыць, трактар тарахціць. І так цэлы дзень. Праўда, быў перапынак на абед. Трактарыст падмацоўваўся дома, а трактар паўгадзіны «працаваў» ля вяснічак. Шкада яго, вядома, — столькі саяляркі перапаляў, столькі гадзін дарма працаваў. З гэтым хранаметражам пазнаёміў я галоўнага інжынера калгаса «Трэці рашаючы».

мэтазгодныя маршруты, без парожніх і перагружаных рэйсаў, калі ўсе населеныя пункты, усе пад'езды да палёў будуць звязаны добрымі дарогамі, а ў выніку дакладнай арганізацыі зусім знікнуць прастой. — то што ж будзе? Усё гэта стане не толькі эканоміяй паліва, а дасць значна большы эффект. Яркі прыклад — вопыт калгаса «Аснежыцкі» Брэскай вобласці (на палескіх супесях бяруць пяцьдзесят цэнтнераў збожжавых!), вопыт, вывучаны, абагулены і рэкамендаваны Цэнтральным Камітэтам Кампартыі Беларусі для паўсюднага ўкаранення. У «Асне-

Вось праглядаю ў чарговы раз сацыялістычны абавязальства (яны, як і належыць, маляўніча аформлены) каленты-ву чарговага цэха, натыйкаюся на знаёмы пункт: «За кошт выкарыстання рэзерваў вытворчасці дабіцца эканоміі: матэрыялаў і камплентуючых вырабаў на 1,5 тыс. руб., электраэнергіі — 13 тыс. кілаватгадзін, інструменту — 3 000 руб.»

— Як? — пытаюся ў начальніка цэха. — Янім шляхам выдумаеце эканомію трынаццаць тысяч кілаватгадзін энергіі?

— Не паліць дарма, своечасова выключыце станкі, абсталюванне, асвятленне...

Так, знаёма, чулі.

— А інструменту на тры тысячы рублёў? Як яго эканоміць?

— Перш за ўсё палепшыць тэхналагічную дысцыпліну, — сказаў начальнік цэха. — Есць у нас такія... — ён назваў некалькі прозвішчаў. — Затупіць рэзец — выніне, а яго ж можна затачыць. Іншы рэжымны апрацоўкі парушае, зноў жа — заўчасны знос інструменту. Даб'ёмся ліквідацыі гэтых недахопаў — вось і рэзерв. Ну і, вядома, спадзяюся на сваіх рацыяналізатараў. Разумныя галовы! Удасканальваюць тэхналогію, пасобаму затачваюць рэцы, прымяняюць сваю асцяжлівасць... Творчыя галовы! — яшчэ раз пахваліў ён сваіх рацыяналізатараў і пачаў пералічваць іх прозвішчы.

ГУДЗЕВІЦКІЯ СКАРБЫ

Літаратурна-краязнаўчы музей у Гудзевіцкай сярэдняй школе быў створаны ў 1968 годзе. За час свайго існавання ён стаў вядомы не толькі ў Беларусі, але і за яе межамі. Цяпер у музеі больш чым тысяча арыгінальных экспанатаў. Крыніца іх паступлення самая разнастайная. Аднак большая частка экспанатаў набыта ў выніку перапіскі вучняў з рознымі людзьмі, сярод якіх дзеціца навукі, культуры, мастацтва. Амаатары краязнаўчай работы збіраюць усё тое, што адносіцца да літаратурнага мінутага і сучаснага Гродзеншчыны, усёй Беларусі, а таксама працягваюць жыццую цікавасць і да літаратур братніх народаў.

Значна пашыраюць і ўзбагачаюць экспазіцыю школьнага музея кнігі ўкраінскіх пісьменнікаў з аўтаграфамі і пажаданнямі. Іх сардэчныя лісты прасякнуты любоўю да «співаюкай сястры Беларусі». Так, напрыклад, украінскі пісьменнік Алесь Ганчар піша: «Мова вашага народа такая багатая, такая барвістая — вы можаце па праву ганарыцца і бераць яе, як свяшчэнны бацькаў дар». Гудзевіцкім школьнікам праславі свае кнігі Пятро Панч, Пятро Квасюк, Мікола Алейнік, Алёкса Юшчанка і многія іншыя ўкраінскія пісьменнікі.

Вялікую цікавасць для вучняў уяўляе зборнік Янава Хелмскага «Ключ» з аўтаграфам аўтара. У ім змяшчаны пераклады твораў беларускіх паэтаў на рускую мову. Вядомы рускі паэт Дамітрый Кавальчук даслаў музею кнігу сваіх вершаў, а ў лісце да вучняў напісаў: «Вы робіце вельмі добрую справу. І дзякую вам за дапамога, за цікавасць да літаратуры. Вы пачынаеце добрую працу людзям аб сабе, аб сваіх стараннях».

Сяброўскія сувязі існуюць паміж музеем і многімі польскімі перакладчыкамі і пісьменнікамі. Віцэар Варашальскі прыслаў вучням пераклад твораў Васіля Выкава, Максіма Танка і цэлы ліст. Вядомы польскі пісьменнік Станіслаў Стрыўмф-Вайткэвіч адгукнуўся на просьбу савета музея і прыслаў дзве свае кнігі: «Серакоўскі» і «Генерал Камунь». Яны расказваюць пра нашых землякоў, удзельнікаў паўстання 1863 года Валерыя Урублеўскага і Зігмунта Серакоўскага. Знаходзіцца таксама ў музеі творы Анджэя Яворскага, Мацея Юзафа Канаковіча, Анджея Дравіча, Яна Гушчы і іншых. Нямаля тут сабраны і твораў беларускіх пісьменнікаў на польскай мове. Вельмі многа зрабіў для музея Богдан Жыранік, які не толькі сабраў творы беларускіх пісьменнікаў у перакладзе на польскую мову, але і прыслаў фатаграфіі ўсіх перакладчыкаў беларускай паэзіі з іх уласнымі подпісамі.

Са славазнаўчай літаратуры ў музей захоўваюцца кнігі Юліуса Лені з яго аўтаграфамі. Сярод экспанатаў ёсць і пераклад твораў Максіма Танка, зробленыя вядомым славацкім пісьменнікам Юраем Андрычэкам.

З Чэхаславакіі прышла апошняя «Данута» Аляксей Карпюка ў перакладзе прафесара Пражскага ўніверсітэта Вацлава Жыдліцкага. Гэта не адзіны падарунак з Прагі. Адтуль вучні атрымалі таксама кнігу Івана Шаміяна «Сэрца на далоні», на якой В. Жыдліцкі напісаў па-беларуску наступныя словы: «Паважаны беларускім сябрам, настаўнікам і вучням Гудзевіцкай сярэдняй школы — працаўнікам літаратурна-краязнаўчага музея з сардэчным пажаданнем паспекаю».

З вялікай увагай паставіўся да школьнага музея пісьменнік з ГДР Квэсіян Краўц. Ён даслаў кнігу «Беларускія імпрэсіі» са сваім подпісам, вельмі дарэгі для вучняў: «Ведаю ваш край — люблю ваш край! Савецкая Беларусь — як мая новая Радзіма!»

Добрае сяброўства завязала ся паміж школьным музеем і беларускімі пісьменнікамі. Ад Нардана Вячэлава вучні захоўваюць кнігу «Выбраныя апавяданні» і змястоўныя лісты. Нядаўна па просьбе музея адгукнуўся другі беларускі пісьменнік Андрэй Германюк. Ён прыслаў сваю кнігу «Касцёр на вяршыні» ў перакладзе на беларускую мову.

Шырокія сувязі з братнімі пісьменнікамі значна пашыраюць веды вучняў па літаратуры, а таксама паказваюць папулярнасць твораў беларускіх пісьменнікаў у іншых рэспубліках і краінах.

Галіна ШАЯНОГА.
Мастоўскі раён.

Анатоль КАЗЛОВІЧ

РЭЗЕРВЫ ЦІ БЕЗГАСПАДАРЧАСЦЬ?

назваецца склад ГЗМ (гаруча-змязачы матэрыялаў) калгаса «Трэці рашаючы», а прасцей кажучы — запраўка

Пасаду запраўчыка займае Мацей Мацеевіч Гарбунец, інакш — дзядзька Мацей, ён жа — кладаўчык рамонтных майстэрняў, ён жа — электразваршчык, калі таго вымагаюць абставіны, а абставіны вымагаюць гэтага часта. Раніцай дзядзька Мацей рвуць на часткі. Па праўдзе кажучы — «на запчасткі». Аднаму пазарыз патрэбен «палец», другому — рамень, трэцяму — «зорачка»... Ды яшчэ кожны імкнецца ўзяць з сабою што-небудзь у запас. Увогуле, дзядзька Мацей ні на мінуту не можа пакінуць склад рамонтных майстэрняў, а давераны яму склад ГЗМ функцыянуе амаль сам па сабе.

Раніца — час пік і на запраўцы. Вось да цыстэрні падкаціў сіні «Беларусь». З кабіны вылез трактарыст, не спынаючыся адвінуў накрывку паліўнага бака, сунуў туды шланг і пачаў чакаць у бак саялярку. Да цыстэрні прымацавана ручная помпа, пампаваць трэба хвілін пятнаццаць-дваццаць, у залежнасці ад тэмпу і жадання таго, хто пампае. Наш механізатар асабліва не спынаўся, левая перагукваўся з калегам, які чакаў сваёй чаргі. Крычаць ім даводзілася таму, што побач грукаталі рухавікі трактараў. Нарэшце, бак запоўніўся, аб чым сігналізавала саялярка, што хлынула праз край. Механізатар пракеменіраваў гэта тымі словамі, якія нідзе не друкуюцца, але якія ўсе ведаюць. Завінуў накрывку, залез у кабіну, даў газу. На тым месцы, дзе стаяў трактар, сінула лужына — зямля больш не прымала саяляркі. Прасочым жа за нашым героем далей.

Вырунуўшы ў арачныя вароты, «Беларусь» заехаў на тэрыторыю рамонтных майстэрняў, зрабіў круг і спыніўся ў шэрагу такіх жа трактараў. Спыніўся, але не знік. Не заглушыўшы рухавік, механізатар пайшоў. Яго не было хвілін сорак: чакаў нараду, курыў па прызбе, атрымліваў пуцёўку, яшчэ нечага чакаў яшчэ курыў, расказваў анекдот, слухаў анекдот. Звычайная ранішняя марока. А кармільшчы ж нашы — працуюць, стаяць і тарахціць сабе шхэн-ка знішчаюць саялярку. Але вось паявіліся гаспадары, у кожнага ў кішэні пуцёўка. Трактары адзін за адным пакідаюць тэрыторыю рамонтных майстэрняў. Дзе ж наш знаёмец? А вунь ён: сёння яго паслаў на транспартныя работы, прасцей кажучы — вазіць на ферму салому.

Пагрузкі саломы ў калгасе «Трэці рашаючы» не механіза-

змагаем. Вось... — і паказаў лісток. А пункт, на які звернуў маю ўвагу інжынер, гаварыў: «За кошт выкарыстання унутраных рэзерваў вытворчасці дабіцца эканоміі паліва на 11 працэнтаў».

— А што вы падразумеваеце пад гэтымі рэзервамі, якія дазваляць вам эканоміць столькі паліва? — пацікавіўся я.

— Як — што? — інжынер адзіўся майму неразумню. — Вы ж самі толькі што казалі пра халастную работу тэхнікі, пра някасную запраўку. Хіба гэта не велізарны рэзерв — не транжырыць паліва дарэмна, не разліваць і наогул эканоміць?

Мы заспрачаліся: што лічыць унутранымі рэзервамі вытворчасці, а што безгаспадарчасцю. — Безгаспадарчасць — гэта нашы аб'ектыўныя недахопы, гаварыў інжынер. — Няма ў нас закрытай запраўкі, не пастаўляюць калонак — не наша ў тым віна. Вось пабудзем закрытую запраўку — будзе больш парадку, эканоміі паліва. Рэзерв? Рэзерв!

Інжынер спаслаўся на нейкія «аб'ектыўныя прычыны», але сам, на жаль, не змог быць аб'ектыўным да канца: хто прызнаецца, што ён дрэнны гаспадар?

І ўсё ж такі: што такое безгаспадарчасць? У тым, што яна існуе, сумняваюцца, відаць, нельга. Мы гаворым пра безгаспадарчасць, калі бачым: нешта навінна і магло б быць зроблена, але не зроблена і прынесла пэўныя страты. Чаму не зроблена — вось пытанне! Чаму анархія на калгаснай запраўцы, чаму па пайдня працуе ў халастную тэхніку, выкідаючы ў трубу тоны паліва? Дзе таму, што да запраўкі ў інжынера «рукі не дайшлі». Механізатары не глушаць рухавік на стаянцы таму, што прывыклі, ды і навошта, што яму зробіцца трактару таму? — Як бачым, прычыны безгаспадарчасці хваюцца ў нейкай недэцыплінаванасці, нядобра-расумленнасці, безадказнасці, ляноце... Значыць, безгаспадарчасць — катэгорыя перш за ўсё маральная. Ну, а ўнутраныя рэзервы вытворчасці — дзе яны хваюцца?

Калі загаварылі мы пра эканомію паліва ў калгасе, то зірнем бегла, за кошт якіх рэзерваў яго можна ўсё ж такі эканоміць. Умовімся: эканоміць — значыць на адной і той жа колькасці паліва зрабіць больш тона-кіламетраў. Як дасягнуць гэтага, вядома кожнаму вопытнаму механізатару. Перш за ўсё ён старанна здаргуюць сістэму сілкавання, каб рухавік «не з'ядаў» лішняга. Механізатар, які ведае сваю справу, своечасова дасць рухавіку поўную нагрузку, своечасова зніме яе — таксама эканомія. Але гэта таксама абавязкі механізатара, яго прафесійны прэстыж, калі хочае. Калі ж у калгасе будзе дакладны графік работ усёй тэхнікі на кожны дзень, калі будуць распрацаваны найбольш

жыцкім» не сталі чакаць, калі прыйдуць меліяратары, асушаць балота і тым самым павялічаць поле. У калгасе пачалі паліпаць стараворыўныя нізкапрадукцыйныя землі: узбагацілі іх арганікай, павялічылі гумусны пласт, прадумалі севазварот... Вынік дзівоўны: бедныя супячаныя глебы не ўступаюць кубанскім чарназёмам. Па-мойму, вопыт калгаса «Аснежыцкі» — класічны прыклад выкарыстання рэзерваў вытворчасці.

Выкарыстаць унутраныя рэзервы — значыць павыскаваць арганізаваны працу, палепшыць якасць усёй работы. У адваротным выпадку не трэба гучна заяўляць пра нібыта «выяўленыя, прыведзеныя ў дзеянне рэзервы». Іх, паўторым, не трэба быць са звычайнымі абавязкамі, якія выразна вызначаны інструкцыямі, працоўнымі кодэксамі, калектыўнымі дагаворамі. Абавязкі ёсць у кожнага, і іх неабходна выконваць. І калі безгаспадарчасць суб'ектыўная, то прыкметы сапраўдных рэзерваў — у канкрэтнай эканоміцы. Між іншым, маральны элемент і тут прысутнічае ў той ступені, у якой чалавек імкнецца дакапацца да тых самых рэзерваў, прывесці іх у дзеянне або наадварот, не «заўважае» іх, прадуе па старанцы. Выкарыстаць рэзервы вытворчасці — значыцца ўзяць на сябе вялікі абавязкі.

— Дпусцім, усё гэта так, але каму патрэбна ваша скаластына: рэзервы... безгаспадарчасць... — адразу ператварыў маю логіку ў нішто начальнік аддзела аднаго буйнога мінскага завода. — Толькі б удасканальвалася вытворчасць! А за кошт чаго — ці за кошт ліквідацыі безгаспадарчасці, ці за кошт выкарыстання нейкіх рэзерваў — якая розніца? Сама пастанова пытанне — рэзервы або безгаспадарчасць — неправамерная і, даруйце, непісьменная.

— Ну, а доказы? — запытаў я.

— Канкрэтны прыклад, — сказаў ён. — Ліцейны цэх на нашым заводзе не мае шыхтавага двара. Пад дажджом і кокс, і чыгун. Кампаненты змешваюцца проста ў цэха, на вока: вядро таго, вядро гэтага. Прымітыўна! У выніку якасць ліцця нізкая. Вы бачылі нашы адліўкі?

— Бачыў... — Вось! Ракавіны, трэшчыны... Але ж не наша віна, што няма ў ліцейным шыхтавага двара. У чым жа вінаваціць начальніка цэха? Схадзіце, паглядзіце, як яны там...

Я схадзіў, паглядзеў. У ліцейцы, вядома, стэртыльнасць не даб'ешся, вытворчасць такая, але тут... Цесна, брудна, захлапана, ні праехаць, ні прайсці. Чалавек, які сядзе паважае, падумалася мне, наўрад ці працаваў бы ў такіх умовах. Нават у гэтых умовах ён навіў бы парадак, схаваў бы кокс і чыгун ад дажджу і снегу пад часовы дах... Безгаспадарчасць так і кінулася мне ў вочы, звычайная што ні ўсць безгаспадарчасць, а ўжо потым — «аб'ектыўная» адсутнасць шыхтавага двара.

— А вы не дыферэнцыруеце? Скажам, прыведзеныя ў дзеянне рэзервы — гэта ў адным выпадку лінейна-дысцыплінаванасці, безгаспадарчасці, а ў другім — вынік рацыяналізацыі, творчасці? Вы ўлічваеце гэта пры заахочванні?

Начальнік цэха задумаўся.

— Трэба было б улічваць, але ж — складана! — сказаў ён. — Не проста размежаваць, дзе тое, дзе гэта. Рацыяналізатару мы заахочваем. Але хіба нельга заахочваць чалавека, які лівідуе свае ўласныя памылкі, які стаў больш дысцыплінаваны?

Надышла чарга задумацца мне.

— Можна, вядома, — сказаў я. — І, напэўна, трэба. Аднак ці не атрымліваецца так, што мы заахочваем чалавека за тое, што ён проста токар? Токар абавязаны захоўваць тэхналогію — гэта элементарнае патрабаванне вытворчасці, зафіксаванае ў інструкцыі.

— Але інструкцыі не ўсе выконваюць, — уздыгнуў начальнік цэха. — Калі б усё выконвалі свае абавязкі...

Я на хвіліну ўмяў: калі б усё дакладна і сумлена выконвалі свае непасрэдныя абавязкі — было б здорава! Але ж — не ўсе выконваюць. У тым і бяда! І тады мы кідаем кліч: таварышы, спаборнічаеце за эканомію электраэнергіі, ідуць на абед, выключайце лампачку ля станка, шукайце ўнутраныя рэзервы вытворчасці. І рабочыя пачынаюць «спаборнічаць» — халтуршчык з рацыяналізатарам. Акрамя маральнай шкоды, такое спаборніцтва нічога не прыносіць. Рацыяналізатар будзе зняважаны, што яго ставіць на адну дошку з халтуршчыкам. А халтуршчык нават можа пераважаць, калі паднатужыцца: «рэзерваў» у яго больш, чым у рацыяналізатара, добрасумленнага работніка. Вось чаму, мне думаецца, і трэба выразна размежаваць: тут безгаспадарчасць, а тут — рэзервы.

Кожны з нас, паступаючы на работу, прымае на сябе канкрэтныя абавязкі. Спадзёночыся, што мы будзем безадкорна выконваць іх, адміністрацыя вызначае ўзровень вытворчасці на сёння і на заўтрашні дзень, памячае шляхі яго павышэння. Аднак... мы часам аб усім забываем і пачынаем... спаборнічаць за выкананне сваіх абавязкаў. Нядобра атрымліваецца!

Мы нярэдка іранізуем над тым, хто дакладна захоўвае інструкцыю, выконвае свае абавязкі. Слова «інструкцыя» стала амаль што намінальным. Выконваць інструкцыю — значыцца быць бюракратам, фармалістам, чыноўнікам...

А ці не захапіліся мы, таварышы?

Жаць скажучы вам Балканы

З СУЧАСНАЙ БАЛГАРСКАЙ ПАЭЗІІ

Дзімітр ГУНДАЎ

Хвала слову

Ты ідзеш, магутнае, з вякоў глыбокіх,
гучыш над краем, як набатны звон.
А ўслед—паэты, мудрацы, прарокі,
і ўвесь народ ідзе, прагнаўшы сон.

Так захапляе гук твой самародны,
так лашчыць душы весні водар твой;
нясеш на крылах дух жыцця свабодны,
п'яніш, як смольны баравы настой.

Люблю цябе, зямлі бацькоўскай слова!
Цябе не ўзяў агонь, не знішчыў меч,
з цямяці і турмаў праўдаю суровай
ты зноў і зноў выходзіла грывеця!

Ніхто не змог цябе зламаць, адолець,
ні перад кім не падала ты ніц.
Тваіх крыніц не вычарпаць ніколі
і твайго бляску—век не зацямяць!

Апаленае ў жыццях калісьці,
з-пад ятагана выйшаўшы жывым,—
ты сёння ў зорных ірвешся высі
і свет здзіўляеш характам сваім.

Аляксандр МУРАТАЎ

Мёртвыя не стануць вам братамі

Не, вам шукаць свае заслугі позна.
Назад не вернуцца ўжо дні былыя.
Крывёй другіх цвілі ў палях берозны—
змагаліся і гінулі другія.

У тым віры падзей, парой суровай,
кружыла вас, як непатрэбных, лішніх.
Вы рэчліва прынялі гатовай —
з пабітых ранаў далоняў іншых.

Мяняючы перакананні смела,
выдаеце сябе за верных, мужных.
Як у злачынцаў у закарэнелых —
ад раўнадушша цёмна ў вас у душах.

Ці змена ў клімаце, ці новы звычай—
вы прыстасоўваецеся імгненна.
Наўныя—вас за адданых лічаць,
малыя—ружы дораць вам нязменна.

Чужое гора вас не дазавецца,
бяды суседа ваш парог мінае.
Пустое і глухое ваша сэрца
ні пабрацімства, ні радні не знае.

Сумленне чалавечы згубіўшы,

знайшлі вы прыстань ціхую затое.
І горка мне, і цяжка мне за іншых—
за тых, каго няма ўжо ў нашых строях.

Яны не зналі, што такое выгада,
як дзеці—чыстымі палежлі ў ямы.
А вам... вам доля гэтая не выпала.
І мёртвыя не стануць вам братамі!

Радой РАЛІН

Свабода— той жа хлеб

Свабода—той жа хлеб,
які штодня ў дзяжы
замешваюць, пякуць,
ядуць так звыкла й проста.

Свабода кожны дзень
павінна свежай быць
і кожны дзень яе
павінна быць удосталь.

Але штодзень
патрэбны намаганні,
каб хлеб быў цёплы,
смачны і спажывуны.

Хто ж ёсць агрызкі хлебныя?
Хлеб учарашні
застрэне ў горле ў вас.
І хлеб чужы застрэне.

Пячыце самі хлеб сабе
і спажывайце.
Свой хлеб надзённы
сам сабе здабудзьце!

Выцё РАКОУСКІ

Вячэрнія дахі

Івану ДАВЫДКАВУ

На змерку горад поўніцца імглою,
яго абрысы неяк дзіўна таюць:
вячэрні свет, вячэрні дахаў строй,
анёлы дня, што ў небе пралятаюць.
Да позна не магу заснуць ніяк.
Скрамлены ўвесь нажамі сцен і вуліц,
ссыпаю ў чару ўсе турботы дня
і сну свайму падношу: хай атуліць!
І пачынае пасляцца ў ім
рэальны свет: з сяброўствам,
з варажнечай,

з дарогамі, і з клопамі маім,
і з прагаю, якой спатоліць нечым.
Прачунся ж — бацьку толькі змрок начны.
Усё заслана прывідным спакоем:
пусты квартал, дом, дрэвы ля сцяны,
заціхлы сквер, машына, побач — двое,
разлука (ці разлука гэта ў іх?),
старое паліто і плашчык новы,
і таяміца — толькі для дваіх,

і пацалунак звыклы, выпадковы...
І як да цёмных вокан каштаны
лістамі цягнуцца, нібы вушамі,
каб слухаць гоман дня, што ноччу сны
нячутна напаўняе міражамі, —
так ува мне па міг апошні мой
глыбока будуць жыць і не растуць:
вячэрні свет, вячэрні дахаў строй,
анёлы дня, што ў небе пралятаюць.

Клімент ЦАЧАЎ

Жменя зямлі

Вось і ясна ўсё: над мерцвяком
гаварыць не трэба — недарэчы.
Вочы ў вочы глянулі мільгом —
толькі холад, толькі стынь пустэчы.
Можа, гэта й ёсць смяротны жак?
Можа, смерць і нашы дні злічыла?
Нейкая нябачная мяжа
нас бялітасна ўжо разлучыла.

Не мяжа, а страшны цёмны роў —
для нябожчыка магіла-яма.
Нашу гэтак званую любоў
мы на дно яе апусцілі самі.
Жменькаю магільнае зямлі
на труну сваё пракляцце кінем.
Помста, што адолець не змогла,
на губах патрэсканых застыне...

Звіслі, як журботныя сцягі,
над труной сівыя нашы пасмы.
І замёрлі ў бездані тугі
боль і крык, і ўсе надзеі згаслі.

Ад цыгаркі сіняваты дым
падываецца, нібы з кадзіла.
Ты маўчыш — і двое мы маўчым.
І нішто на свеце нам не міла.

Знаю: варта працягнуць руку —
ты сваю мне падасі міжволі...
Не, праз перасохлую раку
не рабіў маста ніхто ніколі!

Стойча СТОЙЧАЎ

У бандарні

І вы да ўчора дрэвамі шумелі
і абдымалі воблачкі нябесныя!
Цяпер — пад вострым гэблем анямелі,
і ўжо куюць вам абручы жалезныя!

Як сталі клёпкі вы? Хто так лёгка
вас падрэўняў? І кім вы так загладжаны?
Як прымірыліся вы? Формы клёпак
цяпер вам раз і назаўсёды дадзены!

Скажыце мне: няўжо вам да спадабы
нямымі быць, аднолькава гарбатымі,
і ў час гулянкі з нейкае нагоды —
адно ратамі чырванець шчарбатымі?

Да пабачэння на вясылым свяце!
Здаровы будзьце, бочачкі-барылачкі!
Дай божа вам хоць раз калі азвацца
на подых буры з немамы й бяскрыласці!

Дай бог хоць раз з сырых падаваў
выйсці
і ўбачыць хмарку ў небе васільковую —
усё ж вы дрэвамі былі калісьці...
Ах, як вас лёгка абручамі скоўваюць!
З балгарскай перакладу
НІЛ ПЛЕВІЧ.

Барыс ВУЛЖАЎ

Да вытоку

Кроць угору,
дзе выцякае
ручаёк!

Па рэчышчы кроць!
Усё меней людзей спаткаеш,
усё больш —

дзікіх траў наўзбоч.
Будзе тахкаць пульс, як шалёны,
будзе кожны знаёмы прадмет
траціць вабнасць,

і не зялёны,
а карычневы стане свет...
Верх. І снег малаком сцякае.
Да вытоку ты ўсё ж ідзі!
Нават вецер спягадна чакіе —
апраўдай жа давер, глядзі.
Ты адчуеш, як боль,

кліч-покліч,
якім звабіла вышыня.
Сам убачыш тады,

наколькі
было ясна ў пачатку дня, —
у пачатку ўяўлення звычайнага.
Да вытокаў!

Угору кроць —
ад зялёнага
да карычневага
і да белага — і не збоч!
Да вытоку ідзі,
як да шчасця.
Па абрывах і стромах лезь.
Усё радзей будуць людзі страцацца.
І ўсё больш табе будзе балець.

Іван РАДОЕУ

Балгарын

Калі вясна прыходзіць —
хапае плуг аберуч у далоні.
Калі прыходзіць лета —
шукайце ў полі вы яго, на ўлонні!
Калі зіма прыходзіць —
хапае чару, нібы звон каваны.
Калі прыходзіць вораг —
хай скажучы вам Балканы!

ПА СЛЯДАХ ВЫСТУПЛЕННЯЎ «ЛІТАРАТУРЫ І МАСТАЦТВА»

ПРА АДЗІН АСПЕКТ ІНТЭРНАЦКАГА ЖЫЦЦЯ

Як паведаміў рэдакцыі сакратар Мінскага ГК ЛКСМБ В. Ухаў, праблемы, узнятыя ў артыкуле «Каханне, наханне» («ЛІМ» № 49 ад 18 лістапада 1977 г.), з'яўляюцца актуальнымі для большасці інтэрнатаў горада. Артыкул абмеркаваны ў ГК ЛКСМБ сумесна з першымі сакратарамі райкомаў на самамола і камітэтаў на самамола з правамі райкома. Намечаны канкрэтныя меры прыемствы па паліпшэнню работы чырвоных кутноў, па рэгуляванню правядзенню вечароў адпачынку ў інтэрнатах.

У першым квартале 1978 года ГК ЛКСМБ запланавалі правесці гарадскі сход выхаватэляў маладзёжных інтэрнатаў, на якім будуць абмеркаваны пытанні далейшага паліпшэння быту і адпачынку моладзі ў

студзені г.г. Савецкі РН ЛКСМБ адкрыў маладзёжны клуб-кафе «Сувор'е». Такія клубы-кафе неўзабаве будуць у кожным раёне горада. У перспектыве плануецца арганізаваць работу гарадскога маладзёжнага клуба-кафе.

Рабніцкім камітэтам на самамола даручана перагледзець існуючую сістэму прапусцінага рэжыму ў інтэрнаце. На артыкул «Каханне, наханне» задгунулася таксама Міністэрства гандлю БССР. Як паведаміў намеснік міністра Н. Альшын, артыкул абмяркоўваўся калектывам кафе пры інтэрнаце вытворчага аб'яднання вылічальнай тэхнікі, размешчаным па вул. Кульман. Кіраўніцтвам аб'яднання і сталавай № 59, у падначаленнай якой знаходзіцца кафе, распрацаваны мерапрыемствы па паліпшэнню яго работы і арганізацыі абслугоўвання моладзі, што праживае ў інтэрнаце.

«ПАМЯЦЬ СТУКАЕ У СЭРЦЫ»

Тан называўся артыкул А. Мальдзіса, змешчаны ў «ЛІМ» за 2 снежня 1977 г. Як паведаміў рэдакцыі намеснік старшыні Сморгонскага райвыканкома В. Сафронаў, узнятыя ў артыкуле важныя пытанні ўвекавечання памяці вядомых дзеячаў культуры, літаратуры і мастацтва Беларусі сталі прадметам абмеркавання выканкома райсавета.

Сядзіба вядомага польскага кампазітара Міхала Клеафаса Агінскага ў вёсцы Залессе, пра лёс якой непаноўся аўтар артыкула і дзе доўгія гады размяшчаўся дом састарэлых і інвалідаў, цяпер перададзена ВА «Смаргоньсілікатбетон» для адрыўцы там пансіяната. ВА «Смаргоньсілікатбетон» распрацоўвае праект рэканструкцыі маёнтка Агінскага. Пасля гэтага там будзе адкрыты музей кампазітара, на будынку будзе ўстаноўлена мемарыяльная дошка.

Аддзела культуры райвыканкома заназана дакументацыя на падрыхтоўку праекта музея імя

Ф. Багушэвіча ў в. Кушляны.

Будзе прынята рашэнне аб увекавечванні памяці Юліяна Банштанскага і сям'і Карловічаў.

Адгуннуўся на артыкул А. Мальдзіса таксама старшыня Валожынскага райвыканкома І. Яфіменка. Ён паведаміў, што артыкул абмяркоўваўся на пасяджэнні прэзідыума раённага аддзялення Таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры. Запланавана ў 1978 годзе добраўпарадкаваць месца былой сядзібы В. Дуніна-Марцінкевіча ў вёсцы Люцынка і ўстанавіць там мемарыяльную дошку. Мемарыяльная дошка будзе таксама ўстаноўлена на магіле беларускага мастана Фердынанда Рушычыца ў вёсцы Багданава.

У далейшым будуць пастаўлены мемарыяльныя знакі ў гонар іншых вядомых дзеячаў беларускай культуры, жыццё і творчасць якіх звязана з Валожыншчынай.

БЕЛАРУСКАЯ ДЗЯРЖАВНАЯ
КАНСЕРВАТОРЫЯ
імя А. В. ЛУНАЧАРСКАГА

АБ'ЯВЛЯЕ КОНКУРС

на замяшчэнне пасада
прафесарска-выкладчыцкага
складу па кафедрах:

фартэпіяна	— старшы выкладчык	—1;
народных інструментаў	— старшы выкладчык (цымбалы)	—1;
спеваў	— старшы выкладчык (0,5-стаўкі)	—1;
намернага ансамбля	— старшы выкладчык	—1;
нампазіцыі	— дацэнт	—1;
гісторыі музыкі	— старшы выкладчык	—1;
тэорыі музыкі	— старшы выкладчык	—1;
заможных моў	— старшы выкладчык выкладчык	—1;
агульнага фартэпіяна	— старшы выкладчык	—2;
педагогікі, псіхалогіі і метадыкі	— старшы выкладчык	—1;

Заявы і дакументы, згодна палажэнню аб конкурсе, накіроўваць на імя рэктара па адрасу:

горад Мінск, вуліца Інтэрнацыянальная, 30.
Тэрмін падачы заяў — адзін месяц з дня апублікавання.

Даведаі па тэлефоне: 22-49-42, 22-96-71.

СЮРПРИЗЫ ЖАНРУ

Кожная клетка Івана поўнілася лёгкім паветрам, і ён птушкай уляцеў у кватэру.

— Вось, Каця, надрукавалі... Чытай!

Жонка ўзяла газету і на твары яе ружай расцвіла ўсмешка.

— Глядзі ты, сапраўды. «Казёл у агародзе». Байка. Аўтар — Іван Корч... Ну, малайчына! Я заўсёды лічыла, што ты на нешта гэтакое здольны.

Каця дакранулася двума пальцамі ружы да шчакі Івана і пачала чытаць. Чытала і ўсмешка яе гасла, як вуголле пад дажджом. Нарэшце яна махнула рукою:

— А-а-а, я так і думала, што ты круху таго...

І крутанула пальцам каля скроні.

— Ты чаго, Каця?

— А нічога. Кроку ступіць не можаш, каб не зняславіць сваю жонку. Вось пішаш, што ў казла, якога пусцілі ў агарод, авечка выпрасіла капусты, а ўзамен дала шэрці... Скажы, адкуль ты ведаеш, што за пусціўку ў санаторый я дастала Фёдару Герасімавічу дэфіцытнае футра?

— Нічога я не ведаю. Гэта простае супадзенне.

— Ага, супадзенне! Не давяраеш, сочыш за мною... Хоць бы якою казою назваў, а то — авечкаю. Для цябе, значыць, што жонка, што авечка, адно і тое ж...

— Каця, зразумей, гэта вобраз не канкрэтны, так сказаць, зборны. Я зусім не меў цябе на ўвазе.

— Ты ніколі па-сур'ёзнаму не меў мяне на ўвазе. Ідзі та-

ды шукай сабе жонку... зборную.

І яна грукнула дзвярамі.

«Ох уж гэтая загадкавая жаночая душа!» — уздыхнуў Іван і пайшоў да Мішы Гарбыля, суседа і лепшага сябра.

— Віншую, віншую! — паціснуў Міша яго руку. — Чытаў тваю байку. Добра! Нават і мяне не прамінуў, спрытна, гэта самае, глумануў.

— Цябе?

— Не прыкідвайся! Вось тут у цябе асёл, якому мядзведзь наступіў на вуха, выкладае мустыку. Я ўжо мацаў, ці не растуць і ў мяне вушы. Ну, усё з мяне спісана! Праўда, мне не мядзведзь наступіў, а конь, і не на вуха, а па назе так стукнуў, што і цяпер яна дрэнна згінаецца. Пасля сельскагаспадарчага тэхнікума я не паехаў у калгас, а кірую Домам культуры.

— Міша, часнае слова, першы раз пра гэта чуо.

— Ну, не скажы! Вунь і прозвішчы амаль аднолькавыя. Твой асёл — Мазабў. Кожны школьнік ведае — дзе дзед Мазай, там і зайцы. А маё прозвішча Касы. Вось бачыш...

— Павер, чыстая выпадковасць! — крыкнуў Іван і адчуў, што ў яго не халае сіл выцерці халодны пот. — Проста для рыфмы слова падабраў. «Сказаў ён — Мазабў», як, нядрэнная рыфма!

— Нядрэнная. Але нават з-за рыфмы ў сем разоў лепшай я сябрам такую сцінню не падкладаў бы. Глядзіш, пальцамі ўсе будуць паказваць, — сказаў Міша.

На работу Іван ішоў, нібы ў ваду апушчаны.

— Не ведала, што побач та-

кія таленты ёсць, — замест прывітання сказала Вольга Іванаўна, супрацоўніца Карча. — Толькі адкуль вы даведліся, што ў дзяцінстве я была...

Яе перабіла сакратарка начальніка:

— Іван Міхайлавіч, вас шэф кліча.

— Не ведаецца чаго?

— Магу толькі здагадацца — я бачыла ў яго руках газету з вашай байкай.

Ногі Івана нібы прыліплі да падлогі.

У кабінцеце Іван вінавата апусціў галаву. Але Фёдар Герасімавіч падняў яе і пацалаваў:

— Дзякуй, дарагі, дзякуй! Гэта не байка, а падарунак мне. У Івана вочы сталі падобнымі на абаранкі.

— Падарунак?! Там жа загадчык агарода казёл...

— Гэта ўсё дробязі. Галоўнае, ты, як кажуць, змог залезці ў душу начальніка, зразумеў яго. Сапраўды, круцішся, нібы танец жывата выконваеш, сваяку нешта знайдзі, сябру дастань, знаёмому вызначы... Абрыдла ўсё так, што і не выкажаш. Не будзеш жа аб гэтым на вуліцы крычаць... А ты ўсё трапна падмеціў, вынес, так сказаць, на агульнае асуджэнне. Малайчына!

— Ну, што вы, Фёдар Герасімавіч...

— Не, не скромнічай. Гэта для мяне такая прыемнасць! Толькі, здаецца мне, ты не так гэта зрабіў. Што табе патрэбна? Сёння да нас паступіла некалькі электрасамавараў, растварымага кава. Гавары, магу выдзеліць...

Уладзімір БЫЧЭНЯ.

ДЫЯЛОГІ

— Нарэшце скончыў я свой раман.

— Віншую! Куды здаў?

— У нарсуд. На развод.

— Быў у цырну?

— А як жа?

— Скажаш! Такое прадстаўленне, нібы ў лечна залез: кругла, гладка, і можна ўсю дарогу есці, а стуліўшыся — і закурць.

— Што азначае «пад мухай»?

— Тое, што і «пад градусам».

— А як яшчэ бывае?

— Пад плотам.

— Колькі будзе да Парнаса?

— Калі ўлічыць, што вельмі многім жыццям не хапіла на дарогу, то не блізка...

— Ха, то яны ж пехтурою паўзілі, а я на сваіх «жыгулях» толькі жыгну!

— Вось ансамбль згарбузавалі, а як ахрысціць? Усе лепшыя назвы даўно расхпілі.

— Не бяда! Калі ёсць «спортлато» і «спорлато-2», то чаму не можа быць «Песняры-2», «Верасы-2» і гэтак далей?

— «Ганарар» — ад слова «ганар!»

— Не влікі ганар. калі ты яго не атрымаў.

— А што лепш: ганарар ці ганар?

— Лепш, калі яны ўдвух.

— Архімед сцвярджаў, што калі б далі пункт апоры, то з дапамогай добрага дрыва ён перавярнуў бы зямны шар.

— Хо, дзед Архімед... Дайце мне падрядкоўнікі, і я з дапамогай маленькай аўтаручкі перавярну-перакладу ўсю іншамоўную літаратуру!

— Літаратурны Іван — гэта табе не той, што ў казках!

— Я і кажу: з дзесяці літаратурных толькі адзін казачны.

Запісаў Язэп ЯДЛОВЕЦ.

АДКАЗЫ ГРАФАМАНАМ

НА СТАРОНКАХ СТАРЫХ ЧАСОПІСАУ

«Дома ўсе глядзяць на мяю пісаніну, як на гдупетна».

— Паверце, што ў нашым часопісе вы адчуеце сябе як дома.

«У мяне, безумоўна, ёсць на плячах гайва...»

— Варта жалю, калі гэта трэба даказваць.

«Пісьменнік з псеўданімам «Савоська» піша, што ён хоча «уступіць у рускую літаратуру».

— Ну, мяркуюць самі: кіба можна з такім дзіўным псеўданімам стаць у рады Пушкіных, Лермантавых, Дастаеўскіх? А ці можна уліць сабе такую фразу: «Раста павіна ганарыцца такімі тытанамі думкі як Пушкін, Гоголь, Тургенеў, Савоська і Леў Талстой?!» Гэтыя меркаванні настойліва загадаюць вам адмовіцца ад уступлення ў літаратуру.

«Мае вершы — гэта не фунт іяому».

— На жал, так.

«...Калі гэтыя вершы не падыдуць, прыйшлі яшчэ...».

— Не трэба быць помслівым. Даруйце ворагам сваім.

Юная паэтэса, якая хаваецца пад псеўданімам «Хорошенькая гимназисточка», піша:

Сегодня — четверг.

Я в Липовой аллейке

Лезу на скамейке

Спиною вверх...

— Пэза, безумоўна, зручная для атрымання заслужанага вамі за гэтыя вершы ганарара.

Сабраў і пераклаў Міхась ЧАВУСІН.

ФРАЗЫ

Не кожны вузкі спецыяліст можа пахваліцца шырокім круглядам.

Сустракаюцца гуліверы, аб якіх нават ліліпуты невысокай думкі.

Рака забыцці — адзіная, якой не суджана абмялець...

І а рані салодкага жыцця прыходзіцца піць горкую чашу.

Філасофія мяшчаніні: «Мяне цікавіць, тачы не ў сабе, а на сабе».

Р. РУМКО.

«Толькі Фама навіруючы цаберды ў поглядах», — казаву ён, выснаваючы носам напрамак ветру.

Варта на іншага толькі цень кінуць — а ён ужо схпіўся за сэрца.

Крэвугольны камень свайго светаадчування ён насіў за пазухай.

Хто смецца апошнім? Я — за вамі.

М.ШКЛЯР.

ДЗІВАК - ЧАЛАВЕК...

Літаратура і кіно.

Мялёнкі Ю. КАЛІДЭНКІ.

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісатэляў БССР, Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856.

АТ 01085

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарова, 19.

Телефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-44-04, аддзела грамадска-палітычнага жыцця і інфармацыі — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела пісем і масавай работы — 33-22-04, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65.

Рукапісы рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Алесь АСПЕНКА.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Ефрасіння БОНДАРАВА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ (адказны сакратар), Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Юрый ГРЫГОР'ЕУ, Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА, Аляксандр КАПУСЦІН (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір НЯФЕД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Аляксей ПЫСІН, Міхаіл САВІЦКІ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМЯЖОН, Юрый СЕМЯНЯКА, Мікола ТКАЧОУ, Юлія ЧУРКО, Рыгор ШЫРМА.